

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје
Филозофски факултет
Меѓународни односи: разрешување на конфликти

Магистерски труд:

**Влијанието на Преспанскиот договор врз добрососедските односи на Република
Македонија и Република Грција**

Ментор:

Проф. д-р Лидија Георгиева

Кандидат:

Ристо Савески

Скопје, јуни 2026

Благодарност

Изработката на овој магистерски труд претставуваше процес на учење, преиспитување и посветеност, кој не би бил целосен без поддршката на луѓето кои беа дел од овој пат.

Најнапред, изразувам искрена благодарност до мојата менторка, проф. д-р Лидија, за насоките и поддршката во текот на подготовката на трудот. Нејзините совети и критички забелешки ми помогнаа појасно да ја структурирам темата и сигурно да ги развијам истражувачкиот и теоретскиот пристап.

Посебна благодарност упатувам до Саша, за разбирањето, трпението и тивка, но постојана мотивација, низ сите фази од студиите. Благодарен сум и на моите родители Горан и Габриела, како и преостанатиот дел од семејството, за безрезервната доверба и вредностите што ми ги пренеле, а кои се вградени во мојот личен и академски развој.

Секако, не можам да изоставам едно благодарам и на Јован, за искреното пријателство, разговорите и присутноста што во овој период ми помогнаа да не го гледам само окото на бурата.

Им благодарам и на моите пријатели, за охрабрувањето и разбирањето во периодите кога истражувањето бараше повеќе време, внимание и посветеност.

Учењето го предизвикува човековиот ум. Го изместува од удобноста и го поттикнува да ги надмине претходно поставените граници. Токму во таа непријатност, знаењето не се стекнува само преку читање, истражување и пишување туку и преку сомнеж, истрајност и подготвеност да се погледне подлабоко во прашањата што на прв поглед изгледаат веќе одговорени. Поддршката на сите овие луѓе го направи овој процес полесен и повреден, не само како академско истражување туку и како лично искуство на созревање.

Содржина

I	Вовед	5
II	Теоретска основа.....	11
III	Добрососедски односи	16
IV	Заднина на спорот	21
IV 1.	Односите помеѓу Југославија и Грција.....	22
IV 2.	Осамостојување на Република Македонија.....	26
V	Времена спогодба – претходник на Преспанскиот договор	32
V 1.	Ограничувањата и контрадикции на спогодбата	37
VI	Периодот помеѓу Времената спогодба од Њујорк до потпишувањето на Преспанскиот договор.....	39
VI 1.	Преговори	47
VII	Преспанскиот договор – разумен или онтолошки компромис?.....	53
VII 1.	Контрадикции, ограничувања и ратификација на Договорот од Преспа	59
VII 2.	Ратификација	61
VIII	Ефектите на Преспа по добрососедството	64
VIII 1.	Институционално поврзување.....	66
VIII 2.	Економска соработка и испреплетеност	79
VIII 3.	Општествени перцепции	94
VIII 4.	Регионална безбедност	104
IX	Заклучок.....	111
X	Користена литература.....	115

Апстракт

Овој магистерски труд го анализира влијанието на Преспанскиот договор врз добрососедските односи помеѓу Република Македонија и Република Грција. Трудот поаѓа од претпоставката дека спорот за името не претставува само формално дипломатско прашање туку и подлабок идентитетски конфликт поврзан со историското наследство, распределбата на моќта во меѓународните односи, правото на самоопределување и потребата на двете држави за онтолошка безбедност. Целта на истражувањето е да утврди дали и во која мера Преспанскиот договор придонесува кон унапредување на добрососедските односи меѓу двете држави.

Методолошки, трудот комбинира квалитативна анализа на официјални документи, владини извештаи, дипломатски изјави, академска литература и интервјуа, со квантитативна обработка на економски показатели поврзани со трговијата, инвестициите и пошироката економска соработка. Анализата својата теоретска основа ја бара во конструктивистички пристап и концептот на онтолошка безбедност, а добрососедството се оценува преку институционална, економска, општествена и безбедносна димензија.

Наодите покажуваат дека Преспанскиот договор има значаен, но нецелосен придонес кон подобрување на односите. Највидливи ефекти се забележуваат во институционалното и дипломатското поврзување. Сепак, економските ефекти се умерени, а општествените перцепции и историската недоверба се менуваат побавно. Заклучокот е дека Преспанскиот договор создава нова рамка за соработка и деескалација, но не ги надминува целосно длабоките идентитетски и општествени слоеви на спорот.

Клучни зборови: Преспански договор, добрососедски односи, Македонија, Грција, онтолошка безбедност, конструктивизам, идентитетски конфликт.

Abstract

This master's thesis analyzes the impact of the Prespa Agreement on good-neighbourly relations between the Republic of Macedonia and Greece. The thesis proceeds from the assumption that the name dispute is not merely a formal diplomatic issue, but a deeper identity-based conflict related to historical heritage, the distribution of power in international relations, the right to self-determination, and the need of both states for ontological security. The aim of the research is to determine whether, and to what extent, the Prespa Agreement contributes to the advancement of good-neighbourly relations between the two states.

Methodologically, the thesis combines qualitative analysis of official documents, government reports, diplomatic statements, academic literature and interviews, with quantitative processing of economic indicators related to trade, investment and broader economic cooperation. The analysis grounds its theoretical framework in the constructivist approach and the concept of ontological security, while good-neighbourliness is assessed through institutional, economic, social and security dimensions.

The findings show that the Prespa Agreement has made a significant, yet incomplete, contribution to the improvement of relations. The most visible effects can be observed in institutional and diplomatic connectivity. However, the economic effects remain moderate, while social perceptions and historical mistrust change more slowly. The conclusion is that the Prespa Agreement creates a new framework for cooperation and de-escalation, but does not fully overcome the deep identity-based and social layers of the dispute.

Keywords: Prespa Agreement, good-neighbourly relations, Macedonia, Greece, ontological security, constructivism, identity-based conflict.

I Вовед

Во историјата на човештвото, малку нешта ја разгоруваат колективната имагинација толку силно како борбата за историско наследство. Преку наративите за минатото се кодифицира идниот опстанок на една заедница. Секој обид да се присвои некоја древна културна симболика, отвора онтолошко прашање: Дали наследството е универзално добро што припаѓа на човештвото или „леgitимно“ право на некоја нација, народ или етникум, да ја потврди својата автентичност?

Во срцето на оваа напнатост е феноменот на културна апропријација, чијашто етичка амбивалентност опстојува од времето на класичната антика до денешната мека моќ на државите. Кога државите го преведуваат таквиот поттик во конкретни политички барања се појавува ризикот историскиот наратив да стане инструмент за политика, надмоќ, изолација, а не средство за споделена меморија.

Балканот е архетипски пример за овој феномен. Географски и цивилизациски крстопати и слоеви, сè од антиката, византискиот период, отоманските милети, модерните држави, кралства и федерации од XX век, па сè до ден-денес: простор на мали држави што се борат за малку повеќе од својот опстанок во еден секојдневно кулминарачки свет.

Во таков контекст, концептот на добрососедски односи не е романтичен идеализам, туку неопходен оперативен механизам за стабилност.

Добрососедските односи не се производ на случаен историски тек или на привремени политички околности, туку носат во себе длабоки корени во начинот на кој заедниците и државите го замислуваат и го организираат меѓусебното постоење. Тие го надминуваат дневнополитичкиот интерес и се потпираат на фундаментални човечки вредности, онаму каде што соживотот, почитувањето и отвореноста стануваат предуслов за стабилност и развој. Секоја вистинска врска меѓу соседи почнува со толеранција и доверба, што подразбира подготвеност да се прифати разликата, но и да се изгради заедничка платформа за напредок. Ако толеранцијата и довербата отсутуваат, тогаш добрососедството останува празна декларација и нема реално значење за односите меѓу државите.

Суштината на добрососедските релации гравитира околу една морална обврска: воздржување од чекори што нанесуваат штета на другиот и да придонес кон општото

(заедничко) добро. Тоа е повик за одговорна заедничка грижа што произлегува од сфаќањето дека иднината на секој поединец и заедница се тесно поврзани со иднината на непосредното соседство.

Во овој контекст, особено важно е да се разбере како динамиката на идентитетот и стремежот кон сигурност можат да влијаат врз односите меѓу државите. Кога државите се стремат кон онтолошка сигурност, односно кон создавање чувство на стабилен и предвидлив свет, тие ја бараат потврдата на сопствениот идентитет низ односите со своето опкружување. Често, конфликтите произлегуваат токму од егзистенцијалната несигурност, прикриени зад рационални аргументи, но суштински поврзани со колективната потреба за признавање и почитување. Оттаму, добрососедските односи овозможуваат афирмација на идентитетот без чувства на загрозеност и отвораат простор за конструктивен дијалог, наместо натпревар и доминација.

Во теоријата и практиката на меѓународните односи, добрососедството се наметнува како суштинска вредност на однесување меѓу државите. Овој принцип го надминува рамниот дипломатски протокол и станува предуслов за стабилност, интеграција и одржлив развој, особено, како што беше истакнато и досега, во региони со комплексно историско минато како што е Балканот.

Меѓународното право преку своите акти, но и преку секојдневната дипломатија, постојано ги нагласуваат важноста на заемното почитување, немешање во внатрешните работи и мирно решавање на спорите. Современите критериуми на меѓународното право, евроинтеграциите и регионалната безбедност се надоврзуваат токму на овој принцип. Во разни случаи се бара политичко и правно приспособување на земјите преку демонстрирана способност за одржување на добри односи со соседите и почитување на преземените меѓународни обврски.

Во оваа рамка, односите меѓу Македонија и Грција стануваат парадигматичен пример за улогата што добрососедството ја игра во разрешувањето на комплексни прашања што ги засегаат идентитетот, историјата и политичката позиција и интеграција на државите. Деценискиот спор околу името, отворен уште од независноста на Македонија на почетокот на деведесеттите години, а е многу постар, не е само „расправија“ околу називот на една држава туку и длабоко набиено прашање на поврзано со историска симболика, културна припадност и право на самоопределување. Овој спор во континуитет ги блокираше евроатлантските интеграции на Македонија и го ставаше

регионот пред ризик од зачестени тензии и, особено во контекст на оваа анализа, ги деградира добрососедските односи помеѓу Република Македонија и Република Грција.

Преспанскиот договор од 2018 година го значи пресвртот во добрососедските односи меѓу двете држави. Со компромисот, промена на уставното име во „Северна Македонија“ и признавање од страна на Грција на националниот идентитет и јазикот на македонската држава, се поставија темелите за нова етапа на соработката помеѓу двете земји, што експлицитно демонстрира дека добрососедството не е само декларација туку и континуиран влог и во лесноерозивно историско опкружување, како Балканот, бара многу компромиси.

Преспанскиот договор е актуелен проблем во политичките реалности на двете земји и е дел од клучните програмски интереси на двете влади. Имено, договорот исто така претставува основа на односите на Балканот што ротираат околу регионалната безбедност и идентитетските прашања.

Оттука, главното прашање на кое ќе се темели истражувањето на влијанието на Преспанскиот договор е: **Дали Договорот од Преспа има позитивен придонес кон добрососедските односи помеѓу Република Северна Македонија и Република Грција?**

Ова прашање ќе се испитува преку анализа за дипломатските активности помеѓу двете земји пред и по ратификацијата на договорот, степенот на безбедносна соработка и степенот на развој на економската соработка помеѓу Република Северна Македонија и Република Грција.

Најнапред, анализата ќе се сосредоточи на заднината на конфликтот и на позициите на двете страни. Овој аспект ќе ги опфати и досегашните спогодби помеѓу Република Грција и Република Северна Македонија.

Второ, предмет на анализа ќе бидат околностите околу Преспанскиот договор и процесот на преговарање. Во овој сегмент ќе се разгледаат преговарачките тактики, интересите, вредностите и позициите на преговарачките тимови. Овој пристап ќе биде анализиран низ призмата на теориите и школите на меѓународните односи.

Трудот понатаму ќе се сосредоточи на одредбите на договорот, односно на што се обврзуваат владите на двете држави и кои се импликациите од договорот на внатрешнополитички план на двата соседа.

За крај, истражувањето ќе го следи епилогот на имплементацијата на договорот. Тука ќе биде востановена разликата помеѓу односите на двете држави во неколку категории.

Најнапред, на дипломатско ниво, ќе се истражува степенот до кој Преспанскиот договор поттикнува во унапредувањето на дипломатското присуство и отворањето на нови дипломатско-конзуларни претставништва. Дополнително во овој контекст, истражувањето треба да покаже дали има промена во дипломатската реторика:

- Дали Република Грција ја напушта политиката на блокада на интеграцијата на Република Северна Македонија во меѓународните институции?
- Дали двете земји се поддржуваат на меѓународен план?
- Дали двете земји ги почитуваат одредбите на договорот *erga omnes*?

Потоа, истражувањето ќе ја покаже разликата на економска соработка пред и по потпишување на договорот. Тоа ќе го покаже конкретниот развој на економска соработка, размена, трговска соработка, инвестирање, отворање на работни места и секаков вид на економски контакт.

Анализата ќе ги земе предвид и сите други видови соработка што се развиваат и унапредуваат по ратификацијата на договорот, а тоа се: туризам, инфраструктура, институционална соработка, научна соработка и размена и еколошка соработка.

Наодите на претходно споменатите прашања ќе бидат гледани низ теориска призма. Овој дел ќе се осврне на клучни теоретски перспективи на меѓународните односи и ќе ги стави во контекст на анализата на Преспанскиот договор. Целта е да се воспостави теоретска основа што ќе ја поткрепува анализата на влијанието на Преспанскиот договор и ќе ѝ даде научен предзнак.

Неизоставен дел од анализата ќе биде концептот на онтолошка безбедност, кој се однесува на потребата на поединците и државите да имаат стабилно чувство и перцепција за идентитет. Џенифер Митцен го разработува концептот на онтолошка безбедност во меѓународните односи. Таа го објаснува настојувањето на државите да одржат конзистентни односи и рутина за да обезбедат зачувување на нивниот идентитет.

Тоа ќе овозможи државите да се лишат од борење со егзистенцијалните прашања и развој на односите на повисоко ниво.¹

Во анализата ќе се забележат предизвиците и кризите на идентитетите што ги имаат Република Грција и Република Северна Македонија токму заради спорот со името. Република Грција, употребата на „Македонија“ од страна на нејзини сосед, го смета за присвојување на хеленистичкото наследство. За Република Северна Македонија, спорот го попречува остварувањето на националниот идентитет, меѓународниот признавање и еманципирање во меѓународните институции.

Договорот од Преспа може да се гледа како механизам за обезбедување на онтолошка безбедност преку решавање спорови поврзани со идентитетот.

Националната безбедност и националните интереси се централни концепти во меѓународните односи, кои се сосредоточуваат на заштитата и унапредувањето на суверенитетот, територијалниот интегритет и стратегиските цели на една држава.² Роланд Париз и Оливер Ричмонд полемизираат конкретно во разбирањето како мировните договори и безбедносните аранжмани влијаат на националната безбедност.

Оттука, Преспанскиот договор ја менува безбедносната динамика на Балканот. Членството на Република Северна Македонија во НАТО³ придонесува за регионална стабилност, усогласувајќи се со безбедносните интереси на двете нации и поттикнувајќи кооперативна безбедносна средина.

Поради кохерентност, можноста длабоко да се навлезе во анализата на ова прашање и конзистентна аналитичка рамка, во разголнувањето на настаните пред и по потпишувањето на Преспанскиот договор, ќе се користи теоретската основа на конструктивизмот. Конструктивистичката школа ќе понуди аналогија на целиот случај поради тоа што спорот помеѓу Македонија и Грција е длабоко вкоренет во прашањата за националниот идентитет и историските наративи. Конструктивизмот, кој ја нагласува улогата на општествените конструкти, идентитети и споделените сфаќања во меѓународните односи, добро се усогласува со прашањата во суштината на Договорот

¹ Mitzen, Jennifer. 2006. "Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma." *European Journal of International Relations* 12(3): 341-70.

² Richmond, Oliver P. 2019. *Peace in International Relations*. Routledge.

³ Christopoulos, and Karpozilos. 2018.

од Преспа. Овој теоретски пристап ќе овозможи приказ на тоа како националните идентитети биле конструирани, оспорени и, на крајот, усогласени преку договорот.

Дополнително, анализата преку конструктивизмот може да даде одговор на тоа како вклучените актери ги конструираат своите аргументи, кои ги црпат од своите идентитети и на кој начин тие кулминираат во договорот.

Методолошкиот пристап комбинира квалитативни и квантитативни техники за да се испита како Преспанскиот договор го рedefинира односот меѓу Македонија и Грција. На квалитативно ниво, се анализираат официјални документи, владини извештаи и изјави од двете држави, како и материјали на ЕУ и НАТО; преку анализа на содржина се утврдуваат целите, очекуваните придобивки и забележаните предизвици од перспективите на засегнатите страни. Дополнително, истражувањето вклучува и полуструктурирани интервјуа, приватни индивидуи и експерти, засегнати или вклучени директно во спорот, со цел да се добие увид во практичната димензија на односите и перцепциите за влијанието на Преспанскиот договор врз дипломатијата, трговијата, инвестициите, деловната предвидливост, како и безбедноста. Квантитативната компонента обработува економски показатели – трговски обем, странски директни инвестиции, БДП и други релевантни серии, преземени од Државниот завод за статистика, Светската банка, ММФ и трговските бази, споредувајќи ги периодите пред и по договорот со описна статистика за да се детектираат значајни промени. Во фокусот се и студии на случаи што ја илустрираат практичната динамика меѓу земјите: заеднички инфраструктурни проекти, билатерални трговски договори, дипломатски посети и политичко-социјални инциденти поврзани со договорот. Податоците за овие случаи се црпат од новински написи, официјални комуникации и интервјуа со клучни актери. Литературниот преглед ги синтетизира академските трудови за Преспа, онтолошката и националната безбедност и историскиот контекст на македонско-грчките односи, создавајќи интегрирана теоретска и емпириска основа за развој на хипотезите. Ваквиот повеќеслоен дизајн овозможува сеопфатна, мултидисциплинарна оценка на ефектите од договорот и ги опфаќа политичките, економските и социокултурните димензии на добрососедството.

Иако ова истражување настојува да понуди сеопфатна анализа на влијанието на Преспанскиот договор врз добрососедските односи помеѓу Македонија и Грција, потребно е да се имаат предвид неколку ограничувања. Најнапред, сите промени во

билатералните односи во периодот по потпишувањето на договорот не можат да се припишат исклучиво како успех на Преспанскиот договор. Врз развојот на односите влијаат и други фактори, како внатрешнополитичките промени во двете држави, регионалните безбедносни околности, членството на Македонија во НАТО, динамиката на европската интеграција, како и пошироките економски и геополитички текови.

Дополнително, дел од анализата се темели врз јавно-достапни политички, дипломатски и економски податоци, кои овозможуваат увид во формалната димензија на односите, но не ја отсликуваат секогаш во целост нивната суштинска длабочина. Одредени аспекти на добрососедството, како меѓусебната доверба, перцепциите и долгорочните општествени ефекти, дури и дел од формалните институционални односи, кои се доверливи, потешко се мерат преку исклучиво институционални, статистички индикатори, па и директни разговори и интервјуа.

За крај, ова истражување временски се задржува на периодот по потпишувањето и имплементацијата на Преспанскиот договор до моментот на пишување на трудот, што значи дека неговите долгорочни последици сè уште не можат да бидат целосно согледани. Оттука, наодите од истражувањето треба да се разбираат како анализа на досегашните, а не и на конечните ефекти од договорот врз добрососедските односи меѓу двете земји.

II Теоретска основа

Голем број на политички аналитичари или теоретичари во меѓународните односи се наоѓаат во вечна дилема, дали конфликтот помеѓу Македонија и Грција е идентитетски или не. Некои аргументи гравитираат во сферата дека станува збор за флагрантен и експлицитен идентитетски конфликт, поради тоа што спорот навлегува во правото на самоопределување на двете држави, односно директно задира во идентитетските и историските симболи.⁴ Гледајќи ги ставовите на двете страни, може да се забележи дека едната страна (Грција) смета дека користењето на името Македонија значи „ограбување“ на хеленистичкиот идентитет и историската поврзаност со античката Македонија.

⁴ Сиљановска Давкова, Гордана. 2018. „Зошто Грција и Македонија склучија привремена спогодба, зошто донесоа меморандуми, зошто беа на суд во Хаг? – Нова Македонија“. Нова Македонија.

Дополнително, смета дека користењето на името „Македонија“ отвора и идентитетско-територијални прашања за северниот (егејскиот) дел на Грција.

Другата страна (Македонија) смета дека воздржувањето на користењето на името „Македонија“ значи и опструкција на еден историски континуитет за самостојност и самобитност, кој, во најмала рака, датира од доселувањето на Словените на Балканот, односно формирањето реони во рамките на Византија.⁵

Другата противтежа на ова сфаќање е дека двете држави воопшто и немаат идентитетски спор, односно дека станува збор за конфликт што самиот по себе, а и неговото решение, не задираат во идентитетското јадро на двете земји. Аргументите во оваа насока се темелат на фактите дека и Македонија и Грција имаат различни јазици, култури, историја, етничка припадност итн.⁶ Дури и историскиот зачеток на македонската држава да датира од XIX век со создавање на нациите на Балканот повторно станува збор за сосема две различни држави, кои имаат очигледно проблем со користење поим.

Но, поради фактот дека во текот на спорот, како и неговото решение, предвидува јасно дефинирање на државјанство и јазикот, овој конфликт за целите на ова истражување ќе биде третиран како идентитетски.

Идентитетските конфликти претставуваат дел од меѓународните социјални конфликти и се карактеризираат со длабока вкоренетост во рамките на општествената структура. За разлика од внатрешните или, за поблиска компарација, меѓународните конфликти, меѓународните социјални конфликти, анимозитетот и конфликтното однесување не го задржуваат на едно канализирано ниво, туку конфликтот е длабоко вкоренет на ниво на индивидуа и група, поради тоа што ги загрозува и ги допира директно до внатрешното и надворешното прифаќање на групата.⁷ За разлика од конфликтите што се базираат на интереси, идентитетските конфликти се подлабоки и апстрактни, поради тоа што се врзани со психологијата, културата, заедничката историја и верувањата.⁸

⁵ Stavridou-Zafraka, Alkmene. 2017. "The Development of the Theme Organisation in Macedonia." *Byzantina Australiensia* 13: 128-38.

⁶ Deutsche Welle. 2018. „Пет тези за спорот за името“. dw.com.

⁷ Георгиева, Лидија. 1999. „Конфликтите и меѓународниот мир и безбедноста“, во Разрешување и трансформација на конфликтите, Македонска ризница.

⁸ Rothman, Jay. 1997. *Resolving Identity-Based Conflict in Nations, Organizations, and Communities*. Jossey-Bass.

Конфликтот во таа насока, од одредени научници, се смета за флуидна категорија, која не спаѓа во основните човекови потреби, туку посебен сет потреби, чии одговори се поврзани со идентификација со конкретни историски наративи и начини на кој се изразува културата.⁹

Гледано низ призмата на теоријата на идентитетски конфликти, повторно може да се направи паралела дека конфликтот помеѓу Македонија и Грција не претставува правно прашање за користење терминологија, туку идентитетски конфликт поради фактот дека во идентитетските конфликти, зад позициите на двете конфликтни страни, постои страв од губење или негирање на идентитетот на меѓународно ниво.

Преминот од анализа на идентитетски конфликт кон теоријата за градење нација е логичен, бидејќи идентитетот не е само извор на конфликт туку и централна алка во конституирањето на една нација. Доколку идентитетскиот конфликт својот корен директно го влече од отсуството на признавање, легитимитет и значење на колективен идентитет, тогаш теоријата за градење нација ја продолжува дилемата: како идентитетот се обликува и одржува во рамките на една политичка заедница?

Процесот на градење нација не претставува ексклузивно само институционално конструирање на државата. Тој опфаќа посеопфатно општествено-политичко консолидирање на една заедничка политичка и симболичка заедница, со заемни „дел, споделена судбина и имагинација за припадност“.¹⁰ Со други зборови, преточување на индивидуалниот и интрагрупниот во еден заеднички идентитет, овозможувајќи претопување на политичкото и националното.¹¹

Токму затоа, во случаи кога повеќе страни полагаат право врз исто име, симболика или наратив, прашањето за идентитетот престанува да биде само културно прашање и станува дел од поширокиот процес на градење на нацијата.

Врз оваа основа се надоврзува и теоријата на онтолошката безбедност, која ја препознава токму извесноста и признавањето на идентитетот во поширок меѓународен контекст.

⁹ Rothman, Jay, and Michal Alberstein. 2013. "Individuals, Groups and Intergroups: Theorizing about the Role of Identity in Conflict and Its Creative Engagement." *Ohio State Journal on Dispute Resolution* 28(3).

¹⁰ Okeke, Remi Chukwudi, Chinyere Patricia Ikeh, and Christopher Chukwu Oku. 2022. "The Concept of Nationbuilding: Theoretical Expositions." *Journal of Humanities and Social Policy* 8(1).

¹¹ *Ibidem*.

Оттука, доколку теоријата за идентитетски конфликти опишува **зошто** конфликтот е толку длабок и тешко може да се најде решение; теоријата за крадење нација кажува **како** идентитетот влијае на создавање на една национална свест; теоријата за разрешување конфликти посочува на **кој начин** би требало да се надмине и да се реши конфликтот помеѓу двете држави.

Според теоријата за разрешување конфликти, јасно можат да се детектираат индикациите на спорот помеѓу Македонија и Грција. Гледајќи го конфликтното однесување на двете страни, може да се забележи дека тие спаѓаат во категорија на избегнување или спротивставување.¹² Избегнувањето, вообичаено во теоријата за разрешување конфликти, означува повисок степен на свест, каде што едната или двете страни знаат да ги контролираат своите реакции во однос на конфликтот.¹³ Но, во овој спор, двете страни избегнувањето повеќе го користат низ призма на тактизирање или одолжување на решавање на спорот. Повеќе за конфликтното однесување покриваат поглавјата VI 1 Преговори и VIII. Ефекти на Преспанскиот договор, каде што се прави компарација на однесувањето на двете страни пред и по потпишување на договорот.

За спорот да се разреши по мирен пат, особено во период кога се појавува (во период на генерална нестабилност на Балканот), под покровителство на Обединетите нации, се почнува процес на посредување. Разликата помеѓу преговорите и посредувањето е тоа што во преговорите конфликтните страни директно комуницираат и настојуваат самите да дојдат до решение, додека, пак, во процесот на посредување е инволвирана трета страна, која служи како медијатор, ги приближува позициите, го олеснува дијалогот и предлага потенцијални компромисни решенија.¹⁴ Меѓутоа, неоспорен е фактот дека во процесот на дијалог и комуникација за наоѓање на решението е карактеризиран со различен интензитет на компетитивни преговори. Поради тоа и во јавноста процесот на посредување е карактеризиран под терминот „преговори“. Повеќе за процесот на преговори може да се види во поглавјето VI 1 Преговори, каде што јасно се оцртани фазите на дефинирање на спорните прашања и наоѓање решенија.¹⁵

¹² Гоцевски, Трајан. 1999. „Конфликтите и меѓународниот мир и безбедноста“, во Разрешување и трансформација на конфликтите, Македонска ризница.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem.

Значајно за еден успешен процес на посредување е постоење и негување на доверба помеѓу двете страни.¹⁶ Меѓутоа, и Македонија и Грција во времетраењето на целиот процес користат различни тактики, кои ја разликуваат довербата. Грција, уште пред почеток на преговорите, употребува економско ембарго за да ја принуди Македонија на решение. Понатаму, целиот процес на пронаоѓање решение е условен со „чоп“¹⁷ со примена на вето за евроатлантската интеграција на Македонија, експлицитно потенцирајќи ги економската и безбедносната надмоќ во регионален контекст.

Од друга страна, Македонија исто го поткопува процесот на градење доверба во периодот на преговорите со антиквизацијата, директно додавајќи тежина на аргументите на грчката страна. Покрај тоа, почнувањето на спорот пред Меѓународниот суд за правдата претставува заобиколување на формалниот процес на посредување, под покровителство на Обединетите нации, иако и спорите почнати пред Меѓународниот суд на правдата се сметаат за мирно решавање конфликти.¹⁸

Иако мора да се напомене дека најнапред е несразмерна почетната позиција на двете земји, а потоа и дека примената на вето претставува структурна предност за Грција, од секоја гледна точка.

Сите овие теории даваат една основна теориска рамка за анализа на спорот меѓу двете држави и начинот на негово решавање. Надградено на овие теории, конструктивистичкиот пристап на меѓународните односи објаснува како Македонија и Грција го перципираат својот идентитет и градат нација и како ја доживуваат другата страна како закана за идентитетот и интегритетот. Преспанскиот договор е пример како може таков мировен договор да влијае врз преформулирање на идентитетот, а со тоа и името, јазикот и сфаќањето на нацијата.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

III Добрососедски односи

Добрососедските односи се еден од основните столбови на дефиницијата за позитивен мир. Позитивниот мир, како интерсекторски феномен, опфаќа неколку сегменти на односите помеѓу две соседски земји. Добрососедските односи, врз основа на комбинација на обичајни и пишани норми во меѓународното право,¹⁹ се однесуваат на однесување на две соседни држави една кон друга, а притоа односот да рефлектира соживот, меѓусебно почитување и соработка.

Како дополнителен индикатор за дефинирање и мерење на добрососедските односи, Индексот за позитивен мир, добрососедските односи ги определува преку три столба:²⁰

1. економскиот контекст и слободата на трговија;
2. правната заштита на малцинствата во двете држави; и
3. слободата на движење преку туризмот.

Согласно Повелбата на Обединетите нации²¹ и Хелсиншкиот завршен документ од 1975 година²², можат да се издвојат клучните принципи што гравитираат околу поимот „добрососедски односи“ од правен и дипломатски аспект.

Повелбата на Обединетите нации во член 2 и Завршниот документ од Хелсинки, во секција 1 во член 1 до 4, повикувајќи се на постара традиција во меѓународното право, го истакнуваат принципот на почитувањето на територијалниот суверенитет и интегритет на државите. Овој принцип се однесува и на немешање во внатрешните работи на државите, особено мешање во внатрешните политички, економски и социјални работи, како што е предвидено во секција 1, член 6 од Завршниот документ од Хелсинки.

Понатаму, обата документа го детектираат и мирното решавање спорови помеѓу државите. Тоа е најистакнато во насока на забрана на прекршување на границите и нарушување на мирот, согласно член 1 до 4 во Повелбата на Обединетите нации и член 5 од Хелсиншкиот завршен документ.

¹⁹ Kalicka-Mikołajczyk, Adriana. 2019. “The Good Neighbourliness Principle in Relations between the European Union and Its Eastern European Neighbours.” *Przegląd Prawniczy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza* 9(9).

²⁰ Institute for Economics & Peace. 2024. *Positive Peace Report 2024: Analysing the Factors That Build, Predict and Sustain Peace*. Sydney.

²¹ United Nations. 1945. “UN Charter.” United Nations.

²² Conference on Security and Co-Operation in Europe – Final Act. 1975. Helsinki.

Овие документи ги предвидуваат и принципите на ненапаѓање и почитување на меѓународно-признатите територии. Имено, секција 1, член 2 од Хелсиншкиот документ укажува на принципот дека државите треба да се воздржуваат од користење на вооружени средства во решавање на меѓународните спорови. Дополнително, член 33 од Повелбата на Обединетите нации се надоврзува на овој принцип, со инаугурација на правилото на мирно решавање на несогласувањата, односно преку преговори, медијација, помирување, арбитража, судски спорови и други методи што ги исцрпуваат институционалните механизми на меѓународното право. Сите овие механизми упатуваат на избегнување на непријателски дејства или реторика што би можеле да ги ескалираат тензиите.

Дополнително, покрај почитувањето на територијалниот интегритет и дипломатските односи двата документа ги поставуваат преостанатите полиња за меѓународна, односно меѓусоседска соработка. Двата документа предвидуваат размена и соработка во рамките на науката, технологијата, животната средина, транспортот и туризмот²³, односно формирање агенции и специјализирани тела, кои ќе ги промовираат и ќе ги поддржуваат меѓусебниот развој и соработката помеѓу земјите.²⁴

Евалуацијата на добрососедските односи помеѓу државите може да биде предизвикувачка задача, но постојат неколку показатели што можат да помогнат во оваа процена.

Еден од најважните аспекти е дипломатската активност, која го вклучува интензитетот на дипломатските активности како државни посети, состаноци на високо ниво и самити, потпишани меморандуми за разбирање и друг вид договори. Ваквиот тип на дипломатски активности игра клучна улога во подобрувањето на меѓусебните односи.²⁵ Добрите соседи, особено во меѓународните односи, покажуваат колку се почитуваат и колку сакаат да вложуваат во меѓусебниот однос, врз основа на напорите и фреквентноста на заемните средби и состаноци.

²³ Ibidem.

²⁴ United Nations. 1945. "UN Charter." United Nations.

²⁵ Florea, Dumitrita, and Narcisa Gales. 2020. "Affirming the Principle of Good Neighborliness in International Relations." *Logos Universality Mentality Education Novelty: Law* 8(2): 1-10.

Добрососедските односи исто така имаат големо влијание врз економската соработка што го вклучува и обемот на трговија.²⁶ Економските индикатори што го покажуваат нивото на развиени добрососедски односи се постоењето договори за слободна трговија, мерки за олеснување на трговијата (намалени или укинати царини, царински униии)²⁷ и константно инвестирање во меѓусебна економска соработка.²⁸ Колку политиката и меѓусебните односи се порелаксирани и попримателски, толку обратнопропорционално влијаат врз приватниот сектор. Сопствениците на бизниси не чувствуваат закана по пренос и инвестирање на капиталот во соседството.

Безбедносната и одбранбената соработка се уште еден клучен и поочигледен аспект во процената на добрососедските односи. Во овој фактор спаѓаат учество во заеднички воени вежби и програми за обука, изработка на заеднички одбранбени стратегии и документи на врз основа на кои би имале размена на разузнавачки информации.²⁹ Воено-безбедносните стратегии во секој случај можат да бидат инкорпорирани во поширок регионален пристап на надворешната политика,³⁰ а безбедносната соработка, на пример заедничко членување во алијанси, е од особено значење и голема придобивка за малите држави.³¹ Оттаму, следејќи го и принципот на заемна безбедност, државите препознаваат дека нивната индивидуална безбедност е неразделно поврзана со безбедноста на другите држави,³² особено оние во соседството, од кај кои безбедносните ризици и закани многу лесно можат да имаат транснационален ефект. Тоа подразбира соработка меѓу државите за справување со заеднички закани и ризици, бидејќи според овој принцип безбедносните закани не ги засегаат државите само индивидуално туку и колективно.

Како фактор што исто така е показател на степенот на развиеност на добрососедските односи помеѓу две или повеќе држави се културниот и социјалниот момент. Овие (секојдневни) интеракции помеѓу граѓаните на земјите влијаат на

²⁶ Rana, Kishan. 2007. "Economic Diplomacy: The Experience of Developing Countries." In *The New Economic Diplomacy: Decision Making and Negotiations in International Relations*, eds. Nicholas Bayne and Stephen Woolcock. Aldershot: Ashgate.

²⁷ Institute for Economics & Peace. 2024.

²⁸ Jenks, Clarence Wilfred. 1967. "Tolerance and Good Neighborliness: As Concepts of International Law." *Malaya Law Review* 9(1): 1-9.

²⁹ Pajtinka, Erik. 2016. "Military Diplomacy and Its Present Functions." *Security Dimensions* 20(1): 179-94.

³⁰ Pike, Fredrick B. 1995. *FDR's Good Neighbor Policy*. University of Texas Press.

³¹ Bailes, Alyson J. K., Bradley A. Thayer, and Baldur Thorhallsson. 2016. "Alliance Theory and Alliance 'Shelter': The Complexities of Small State Alliance Behaviour." *Third World Thematics: a TWQ Journal* 1(1): 9-26.

³² *Ibidem*.

меѓусебната перцепција. Во овие интеракции спаѓаат туристичките, студентски, научни и културни размени³³ и програми, секторски соработки во разни општествени и стопански области. Во овие показатели спаѓаат и перцепциите што одредени општествени сегменти ги имаат кон соседите.³⁴

Во контекстот на односите помеѓу Македонија и Грција, со посебен осврт на спорот за името, неопходно е да се разгледаат дефинициите за добрососедски односи на меѓународните организации чиј мандат директно ги опфаќа двете земји.

Организацијата на Обединетите нации, освен во Повелбата, се посветува и на понатамошната афирмација на добрососедските односи. Генералното собрание во неколку наврати носи резолуции со кои ги поттикнува државите на добрососедски односи. Декларацијата за принципите на меѓународното право, а поврзано со пријателските односи и соработка помеѓу државите, ги реafirмира принципите на неповредливост и почитување на територијалниот интегритет; соработка што продуцира односи на промоција на поврзаност на економско, социјално, културно и техничко поле; и промоција на пријателски односи и соработка помеѓу државите.³⁵

ОБСЕ, како организација чија главна цел е безбедноста и соработката во Европа, дава регионален аспект на добрососедските односи. ОБСЕ на дефиницијата на добрососедските односи им воведува безбедносна димензија. Добрососедските односи ги дефинира како пријателски односи што можат да ги штитат правата на малцинствата на две или повеќе соседни држави.³⁶ Дополнително, ОБСЕ поттикнува носење политики што ќе овозможуваат пристап до државјанство на граѓаните кои имаат потекло од соседната држава. Според ОБСЕ, вакви политики ќе поттикнат пријателски, добрососедски односи и почитување на територијалниот интегритет на државите.³⁷

Имено, покрај тоа што Југославија е потписничка на Хелсиншкиот финален документ, со кој се основа ОБСЕ, Македонија е членка од 1995 година. Од друга страна, Грција е исто така земја-потписник и е член на организацијата уште од нејзиното основање од 1975 година.

³³ Institute for Economics & Peace. 2024.

³⁴ Ibidem.

³⁵ UN DOC/A/RES/2625(XXV).

³⁶ OSCE. 2023. Recommendations on the Effective Participation of National Minorities in Social and Economic Life & Explanatory Note.

³⁷ OSCE. 2012. The Ljubljana Guidelines on Integration of Diverse Societies.

Европската унија е клучен регионален фактор во спорот, поради членството на Грција во неа и аспирациите за членство на Македонија. Иако добрососедските односи не ги смета како клучен услов за членство и не се дел од Копенхашките критериуми, Унијата смета дека сепак се клучен дел од преговорите за членство. Имено, во договорот за Европската унија, во член 8 се афирмираат добрососедските односи како едни од главните принципи на Унијата.

„Унијата ќе развие посебен однос со соседните земји, со цел да се воспостави област на просперитет и добрососедство, заснована на вредностите на Унијата и карактеризирана со блиски и мирни односи засновани на соработка.“³⁸

Дополнително, ЕУ во 2004 година има донесено „Европска политика за соседство“ (European Neighborhood Policy), која е насочена кон земјите што се граничат со Европската унија. Политиката има цел да поттикне подобра соработка помеѓу ЕУ и соседните 16 земји, а од таа соработка најголема придобивка би имала Унијата. Политиката предвидува „стабилизација на регионот, во политичка, економска и безбедносна смисла“, а политиката предвидува соработка во три области: економски развој за стабилизација, безбедносна соработка и соработка во однос на миграцијата и мобилностите.³⁹

Деривативно, следејќи кои се постулатите во овие дефиниции на Европската унија, може да се заклучи дека за Унијата добрососедските односи значат односи во конструктивна и пријателска атмосфера, во кои е вклучена и плодна економска, безбедносна соработка и соработка во однос на миграцијата и мобилноста.

За потребите на ова истражување, добрососедските односи се анализираат преку неколку меѓусебно поврзани димензии: институционална, економска, безбедносна и општествена. Овие димензии претставуваат аналитичка рамка преку која понатаму ќе се операционализира „добрососедството“.

³⁸ European Union. 2012. Consolidated Version of the Treaty on European Union. Official Journal of the European Union.

³⁹ European Commission. 2021. “European Neighbourhood Policy.” European Neighborhood Policy and Enlargement Negotiations (DG NEAR).

IV Заднина на спорот

Историската аналогича и датирање на коренот на спорот претставува основа за давање на целисходен и опсежен осврт на конфликтот и разбирање на сите околности што влијаат врз создавањето на позициите и кулмирањето на конфликтот, односно спорот. Сето тоа ќе биде основа за оцена на успешноста на Преспанскиот договор и околностите на неговото потпишување.

Спорот за името помеѓу Македонија и Грција има длабоки историски корени што почнуваат уште од времето на Отоманската Империја. Во текот на XIX век, терминот „Македонија“ главно се користи како географска одредница,⁴⁰ без да се препознава специфичен етнички идентитет.⁴¹ Отоманската власт ја организира територијата на Македонија во неколку вилаети, како Солунскиот и Битолскиот вилает, што ја вклучува и денешната територија на Република Северна Македонија.⁴²

По распадот на Отоманската Империја и крајот на Балканските војни (1912-1913), како резултат и на Букурешкиот договор, Македонија е поделена помеѓу Србија, Грција и Бугарија, што дополнително го комплицира прашањето за македонскиот идентитет. Македонија не е признаена како етнички проблем, бидејќи Србија, Грција и Бугарија, преку своите моќни пропагандни машини, се обидуваат да го претстават македонскиот етнички идентитет како да не постои.⁴³ Наместо тоа, Македонија е третирана како географски термин, додека населението на македонската територија е сметано за дел од „изгубено стадо“ кое или има српска, грчка или бугарска припадност.⁴⁴ Србија ги нарекува Македонците во Вардарскиот дел „Јужни Срби“, Бугарија тврди дека тие се чисто бугарски народ, додека Грција ги нарекува „Славофони Грци“, а потоа и „Бугари“.⁴⁵

Овие услови, дополнително потврдени со одлуките од Версајскиот договор од 1919 година, ги принудуваат Македонците да ги напуштат своите домови во Егејскиот и Вардарскиот дел на Македонија, насочувајќи се кон Бугарија и други делови на светот.⁴⁶

⁴⁰ Christopoulos, Dimitris, and Kostis Karpozilos. 2018. 10 + 1 Questions & Answers on the Macedonian Question. Rosa Luxemburg Stiftung Office in Greece.

⁴¹ Vasilevska, Ivanka. 2019. "The Macedonian Question: A Historical Overview." *Iustinianus Primus Law Review*.

⁴² Roudometof, Victor. 2002. *Collective Memory, National Identity, and Ethnic Conflict*. Praeger.

⁴³ Karakasidou. 2009.

⁴⁴ Vasilevska. 2019.

⁴⁵ Karakasidou. 2009.

⁴⁶ Vasilevska. 2019.

Помеѓу двете светски војни, во Атина, од страна на Франција, се наметнува страв од потенцијален експанзионизам на Југославија кон егејскиот дел на Македонија, како резултат на желба кралството Југославија да се наметне како заштитник на македонското малцинство во Грција.⁴⁷

IV 1. Односите помеѓу Југославија и Грција

Несомнено дека односите, од кој било контекст, помеѓу Југославија и Грција заслужуваат посебен длабински осврт и анализа, но поради фактот дека Македонија е дел од југословенската федерација, а кохерентноста на надворешната политика Југославија го вклучува и македонското прашање, неопходно е да се сирне и во околностите на овие односи и кое е понатамошното нивно влијание врз односите Македонија-Грција и спорот со името.

Македонското прашање повторно се ревитализира со Првото заседание на АСНОМ на втори август 1944 година. Тогаш се втемелува визијата за државност што македонскиот народ ја носи низ сите претходни политички, етнички и културолошки поделби и премрежиња.⁴⁸ Во тој момент македонското прашање се формализира и добива свој конкретен облик со создавањето на федерална единица во рамките на југословенската федерација.⁴⁹

Во текот на создавањето и ослободувањето на Југославија, што исто така кореспондира со Граѓанската војна во Грција, повторно се ревитализираат стравовите во Грција за југословенски експанзионизам. Имено, освен националното обединување на Македонците, ова проширување би имало и стратегиска природа за контрола на Солун, како пристаништен град.⁵⁰

Меѓутоа, генерално, односите помеѓу Грција и Југославија се длабоко испреплетени со македонското прашање. Односите помеѓу Грција и Југославија главно можат да се сегрегираат во три периоди.

⁴⁷ Hatzivassiliou, Evanthis. 2004. "From Adversity to Alliance: Greece, Yugoslavia and Balkan Strategy, 1944-1959." *Balkan Studies* 45(1): 123-33.

⁴⁸ Vasilevska. 2019.

⁴⁹ Floudas. 1996.

⁵⁰ Kōphos, Euangelos. 1989. *The Impact of the Macedonian Question on Civil Conflict in Greece (1943-1949)*. Hellenic Foundation for Defense and Foreign Policy.

Првиот период е по завршетокот на Втората светска војна и времетраењето на Граѓанската војна во Грција. Во овој период Југославија е вмешана во граѓанската војна, давајќи поддршка на партизаните, а подоцна и на Демократската армија на Грција (ДАГ). Овој однос создава анимозитет кај владата во Атина, поради стравот дека Југославија, преку партизаните, Комунистичката партија на Грција и ДАГ, може да се вклучи во конфликтот и да продре до пристаништето во Солун и да го присоедини го целиот дел на Егејска Македонија кон својата територија.⁵¹

Во испреплетеноста на односите на големите сили и разрешувањето на безбедносното прашање на Балканот, како и поддршката што владата во Атина ја добива од западните сили, следува и ставот на големите сили во однос на македонското прашање.

„...Министерството за надворешни работи (State Department) со значителна загриженост ги бележи зголемените пропагандни гласишта и квазиофицијалните изјави во корист на автономна Македонија, кои потекнуваат главно од Бугарија, но исто така и од југословенски партизански и други извори, со импликација дека грчка територија ќе биде вклучена во проектираната држава. Оваа влада смета дека наративот за македонска 'нација', македонска 'татковина' или македонска 'национална свест' е неоправдана демагогија, што не претставува никаква етничка ниту политичка реалност и во нејзиното сегашно оживување гледа можна маска за агресивни намери против Грција.

Одобрената политика на оваа влада е да се спротивстави на какво било оживување на македонското прашање поврзано со Грција. Грчкиот дел од Македонија е во голема мера населен со Грци, а грчкиот народ речиси едногласно се спротивставува на создавањето на 'македонска држава'. Тврдењата за сериозно грчко учество во каква било агитација може да се сметаат за лажни. Оваа влада би ја сметала за виновна секоја влада или група влади, кои толерираат или охрабруваат заканувачки или агресивни акти на 'македонските сили' против Грција...“⁵²

⁵¹ Hatzivassiliou. 2004.

⁵² Stettinius, Edward Jr. 1944. "Circular Airgram 868.014/26." Foreign Relations of the United States, Diplomatic Papers, 1945, the near East and Africa 8.

Во овој период исто така е клучен моментот на разделбата помеѓу Белград и Москва, во 1948 година, што влијае на постепената нормализација на односите помеѓу двата соседи. Покрај тоа, македонското прашање сè уште стои во статус кво и „лимбо состојба“. Во периодот од 1953 до 1955 година се потпишани неколку трипартитни договори помеѓу Југославија, Турција и Грција, со кои се создава т.н. Балкански пакт.⁵³ Оваа соработка, освен за пријателство и политичко-економска придобивка на страните, го проширува и својот домен на безбедносна соработка, по принципот на колективна безбедност, во случај на напад од Советскиот Сојуз. Овој пакт набрзо се растура поради кризата на Кипар.⁵⁴

Во вториот период вредно да се издвои е владеењето на воената хунта во Грција, односно во периодот од 1967 до 1974 година. Во овој период, режимот ја интензивира пропагандата, борејќи се против „словенската опасност“ и почнува да го користи македонското прашање како алатка во внатрешната политика. Тоа го прави за да ја засили националистичката и антикомунистичката реторика во земјата, да го мобилизира населението околу идејата за обединет и единствен грчки национален идентитет и да го замагли или маргинализира секој потенцијален внатрешен или надворешен непријател кој би можел да ги доведе во прашање суверенитетот или националната целовитост на Грција.⁵⁵

Официјалните односи помеѓу Белград и Атина во овој период одржуваат амбивалентност. Иако директниот дијалог не е нарушен, состојбата е дефинирана од длабоките политички и идеолошки разлики, особено околу прашањето за идентитетот на македонското население во егејскиот дел на Македонија.⁵⁶

Третиот период е од падот на воената хунта, па сè до распадот на Југославија. Во овој период значајно е да се истакне дека новата политика и владата во Атина, предводена од Константин Караманлис, од една страна работи на подобрување на релациите на Грција, особено на Балканот, како резултат на претходниот период на владеењето на воената хунта. Во овој период се остварени голем број средби помеѓу високи претставници на власта во Белград и Атина, а и се формализираат соработки,

⁵³ Smrkolj, Maja. 2009. "Balkan Pact (1953-54)." Max Planck Encyclopedias of International Law.

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ Ristović. 2020.

⁵⁶ Ibidem.

како потпишувањето на Спогодбата за образовна и културна соработка помеѓу Караманлис и Тито.⁵⁷

Од друга страна, поради уставот на Југославија од 1974 година, се дава поголема автономија на републиките. Според овој уставен период, иако надворешната политика останува на федерално ниво, републиките имаат можност да отворат свои економски, стопански и културни претставништва.⁵⁸ Тоа отвора нова територија во грчката политика, која се чувствува загрошено. Со откритијата на 16-кракиот симбол од Кутлеш во 1977 година и основањето на Музејот на македонската борба во Солун во 1982 година, почнува да се гради нов македонски идентитет на Грција, односно Грција „да ја истакне хеленската ексклузивност над Македонија“.⁵⁹ На ова се надоврзува и одлуката на грчката влада во 1988 година да направи административна поделба на егејска Македонија, организирајќи го регионот како Западна Македонија, Централна Македонија и Источна Македонија.⁶⁰ Ова претставува главна фортификација на грчката позиција во однос на македонското прашање и географско-историски аргумент што ќе го користат во понатамошниот тек на спорот со Република Македонија.

Слика 1: Монета од 100 драхми од 1994 година

Извор: лична архива, 2026 година

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ Jović, Dejan. 2009. *Yugoslavia: A State That Withered Away*. Purdue University Press.

⁵⁹ Ristović. 2020.

⁶⁰ Македонска радио-телевизија. 2014. „Историска позадина на противењето на Грција кон името Македонија, македонскиот јазик и македонската нација“.

Слика 2: Споменик на „Александар Велики“ во Солун

Извор: лична архива, 2025 година

Главно, покрај помалите соработки и спогодби помеѓу Југославија и Грција, од крајот на Втората светска војна до распаѓот на Југославија се потпишани вкупно седум спогодби и договори. Односот помеѓу двете држави може да се сублимира како амбивалентен, кој е во голема зависност од геополитичката состојба во регионот и константно во сенка на македонското прашање.

IV 2. Осамостојување на Република Македонија

Со стекнувањето независност на Република Македонија во 1991 година, спорот за името влезе во нова, интензивна и отворена фаза. Дефанзивниот став што Грција го гради со години, конечно доаѓа да служи на аргументот на грчката страна.

Одеднаш, Македонија се наоѓа во една ситуација како нова држава, без безбедносен систем (односно сè уште зависна од безбедносните структури на поранешната федерација), без стабилно и силно стопанство, производство и економија. Целта на тогашните политички структури, како и функцијата на првата експертска влада, е да работи на меѓународно признавање.⁶¹

⁶¹ Македонска радио-телевизија. 2011. „20 години македонска независност“.

Меѓутоа, Македонија во реалноста се соочува со една поразлична состојба: безбедносно дивеење на север во рамките на поранешната федерација и оспорување на независноста, самобитноста и идентитетот од нејзиниот јужен сосед. Како резултат на тоа, оцртувањето на новите граници на Република Македонија се гледаат како опасност на Балканот од страна на Белград.

Грција, пак, го оспорува правото на Република Македонија да го користи името „Македонија“, тврдејќи дека тоа припаѓа на грчкото културно и историско наследство. Всушност, се повикува на „ребрендираниот грчки идентитет“, создаден кон крајот на минатиот век.

Осамостојувањето на Република Македонија во 1991 година, користењето на инсигнија како Свездата од Кутлеш како дел официјално државно знаме⁶² и користењето на името „Македонија“,⁶³ Република Грција и политичарите го толкуваат како иредентистичка тенденција кон регионот Македонија, кој е дел од Грција од 1913 година.

„Секогаш кога грчката политичка елита ќе ги чуе зборовите Македонија, македонска нација, македонска држава и така натаму... „потскокнуваат“ така да кажам... Тоа е условен рефлекс од еден страв дека ќе се проблематизира нејзината територија.“⁶⁴

Ставот на меѓународната заедница во тој период е дека Република Македонија, според принципот на регионализација, своето меѓународно признавање треба да го бара најнапред кај Европската заедница, а потоа да продолжи со прием во Организацијата на Обединетите нации. За таа цел, Европската заедница формира арбитражна комисија за Југославија, предводена од францускиот правник Роберт Бадинтер, со цел да се утврди подготвеноста на републиките на поранешната федерација за меѓународно признавање.⁶⁵

Бадинтеровата комисија носи заклучок дека Република Македонија треба да потенцира членови во својот устав за непроменливост на државните граници и гаранција дека нема да се меша во внатрешните работи на други држави.⁶⁶ По носењето на овие

⁶² Указ за прогласување на законот за знамето на Република Македонија, Службен весник на Република Македонија, 50/1992.

⁶³ Grammatikakis, Odysseas. 2020. “After the Prespa Agreement: Why North Macedonia’s Accession to EU Won’t Happen in the near Future.” Institute of International Relations Prague.

⁶⁴ Марамансидис, Никос. 2014. „Историска позадина на противењето на Грција кон името Македонија, македонскиот јазик и македонската нација“.

⁶⁵ Андоров, Стојан. 2018. *На мој начин*. Матица Македонска.

⁶⁶ Одлука за прогласување на Амандманите I и II на Уставот на Република Македонија, бр. 08-44/1, 6 јануари 1992.

амандмани, арбитражната комисија носи позитивна оценка за меѓународно признавање на Република Македонија. Иако, во однос на спорот за името, генералниот заклучок на комисијата е дека името Македонија не импонира никакви територијални претензии.⁶⁷

Грција во претстојниот период се посветува на блокирање на напорите на македонската дипломатија за меѓународно признавање. Во понатамошниот период, грчко-македонските релации можат да се поделат во неколку етапи, односно неколку клучни моменти.

Првиот момент е пристапувањето на Република Македонија во Обединетите нации и Резолуцијата на Советот за безбедност на Обединетите нации 817(1993). Македонската дипломатија увидува дека стратегијата за првично признавање од земјите-членки на Европската заедница е неуспешна поради активните заложби на Грција за нејзино пролонгирање.⁶⁸ Поради тоа, Претседателот на Република Македонија, Киро Глигоров, на 30 јули 1992 година поднесува апликација за членство во Обединетите нации.⁶⁹ На седми април 1993 година, Советот за безбедност ја носи Резолуција 817, според која Република Македонија станува членка на Обединетите нации со привремена референција „Поранешна Југословенска Република Македонија (ПЈРМ)“.

„...Земајќи ја предвид содржината на писмата во документите S/25541, S/25542 и S/25543 примени од страните, [Советот за безбедност на ОН]

1. Ги поттикнува страните да ја продолжат соработката со Копретседавачот на Управниот комитет на Меѓународната конференција за поранешна Југославија со цел да се дојде до брза спогодба на нивните разлики;

2. Препорачува на Генералното собрание дека државата, чија апликација е содржана во документот S/25147, да биде примена за членство во Обединетите нации, при што оваа држава привремено ќе се нарекува за сите цели во рамките на Обединетите нации како 'Поранешна Југословенска Република Македонија' до решавање на разликата околу името на државата...“⁷⁰

⁶⁷ Македонска радио-телевизија. 2011.

⁶⁸ Ibidem.

⁶⁹ Привремен записник на Советот за безбедност S/PV.3195, 6 април 1993.

⁷⁰ Совет за безбедност, Резолуција на Обединети нации 817 (1993).

Следниот момент, значаен за односите помеѓу Атина и Скопје, е економското ембарго и потпишувањето на Привремената спогодба од 1995 година.

Република Грција, сè со цел да изврши притисок, а да ја искористи моменталната безбедносна криза на Балканот, во 1994 година воведува трговско ембарго⁷¹ врз Република Македонија, што најмногу влијае на увозот на нафта.⁷² Ембаргото, на само шест месеци од воведувањето, има месечно влијание со околу 54,7 милиони британски фунти⁷³ (116,1 милион фунти⁷⁴ приспособено со инфлацијата за 2025 година) во загубена добивка од извоз. Тоа е еквивалент од 85% од вкупниот месечен приход од извоз.⁷⁵

Поради блокираната северна граница, Република Македонија е принудена да ги помести позициите во однос на спорот со името. На 13 септември 1995 година е потпишана Времената спогодба според која се нормализираат односите и се воспоставуваат протоколарни односи помеѓу двете држави. Дополнително, Времената спогодба предвидува уште неколку работи. Најнапред му става крај на трговското ембарго, отворајќи ја јужната граница. Спогодбата исто така предвидува дека Република Македонија ќе ги повлече од употреба симболите поврзани со инсигнијата од Кутлеш, што вклучува и промена на знамето на државата. Потоа предвидува и дека Атина ќе се воздржи од дополнителни блокади за интеграција на Република Македонија во мултилатерални организации.⁷⁶

Последната одредба ќе биде основа за следниот момент во грчко-македонските односи, а тоа е тужбата пред Меѓународниот суд на правдата во Хаг.

Покрај официјалната декларација на воздржување од потези, кои начелно би ги загрозувале добрососедските односи помеѓу двете земји, Грција продолжува во афирмирање на својот македонски идентитет. Во 1995 година, поднесува барање во Светската организација за интелектуална сопственост (WIPO), за регистрација на Сонцето од Кутлеш, како државен симбол на Грција.⁷⁷ На оваа регистрација, Република Македонија поднесува приговор, кон кој не е никако постапено.

⁷¹ Vogel, Steve. 1994. "Greek Blockade, U.N. Embargo Threaten Macedonia's Future." The Washington Post.

⁷² Shea, John. 2009. Macedonia and Greece: The Struggle to Define a New Balkan Nation. Jefferson, N.C: Mcfarland.

⁷³ Financial Times. 1994. "Embargo Strangles Macedonia." Internet Archive.

⁷⁴ Bank of England. 2025. "Inflation Calculator." Bank of England.

⁷⁵ Financial Times. 1994.

⁷⁶ Interim Accord (with related letters and translations of the Interim Accord in the languages of the Contracting Parties). Signed at New York on 13 September 1995.

⁷⁷ World Intellectual Property Organization. 2026. "Article 6ter." Wipo.int.

Во 2008 година, по претходна најава на голем број на безбедносни аналитичари, а и најава на американската администрација, на чело со американскиот претседател Џорџ Буш,⁷⁸ Република Македонија, заедно со преостанатите земји од Јадранската група (Хрватска и Албанија), ќе добие покана за членство во НАТО. Но, Република Грција го користи своето право на вето и го блокира влезот на Република Македонија во Алијансата. По овој чекор, а со консултација со експерти по меѓународното право, Република Македонија се решава да ја тужи Република Грција пред Меѓународниот суд на правдата. Основата на тужбата е ветото од страна на Атина на Самитот на НАТО во Букурешт. Со тој чин, Владата на Република Македонија смета дека се нарушува член 11 од Времената спогодба од 1995 година, според која Република Грција нема да ја блокира интеграцијата на Република Македонија во мултилатерални меѓународни организации.

Во 2011 година, Меѓународниот суд на правдата носи одлука што ја потврдува повредата на член 11 од Времената спогодба од страна на Грција, налагајќи ѝ на Владата во Атина да се воздржи од такво однесување во иднина.⁷⁹

Од пресудата на Меѓународниот суд на правдата, односите помеѓу Скопје и Атина генерално се движат од некоја мртва точка.

Во 2012 година, министерот за надворешни работи на Република Грција се обраќа со меморандум за разбирање до неговиот македонски колега, Никола Поповски.⁸⁰ Според содржината на меморандумот, Атина предлага двете страни да ги интензивираат разговорите за името, истовремено признавајќи ја заложбата на Скопје за членство во Европската унија и Северноатлантската алијанса. Воедно, меморандумот предвидува дека двете држави ќе се посветат на добрососедски односи и конструктивна клима.⁸¹

Во 2010 година е најавен, а подоцна и доаѓа до реализација на проектот „Скопје 2014“. Овој проект е важен во меѓусебните односи помеѓу Скопје и Атина, поради наративот и целта што ги има. Проектот „Скопје 2014“ е архитектонски проект за преуредување на изгледот на Скопје, центарот на Скопје, со класичен архитектонски стил, со изглед на хибрид помеѓу античка и модерна архитектура.⁸² Освен

⁷⁸ The White House. 2008. “President Bush Visits Bucharest, Romania, Discusses NATO.”

⁷⁹ International Court of Justice. 2011. *The Former Yugoslav Republic of Macedonia v. Greece*.

⁸⁰ Ministry of Foreign Affairs – Hellenic Republic. 2012. “Foreign Ministry Announcement Regarding a Letter from Foreign Minister Avramopoulos to FYROM Foreign Minister Popovski.” Hellenic Republic – Ministry of Foreign Affairs.

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² Janev, Goran. 2015. “Skopje 2014: Erasing Memories, Building History.” In *Balkan Heritages: Negotiating History and Culture*, eds. Maria Couroucli and Tchavdar Marinov. Ashgate Publishing Limited.

реконструкција на голем број фасади и објекти, проектот опфаќа и поставување споменици на личности со влијание од антиката до модерната историја, меѓу кои и скулптура на Александар Македонски на плоштадот во Скопје. Проектот има цел да направи контекстуализација на модерната македонска држава со антиката, давајќи аргумент на македонската влада во преговорите со името.

„Второ, 'Скопје 2014' влијае на меѓународните односи, особено во овој период на засилена конфронтација со соседна Грција околу самото 'име на Република Македонија' и има импликации за деценискиот 'спор меѓу двете земји'. Сепак, овој проект некако успева да обезбеди аргумент за бесмислените тврдења за заштита на грчкото историско 'наследство'. Се тврди дека присвојувањето на името Македонија од страна на 'грчката држава' го загрозува грчкото културно наследство (Министерство за надворешни работи на Грчката Република 2014). Фактот дека Македонија е главен град на земјата значи дека 'проектот има поширока резонанца, вклучително и спорното име на земјата' и сам по себе е приказ на национална гордост.“⁸³

Целиот проект наоѓа на остра и негативна реакција од страна на Грција, која сега тврди дека проектот е ништо повеќе, туку узурпација на грчката историја⁸⁴ и потврда на нивните аргументи за иредентистичкиот карактер на македонската држава. Може да се заклучи дека целиот проект ги деградира уште повеќе односите помеѓу Скопје и Атина.

Во 2015 година, владите постигнуваат согласност за имплементација на сет мерки за доверба и интензивирање на напорите за наоѓање решение за спорот за името.⁸⁵ Оваа согласност е резултат на првата средба на високи владини претставници, односно посетата на заменик-премиерот за европски интеграции во Владата на Република Македонија и министерот за надворешни работи на Република Грција.⁸⁶

Настрана од спорот со името, кој зазема централна фокална точка во односите, клучно е да се напомене и другата страна на односите. Покрај тоа што со Времената спогодба од 1995 година се отвораат протоколарни канцеларии за врски во Скопје и

⁸³ Ibidem.

⁸⁴ Marusic, Sinisa Jakov. 2011. "Greece Slates Skopje's 'Provocative' Alexander Statue." Balkan Insight.

⁸⁵ Ministry of Foreign Affairs – Hellenic Republic. 2012.

⁸⁶ Министерство за европски прашања. 2015. „Креативна и пријателска средба меѓу Бесими и Косиас во Атина“. Министерство за европски прашања.

Атина, во 2004 година се отвораат и канцеларии за конзуларни, економски и трговски работи во Битола и во Солун.⁸⁷

Дополнително, во периодот од осамостојувањето до потпишувањето на Преспанскиот договор (особено по трговското ембарго), Република Грција и Република Македонија развиваат бизнис и економски односи, со тоа што Грција има огромен капитал на инвестиции во македонското стопанство.⁸⁸

По потпишувањето на Времената спогодба во 1993 година, со неколку исклучоци, позициите помеѓу двете држави се во замрзната состојба, сè до потпишувањето на Преспанскиот договор.

V Времена спогодба – претходник на Преспанскиот договор

Пред да се премине на анализата и на значењето на Преспанскиот договор, неопходно е да се разгледа Времената спогодба, како претходник на Преспа. Односно, важно е да се расплетат околностите на нејзиното потпишување, значењето по онтолошката безбедност на двете држави и сето ова низ призма на конструктивистичката школа на меѓународните односи.

Најнапред, нужно е да се подвлече дека Времената спогодба е потпишана во услови кога Република Грција наметнува трговско ембарго. Во услови кога Македонија, поради санкциите на Обединетите нации кон Југославија, затворањето на јужната граница значи отсекување на транспортна линија север-југ. За Република Македонија, освен загубата на приливи, тоа значи и отсекување на главниот извор на нафта, како и оневозможување проток на други сировини потребни за производство, како железо и јаглен од пристаништето во Солун.⁸⁹

Нафтата и јагленот што пристигнуваат од пристаништето од Солун е на максимална оддалеченост од 240 километри. Со ембаргото, алтернативните извори се набавка или од бугарските пристаништа во Варна и Бургас, во Бугарија, или од пристаништето во Драч, Албанија. Бугарските пристаништа се на максимална оддалеченост од 700 километри од Република Македонија, а инфраструктурата во тоа

⁸⁷ Министерство за надворешни работи и надворешна трговија. 2020. „Прашањето за името“. Министерство за надворешни работи и надворешна трговија.

⁸⁸ BBC Macedonian. 2010. „Грчките инвестиции во Македонија“. BBC Macedonian.

⁸⁹ Financial Times. 1994.

време од Драч до Македонија е многу лоша.⁹⁰ Сите овие околности ги качуваат цените на голем број производствени процеси, што става во ризик и банкрот на голем број претпријатија.⁹¹ Освен влијанието врз приватниот сектор, отсекувањето на дотокот на нафта и јаглен ја загрозува безбедносната благосостојба и подготвеност на Република Македонија, особено земајќи го предвид фактот дека во тие моменти на териториите на Хрватска и Босна вооружениот конфликт е во својот зенит.

Овие околности императивно е да се погледнат низ призмата на онтолошката безбедност. Според принципот на онтолошката безбедност, поривот на државата како социјален конструкт е да ја најде припадноста и да има континуитет во идентитетот.⁹² Според овој принцип, идентитетот би значел нешто на што државата може да се поврзе и да евоцира. Но, интензитетот од тој порив за континуиран идентитет може да има ну-ефекти. Државата може да навлезе во конфликтна ситуација, дури и со друга држава, доколку конфликтот предизвикува чувство на припадност и го овозможува тој историски континуитет.⁹³ Со тоа, онтолошката безбедност често може да се најде на спротивната страна на физичката безбедност и да дејствува како обратнопропорционална тежина.⁹⁴

Префрлајќи ја таа парадигма на околностите, околу потпишувањето на Времената спогодба во 1995 година, а и тенденцијата на блокирање на меѓународното признавање на Република Македонија од страна на Атина, покажува јасен знак дека Република Грција е спремна да навлезе во конфликтен циклус само за елиминирање на онтолошката несигурност.⁹⁵

Ставот на Република Грција поаѓа од ставот дека Република Македонија има територијални претензии кон Егејска Македонија. Осамостојувањето на Македонија значи осамостојување на вардарскиот дел од Македонија, кој, според Букурешкиот мировен договор, припаѓа на Србија. Оттаму, појавувањето на политички движења во независна Македонија, кои прокламираат „национално единство“ и „етнографско обединување на Македонија“, користењето на знамето од Кутлеш и името „Македонија“, за Грција имаат само едно значење – проблематизирање на територијата, односно Егејскиот дел од Македонија, кој, според договорот од Букурешт во 1913 година, припаѓа

⁹⁰ Shea. 2009.

⁹¹ Ibidem.

⁹² Mitzen. 2006.

⁹³ Ibidem.

⁹⁴ Ibidem.

⁹⁵ Ibidem.

на Грција. Освен територијалниот момент, користењето на инсигнијата, која кон завршетокот на XX век станува дел од еден нов грчки македонски идентитет,⁹⁶ алудира на кршење на континуитетот како концепт во онтолошката безбедност. Тука доаѓа до израз поделеноста на онтолошката и физичката безбедност. Грчката политика е поудобна да навлезе во физички конфликт и дестабилизација на регионот, што потенцијално би можело да се прелее и на нејзина територија, на сметка на зачувување на континуитетот во својата припадност.

Следејќи ја истата формула, од другата страна на границата, Република Македонија, како нова држава, која сè уште е безбедносно кривка и на работ на регионален вооружен конфликт, не може да си дозволи да биде и економски уништена. Трговското ембарго, освен што прави економски удар, претставува и потенцијална безбедносна закана за физичката безбедност на државата.

Оттука, Република Македонија во тие моменти го нема лукузот да игра на картата на докажување на својот идентитет и да го негува историскиот континуитет. Напротив, принудена е да ја одбере сигурноста на својата физичка, наместо онтолошка безбедност.

Времената спогодба од 1995 година претставува кулминацијата на најинтензивната фаза од спорот за името помеѓу Македонија и Грција, но и значаен момент во кој се кристализираат основните димензии на онтолошката безбедност на двете држави. Низ призмата на конструктивистичката школа на меѓународните односи, оваа спогодба не е само дипломатски документ туку и комплексен механизам за управување со идентитетските тензии и несигурности што ги дефинираат односите меѓу двете земји.

Спогодбата е поделена на шест дел: 1) Пријателски односи и мерки за градење доверба; 2) Човекови и културни права; 3) Меѓународни, мултилатерални и регионални институции; 4) Односи помеѓу страните; 5) Економски, комерцијални, еколошки и правни односи; и 6) Завршни одредби.

Уште од првиот дел на Времената спогодба, и тоа во делот наречен „Пријателски односи и мерки за градење на мирот“, предвидено е признавањето на сувереноста и независноста на Македонија, а со тоа и воспоставувањето канцеларии за односи помеѓу

⁹⁶ Ristović. 2020.

двете држави. Во овој дел се втемелуваат и гаранции за заемно почитување на утврдените граници и нивниот интегритет и неповредливост, немешање во внатрешните работи на државите, вклучувајќи и уставни одредби и нејзини гаранции.

Исто така, во оваа секција се препознаваат разликите во однос на името и тенденцијата двете држави да ги продолжат преговорите, согласно Резолуциите 817 и 845 на Советот за безбедност на Обединетите нации.

Двете страни се обврзуваат активно да се спротивстават и да забранат непријателски активности и пропаганда од државни институции и да ги обесхрабрат приватните лица да продолжуваат таква реторика. Ова се проширува на употребата на симболот на државното знаме (Свездата од Кутлеш). Ова претставува директна концесија кон грчките барања за заштита на хеленскиот идентитет. Свездата од Кутлеш Грција ја поврзува со свое историско наследство, станува објект на преговори токму поради симболичката моќ во конструирањето на колективните идентитети.⁹⁷

Времената спогодба предвидува и забрана на двете држави да наметнуваат економски или трговски ембарга, со што би имало прекин на проток на луѓе и добра.

Во вториот дел од спогодбата се однесува на почитување на човековите права и слободи, водејќи се по клучни документи на меѓународното право и заложбата за поттикнување контакт помеѓу двата народа, со цел стимулирање на добрососедските односи.

Третиот дел се однесува на интеграцијата во меѓународни, мултилатерални и регионални организации. Со одредбите во овој дел, Грција се обврзува на поддршка за интегрирање на Македонија во меѓународни организации, но само под името предвидено во Резолуцијата 817 на Советот за безбедност на Обединетите нации, односно ПЈРМ.

Во четвртиот дел, спогодбата го уредува трансферот на јурисдикцијата на потпишаните спогодби за соработка во поединечни области со Југославија, на новосоздадената Република Македонија. Всушност, овие одредби ја отсликуваат времената спогодба како прв и официјален документ, потпишан помеѓу две страни, односно прв документ во рамките на билатералните односи помеѓу две држави.

⁹⁷ Wendt, Alexander. 1999. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Петтиот дел е резервиран за економските, комерцијалните, еколошките и правните односи. Всушност, овој дел е наменет за унапредување на добрососедските односи преку поттикнување соработка поврзана со научна, технолошка, информациска, еколошка, економска, културна, туристичка и правна соработка, не само на границата туку и на ниво на развој на специфични стратегии.

Во шестиот дел, завршните одредби ја истакнуваат важноста за мирно решавање на спорите помеѓу двете страни.

Со оваа спогодба од Њујорк се разрешуваат клучните околности поради кои двете страни седнуваат на маса и ја потпишуваат оваа спогодба со времен карактер. Одредбите во првиот дел од спогодбата допираат до грижите на Грција за:

- Потенцијалните територијални претензии што Македонија би ги имала кон егејскиот дел на Македонија;
- Идентитетските симболи што Република Македонија ги користи како државна симболика, а Република Грција смета дека се дел од нејзиниот идентитет;
- Користењето на името и континуитетот на спорот за името.

Од друга страна, одредбите во овој дел за Република Македонија ги решаваат директните грижи што Република Македонија ги има во тој момент:

- Признавањето на Република Македонија и нејзината територија како суверена и независна држава од нејзиниот сосед;
- Прекилот на трговското ембарго и забрана за потенцијално идно користење на овој механизам;
- Воздржување од блокада на апликациите за членство во ЕУ и НАТО.

Конструктивизмот во меѓународните односи ја нагласува улогата на идентитетите, нормите и споделените значења во обликувањето на однесувањето на една држава. Во случајот на македонско-грчкиот спор, конфликтот не се однесува само на формалниот назив на една држава туку и на длабоко вкоренети прашања за колективните идентитети, историските наративи и онтолошката сигурност на двете заедници.

Како што нагласува конструктивистичката школа, идентитетот не е статична или предодредена карактеристика, туку флуиден и континуирано менлив аспект, под влијание на различни општествени и историски фактори.⁹⁸

Времената спогодба во овој контекст претставува институционализација на меѓусебното признавање што е фундаментално за конструктивистичкото разбирање на меѓународните односи. Социјалната норма, како еден од основните елементи на конструктивистичката школа, предвидува неколку категории норми, како што се регулативна, перспективна и конститутивна норма.⁹⁹ Времената спогодба и одредбите во првиот дел на спогодбата ја ставаат во категоријата на конститутивна норма од која почнуваат и односите помеѓу двете држави.

Конструктивистичката анализа покажува дека македонската позиција во преговорите била условена од фундаменталната потреба за меѓународно признавање како средство за валидација на националниот идентитет, односно можноста за дополнителна интеграција во други меѓународни организации.

Продолжувањето на преговорите за името претставува процес на институционализација на континуиран дијалог што, според конструктивистичката логика, овозможува постепено преобликување на позициите преку интеракција.¹⁰⁰

V 1. Ограничувањата и контрадикции на спогодбата

Времената спогодба, иако претставува важен и прв чекор кон нормализација на односите, содржи и структурни ограничувања што се покажуваат како проблематични во подолгорочна перспектива. Член 11, кој предвидува дека Република Грција нема да го попречува вклучувањето на Република Македонија во меѓународни организации, содржи клаузула што дозволува исклучоци.

„...По стапувањето во сила на оваа прва спогодба, првата страна се согласува да не се спротивставува на барањето или членството на втората страна во меѓународни, мултилатерални и регионални организации и институции чиј член е првата страна; сепак, првата страна го задржува

⁹⁸ Theys, Sarina. 2018. “Introducing Constructivism in International Relations Theory.” E-International Relations.

⁹⁹ Wendt. 1999.

¹⁰⁰ Ibidem.

правото да се спротивстави на какво било членство наведено погоре ако и до степен до кој втората страна треба да се споменува во таквата организација или институција поинаку од она што е наведено во став 2 од резолуцијата 817 на Советот за безбедност на Обединетите нации.“

Оваа формулација се покажува како клучна слабост во спогодбата, која Грција ја користи за блокирање на македонското членство во НАТО во 2008 година, што резултира со тужбата пред Меѓународниот суд на правдата. Тоа е факт дека спогодбата, иако успешна во краткорочно управување со кризата, не ги решава фундаменталните прашања на онтолошката безбедност и нејзината основна цел, односно суштински развој на добрососедските односи.

Следниот контроверзен момент е регулацијата на малцинствата. Спогодбата избегнува експлицитно споменување на малцинствата. Грција на тој начин вешто го избегнува препознавањето на македонското малцинство. Покрај тоа што во сиот свет, особено помеѓу две соседни држави, постојат случаи на малцинско население на држава А кое живее во држава Б и обратно. Во 1994 година, Грција добива критики од страна на „Хјуман рајтс воч“ (Human Rights Watch) од Хелсинки, за непризнавање на македонскиот идентитет и јазик, дискриминација, особено во однос на македонските политички бегалци од граѓанската војна.¹⁰¹ Во овие извештаи, Грција е обвинета за прекршување на голем дел на меѓународни конвенции и договори, кои ги предвидуваат и ги штитат човековите права и слободи.

Токму поради ова, Грција го избегнува моментот да спомене постоење на македонско малцинство, а овој проблем го надминува со тоа што во член 9 од Времената спогодба се споменува почитувањето на човековите права, согласно голем број на меѓународни конвенции.

Понатаму, член 7 бара двете држави да забранат државна непријателска пропаганда. Овој член исто така ја опфаќа содржината на средствата во образовниот процес и средствата за јавна комуникација. Овие одредби се пример каде што говорот и јавниот дискурс се материјализираат во безбедносниот дискурс, односно се сметаат како релевантен предмет во билатералниот однос помеѓу две држави.

¹⁰¹ Human Rights Watch/Helsinki. 1994. Denying Ethnic Identity – the Macedonians of Greece. Human Rights Watch/Helsinki.

Времената спогодба од 1995 година претставува парадигматичен пример за тоа како државите се обидуваат да управуваат со онтолошката несигурност во услови на идентитетски конфликт. Низ конструктивистичката призма, спогодбата може да се интерпретира како механизам што дозволува привремено усогласување на непомирливи онтолошки потреби: грчката потреба за заштита на хеленскиот идентитет и македонската потреба за меѓународно признавање и валидација на националната егзистенција, иако претставува средство за надминување на материјални моменти на безбедноста.

Меѓутоа, спогодбата исто така ги илустрира ограничувањата на традиционалните дипломатски инструменти во справувањето со длабоко вкоренети идентитетски конфликти. Фактот што спорот ќе продолжи уште речиси две децении по потпишувањето на Времената спогодба сведочи за тоа дека онтолошката безбедност не може да биде загарантирана преку технички решенија, туку бара фундаментални трансформации во начинот на кој заедниците го конструираат својот идентитет и ставовите во однос на другиот.

VI Периодот помеѓу Времената спогодба од Њујорк до потпишувањето на Преспанскиот договор

Периодот од Времената спогодба потпишана во Њујорк до Конечната спогодба потпишана во Преспа е генерално период на статус кво со мали амплитуди во однесувањето на двете држави. Овој период од 23 години е период во кој двете страни се обидуваат со суптилни активности да маневрираат за да ги подобрат своите позиции.

Овој период Република Македонија го користи за сè поголеми дипломатски напори за меѓународно признавање под уставното име и етаблирање како нова демократска држава, која е стабилен партнер на меѓународен план. Овие напори вродуваат со голем број држави во светот да ја признаат државата под името „Република Македонија“. До потпишувањето на Конечната спогодба од Преспа, Македонија ја имаат признаено вкупно 133 држави под уставното име, вклучувајќи четири од пет земјо-членки на Советот за безбедност на Обединетите нации.

Имајќи ги на „таа страна на кантарот“ САД, Франција, Велика Британија и Кина, стратегијата на Скопје во овој период од две децении е да продолжи со своите евроатлантски аспирации. Владата на ВМРО-ДПМНЕ почнува неколку остри чекори во

однос со спорот, што уште повеќе ги вкочануваат веќе замрзнатите односи помеѓу двете страни.

Прво, тоа е тужбата до Меѓународниот суд на правдата, со која Република Македонија бара почитување на член 11 од Времената спогодба. Овој чекор владата во Скопје го прави со главен легалистички мотив, односно целта е да се наметне, условно кажано, на посилната држава да ги почитува принципите на меѓународното право, односно да ги почитува меѓународните договори. Еден член на тимот кој ја подготвува тужбата до судот во Хаг, Тони Дескоски, ќе каже:

„Соочена со непопустливиот став на Грција, (Македонија) се реши да ја поднесе тужбата против Грција на 17 ноември 2008 година...

Што се бара со тужбата? Со тужбата се бара почитување на... основниот принцип на меѓународното право 'Pacta sunt servanda' – почитување на меѓународните договори“.¹⁰²

Република Македонија се решава на ваков чекор поради фактот што смета дека има заокружено голем дел од својата задача за меѓународно признавање, безбедносно-одбранбена стабилизација и умерен економски раст, па задоволувајќи ги основните егзистенцијална потреби, се решава на афирмација и на својата онтолошка безбедност.

Причина за ова дејство е перцепцијата дека Република Македонија има исто така право да го користи името „Македонија“, чие ексклузивно право на користење не припаѓа на Грција. Оттаму, според принципот на самоопределување на народите, ставот на Република Македонија, утврден уште од времето на Лигата на народите по завршувањето на Првата светска војна, е дека народот кој живее во оваа држава се определува себеси како македонски. Идентитетскиот карактер за користењето и промената на името свои зачетоци има од осамостојувањето.

„Република Македонија во никој случај нема да биде подготвена да го прифати 'Поранешна југословенска Република Македонија' како име на земјата. Ние одбиваме да бидеме поврзани на каков било начин со сегашната конотација на терминот 'Југославија'“.¹⁰³

¹⁰² Македонска радио-телевизија. 2011.

¹⁰³ S/25541 Letter from the President of the Government of the Republic of Macedonia.

Одбегнувањето на терминот Југославија на почетокот е поради анксиозност од безбедносен карактер поради две причини. Првата причина е стравот Југословенската народна армија (ЈНА), која ја напушта Република Македонија уште од 1992 година.¹⁰⁴ Меѓутоа, стравот потекнува од воените операции што ЈНА ги иницира по отцепувањето на Словенија, Хрватска и Босна од југословенската федерација.

Втората причина е стравот од иредентизам од страна на Југославија, која е моментално сведена на Србија и Црна Гора. Но, во сите разговори што се водат за време на распаѓањето на Југославија, претседателот на Србија и Црна Гора, Слободан Милошевиќ, му нуди на македонскиот претседател на почетокот присојединување на Македонија кон југословенската федерација, а потоа некој полесен конфедеративен модел на функционирање.¹⁰⁵

Иако на почетокот сето ова, поврзувањето со референцијата ПЈРМ и поврзување на новата држава со Југославија има безбедносен предзнак, а потоа и идентификацијата со ПЈРМ, добива идентитетски карактер.

Пресудата на Меѓународниот суд на правдата додава на тежина на аргументот за пронаоѓање и „борба“ за признавање на македонскиот идентитет. Но, тој аргумент е ништовен по неможноста на Меѓународниот суд на правдата и меѓународната заедница воопшто да ги наметне своите пресуди на државите. Оттука, имплементацијата на актите на меѓународното право зависи само од слободната волја на државата. Иако во овој момент важно е да се подвлече дека за значајни безбедносно-политички прашања меѓународната заедница има на располагање механизми со кои може да присили имплементација на норми од меѓународното право.

Како втор чекор на кој се решава владата во Скопје, а кој е придружен процес на процесот на антиквизација и проектот „Скопје 2014“ е промена на имињата на аеродромот во Скопје и автопатот до Грција. Во 2006 година, владата го менува името на аеродромот од „Аеродром Скопје“ во „Александар Велики“¹⁰⁶, а во 2008 година го именува автопатот М1, односно рутата Е-75, исто така „Александар Велики“, која е главен меѓународен коридор и ја спојува Грција со преостанатиот дел од Балканот. Овие

¹⁰⁴ Блажевска, Катерина. 2021. „Трајанов: За една ноќ ја одзедовме целата воена евиденција!“ Deutsche Welle.

¹⁰⁵ Македонска радио-телевизија. 2011.

¹⁰⁶ Сакам да кажам. 2018. „Александар Велики“ си заминува од скопскиот аеродром“. Сакам да кажам.

две одлуки, донесени на почетокот на мандатот на новата влада на ВМРО-ДПМНЕ, се само увертира на тоа кој ќе биде ставот и политиката во однос на спорот со името.

Освен што ова претставува чекор на потрага по идентитетска сигурност, тоа претставува и обид за докажување на едно споделено историско наследство. Односно, со овие чекори се обидува да се разнебити аргументот на грчката политика за „хеленски ексклузивитет“ над името „Македонија“ и сета нејзина симболика, вклучувајќи и сопственост врз Александар Македонски и Сонцето од Кутлеш, политика што ја гради уште од седумдесеттите години на минатиот век.

Трет чекор што го презема Владата на Македонија, кој е консекутивен со неуспешната пресуда на Меѓународниот суд на правдата во Хаг, е антиквизација на државата. Проектот „Скопје 2014“ претставува агресивен чекор кон создавање рутини што ги афирмираат идентитетските обележја на една држава, како основен белег на потрагата по онтолошка безбедност. Всушност, целта на овој потег не е негативна одбрана, туку проактивно дејствување во насока на утврдување на идентитетот.¹⁰⁷ Не навлегувајќи во мотивите, ефектот и легитимитетот на овој проект, од аспект на анализа на меѓународните односи, конкретно односите со Грција и спорот со името, ја исполнува таа улога. Со „Скопје 2014“ се обидува да се создаде продолжено дејство на идентитет со антиката и „материјализација на националистички наративи“.¹⁰⁸

„Наследството што се гради во Скопје денес мора да покаже врски и континуитет со западната цивилизација, како и да ги утврди нејзините корени во антиката. Поради оваа причина, главниот плоштад е посветен на приказната за Александар Велики.

...

(Ова е исто така директен предизвик за Грците, во сегашниот жесток спор околу сопственоста на Александар.) Целта на проектот е да се воспостави континуитет на националистичкиот историски наратив и со тоа да се промени датумот на раѓање на македонскиот народ за околу осум века, од словенските населби во петтиот век, па сè до славните освојувања на

¹⁰⁷ Mitzen. 2006.

¹⁰⁸ Janev. 2015.

античките македонски кралеви Филип II (382 – 336 п.н.е.) и Александар Велики (356 – 323 п.н.е.).“

Во овој дводецениски период од потпишувањето на времената спогодба, Грција, од друга страна, одржува конзистентен став во односот со Република Македонија и спорот со името.

Во периодот од 2000 до 2012 година, власта во Грција ротира во рацете на десничарската партија „Нова демократија“ и левичарската „ПАСОК“.¹⁰⁹ Двете политички сили имаат практично идентични позиции во однос на македонското прашање. Генерално, ова се должи на неколку фактори. Најнапред е јавното мислење како главен притисок. Анкетите во 2004 година покажуваат дека 56% од Грците се спротивставуваат на какво било решение за спорот со името, кое ќе го содржи терминот „Македонија“.¹¹⁰ Други испитувања на јавното мислење покажуваат дека ветото во Букурешт во 2008 година е поддржано со некаде од 81 до 84% проценти.¹¹¹

Потоа, втора причина е самоцензурата што си ја наметнуваат политичките елити за спорот за името. Секој обид за ревитализирање на темата или покажување на одредена флексибилност се гледа како „политичко самоубиство“ по масовните протести и притисокот врз премиерот Константинос Мицотакис, што резултира со негово симнување од власта.^{112 113}

Момент што заслужува свое место во анализата на односите помеѓу двете земји е должничката криза во 2008 година. Кризата предизвикана од неплаќање на огромен државен долг, акумулиран од неодржливо задолжување, манипулација на податоци, ја разниша стабилноста на земјата.¹¹⁴ Европската унија и Меѓународниот монетарен фонд се насочуваат на драстични економски мерки и пакети за спасување на економијата.¹¹⁵

¹⁰⁹ Maps of World. 2022. “List of Prime Ministers of Greece.” MapsofWorld.com.

¹¹⁰ Armakolas, Ioannis, and George Siakas. 2021. ““Why Did It Take so Long?” Exploring Greek Public Opinion as an Obstacle to the Settlement of the Macedonia Name Dispute.” Nationalities Papers 50(3): 569-88.

¹¹¹ Ibidem.

¹¹² Greek news agenda. 2017. “Konstantinos Mitsotakis: A Statesman That Left an Indelible Mark in Greek Political Life – Greek News Agenda.” Greek News Agenda.

¹¹³ BBC News. 2019. “Five Things That Swung the Greek Election.” BBC News.

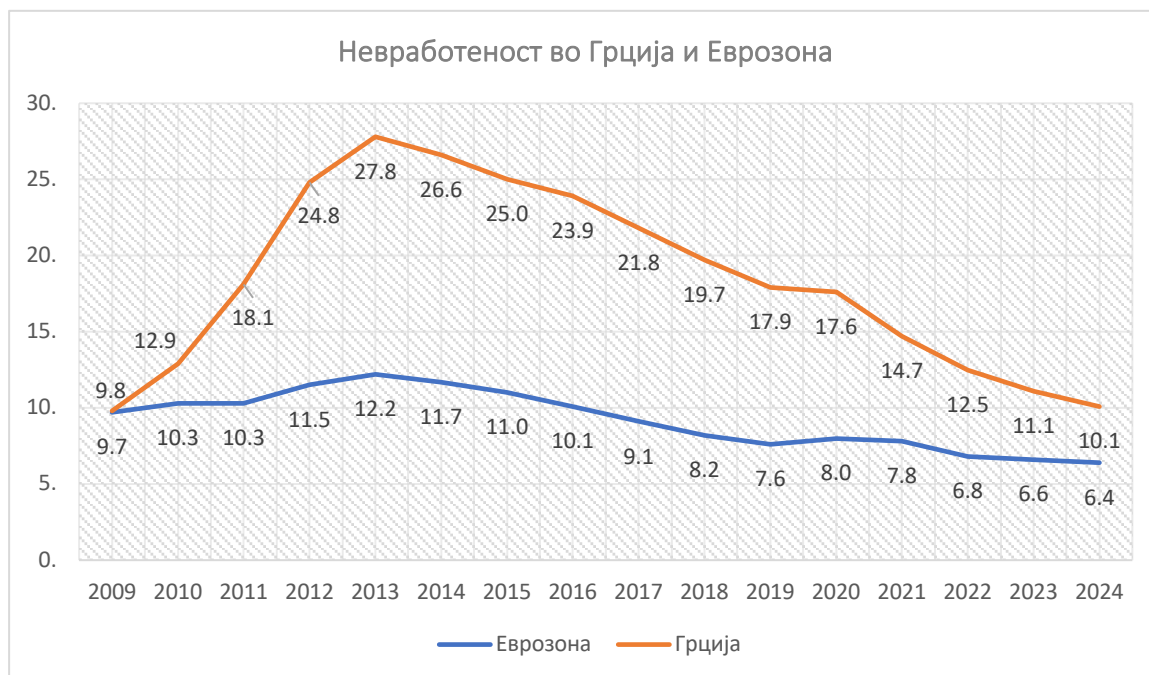
¹¹⁴ Council on Foreign Relations. 2025. “Greece’s Debt Crisis Timeline.” Council on Foreign Relations.

¹¹⁵ Ibidem.

Сите овие збиднувања влијаат врз меѓународните финансиски институции да ја оценат кредитната стабилност на државата како ризична.

Целата сценографија околу должничката криза има влијание и врз начинот на кој се однесува надворешната политика на Атина. Од длабокиот наротив на бранење на својот идентитет, активно лобирање за блокирање на Република Македонија на нејзината интеграција во ЕУ и НАТО, одеднаш фокусот се става на други приоритети.

На овие проблеми во 2015 година се надоврзува европската бегалска криза, во која Грција се наоѓа на фронтот на бегалските бранови од Средоземјето. Во услови кога земјата сè уште се справува со должничката криза, невработеноста е на највисоко ниво во еврозоната, со 27,8% во 2013 година,¹¹⁶ општеството во Грција се соочува со уште еден голем проблем, кој претставува не само безбедносна закана туку и удар врз другите сегменти во општеството, како што е туризмот. Процените се дека во 2016 година, поради одбивање на брановите бегалци од страна на Македонија и Бугарија и голем наплив на бегалци од истокот и Средоземното Море, во Грција има константа на зголемување на бројот на бегалци.¹¹⁷

Графикон 1: Размер на невработеност во Грција и државите што се дел од Еврозоната¹¹⁸

¹¹⁶ Ibidem.

¹¹⁷ Christodoulou, George N., and Mohammed T. Abou-Saleh. 2016. "Greece and the Refugee Crisis: Mental Health Context." *BJPpsych. International* 13(4): 89-91.

¹¹⁸ Eurostat. 2025.

Во овие моменти, секогаш актуелните теми како што е македонското прашање, Кипар и грчките односи со Турција, одеднаш стануваат главни тематика со кои политичките партии успеваат да инјектираат националистичка реторика со која го зајакнуваат верувањето на „враќање на суверенитетот“ на граѓаните и одбивање на странските влијанија.¹¹⁹

Но, мора да се подвлече дека повторно се заокружуваат елементите на онтолошката безбедност. Спорот за името и македонското прашање уште од деведесеттите години е „жешка тема“ на политички популизам и привлекување на јавноста во моменти на криза.

„...Во борбата за власт, излезе сега ова (македонското прашање) попрофитабилно во Грција, отколку конфронтација со Турција...“ – Стојан Андов.¹²⁰

Полека, но сигурно, и во овие моменти на економско-безбедносна криза, „Македонија“ прераснува во сигурна зона на популистичка мобилизација. Политичките чинители и партиите што претендираат да ја освојат власта се спремни да „инвестираат“ во конфликти, кои со сигурност ќе го зајакнат грчкиот идентитет.¹²¹

Меѓународно девалвираната позиција на Грција одеднаш го става во втор план спорот со името. Затоа, иако никогаш не го трга фокусот, стојалиштето на владата во Атина е многу ослабено. МНР на Грција нема некоја претерана реакција на тужбата на Република Македонија пред Меѓународниот суд на правдата, со која би ги дискредитирала, најнапред тужбата, а потоа легитимитетот на судот. Напротив, Република Грција достоино ја прифаќа тужбата и решава да го брани својот став со исклучокот предвиден во Времената спогодба од 1995 година, со која Грција го задржува своето право да ја блокира интеграцијата на Република Македонија во меѓународни организации, доколку тие реферираат на Македонија, со име поразлично од привремената референција ПЈРМ.¹²² Ова се должи на фактот дека голем број членки на НАТО во тоа време ја имаат признато Македонија под нејзиното уставно име, вклучувајќи ги САД. Всушност, и надворешната политика на САД во 2008 година

¹¹⁹ Vasilopoulou, Sofia, Daphne Halikiopoulou, and Theofanis Exadaktylos. 2013. “Greece in Crisis: Austerity, Populism and the Politics of Blame.” *JCMS: Journal of Common Market Studies* 52(2): 388-402.

¹²⁰ Македонска радио-телевизија. 2011.

¹²¹ Mitzen. 2006.

¹²² Македонска радио-телевизија. 2014.

заговара влегување на Јадранската група (Хрватска, Албанија и Македонија) во алијансата.¹²³ Грција го користи овој момент, за да приговара на интеграцијата на Македонија во НАТО, користејќи го исклучокот во член 11 од Времената спогодба, со што ја заработува и тужбата пред судот во Хаг.

Политичката елита, исто така, не изостана во негативна реакција во однос на проектот „Скопје 2014“ и преостанатите подвизи на „антиквизацијата“ на Скопје.

Промената на името на аеродромот „Александар Велики“ во Скопје има негативни импликации врз преговорите со името. Министерката за надворешни работи на Грција го истакнува тоа на средбата со медијаторот Метју Нимиц во 2007 година, а портпаролот на МНР во тоа време, Јоргос Кумуцакос, изјавува дека „другата страна треба да се сврти кон својата европска иднина, наместо кон минатото“.¹²⁴

Портпаролот на МНР на Грција, Грегори Делавекурас, го оценува поставувањето на статуата на Александар Македонски како „обид да се узурпира грчката историја“ и „поткопување на билатералните односи и преговорите во рамките на Обединетите нации“.¹²⁵ Овој став е споделен и од другите грчки политичари, во поголем или помал интензитет.

Но, специфично за реакцијата од грчката страна е тоа што надворешната политика на Атина не ги користи сите механизми што ѝ стојат на располагање. На пример, согласно Времената спогодба, во член 7 е предвидено секоја страна да не ги користи симболите како дел од историското или културното наследство на другата држава. Согласно овој член, Грција има на располагање механизми за билатерална реакција, реакција во рамките на Обединетите нации или евентуално контратужба пред Меѓународниот суд за правдата.

Но, поради ослабената позиција на Грција со должничката криза, едноставно фокусот на приоритетите не е тој.

¹²³ The White House. 2008.

¹²⁴ Makfax. 2007. “Nimetz’s Talks in Athens Included ‘Alexander the Great.’” Makfax.

¹²⁵ Marusic. 2011.

VI 1. Преговори

Независно од варијациите во односот и што било двете страни да преземаат како тактизирање наспроти другата страна, неопходно е да се спомене дека во сиот период од потпишувањето на Времената спогодба во 1995 година, преговорите се во постојан и континуиран тек.

Уште од потпишување на времената спогодба, Обединетите нации го назначуваат Меџу Нимиц како медијатор помеѓу двете страни.¹²⁶ Неговата улога е да ги доближи позициите на Скопје и Атина со цел конечно решавање на спорот за името.

Генерално, има неколку формулации што се предмет на разговорите. Најнапред мора да се направи дистинкција на опсегот на употреба на новото име на Република Македонија.

1. Двојна формула – решение според кое името „Република Македонија“ се користи во домашна и во меѓународна кореспонденција, а во комуникацијата со Грција може да се користи друго име.

2. Промена на име во рамките на меѓународните организации – решение според кое новото име на Република Македонија би се користело само во рамките на меѓународни организации, а другите држави, како поединечни субјекти на меѓународното право, би се обраќале кон Република Македонија по сопствено убедување. Во рамките на ова решение, спаѓа и користењето на референцијата ПЈРМ, под која Република Македонија е зачленета во Организацијата на Обединетите нации.

3. Промена на име за надворешна употреба – решение според кое новото име на Република Македонија би се употребувало во целокупната кореспонденција со меѓународната заедница и државите, како поединечни субјекти на меѓународното право, а името „Република Македонија“ би се користело за домашна употреба.

4. За сите употреби или *erga omnes* – решение на спорот според кое променетото име на Република Македонија би важело за целокупна внатрешна и надворешна комуникација и кореспонденција.

Преговорите главно се одвиваат во неколку етапи, кои се приредени од бранови случувања на меѓународната сцена, односно според пошироките случувања што го моделираат однесувањето на двете страни меѓусебно.

¹²⁶ BBC News. 2017. “The Man Who Has Focused on One Word for 23 Years.” BBC News.

Во текот на преговорите, ова се предлозите што проникнуваат како решение на спорот за името.

Во 2001 година доаѓа првиот предлог од извештајот на Меѓународната кризна група. Првиот предлог како решение нуди превод, односно транслитерација на Република Македонија и на англиски јазик „Republika Makedonia“. Овој предлог би се однесувал само за надворешна употреба.¹²⁷

Следниот предлог што во 2005 година доаѓа на масата е „Република Македонија – Скопје“ за надворешна употреба. Со овој предлог, со додавање на името на главниот град на државата, би се направила дистинкција на географскиот дел Македонија.¹²⁸ Инспирацијата за ваква формулација се црпи од решението што го имаат Република Конго и Демократска Република Конго. Двете држави, за да ја појаснат разликата помеѓу двете држави, го додаваат името на главниот град во своето име.¹²⁹ Предлогот доаѓа од медијаторот Метју Нимиц. Предлогот е одбиен од грчка страна, но се смета како за конструктивен почеток во процесот на преговори.

Следниот предлог што доаѓа кон крајот на 2005 година се темели на првиот предлог од Меѓународната кризна група. Овој „нов“ предлог на медијаторот Нимиц се состои од користење на името „Република Македонија“ и неговата латинска транслитерација „Republika Makedonija“ од страна на 106 земји што во тој момент ја имаат признаено Македонија под своето уставно име. Дополнително, Грција, според овој предлог, би требало да го користи името „Република Македонија – Скопје“ и неговата латинска транслитерација, а меѓународните институции и организации да го користат името „Republika Makedonia“.¹³⁰ Овие предлози се исто така одбиени од двете страни.

Следниот предлог, кој доаѓа од страна на медијаторот Метју Нимиц на 19 февруари 2008 година, е посодржински и конкретен. Претпоставките се дека длабочината на предлогот се должи на временскиот притисок, пред одржување на самитот на НАТО во Букурешт, на почетокот на април истата година. Имено, предлогот содржи елементи што, освен името, дефинираат и неколку други идентитетски обележја, клучни за двете страни. Меѓу другото, предлогот предвидува дека административните

¹²⁷ Shkaric, Svetomir, Dimitar Apasiev, and Vladimir Patchev, eds. 2009. Name Dispute between Macedonia and Greece. Matica Makedonska.

¹²⁸ BBC News. 2005. “Greece Considers Macedonia Name.” BBC.

¹²⁹ Cordell, Dennis D. 2025. “Republic of the Congo.” Britannica.

¹³⁰ MIA. 2005. “Matthew Nimitz Will Not Present a New Proposal on the Name.” MIA.

единици Западна, Централна и Источна Македонија се дел од Република Грција, дека територијата на Република Македонија е дел од историска Македонија. Дополнително, променетото име на Република Македонија ќе има двојна формула за надворешна и внатрешна употреба, односно променетото име ќе се користи на секое ниво во надворешна кореспонденција, дополнително пасошите на македонските граѓани би го содржеле променетото име, додека, пак, уставното име „Република Македонија“ би останало за внатрешна употреба.¹³¹

Предложените имиња¹³² за надворешна употреба, како дел од овој предлог на медијаторот се:

- Уставна Република Македонија;
- Демократска Република Македонија;
- Независна Република Македонија;
- Нова Република Македонија; и
- Република Горна Македонија.

Многу набрзо, по неполн месец, кон крајот на март 2008 година, овој предлог е заменет со нов. Новиот предлог се враќа повторно на двојната формулација: „Република Македонија“ за внатрешна употреба, „Република Македонија – Скопје“ за надворешна употреба, а земјите што веќе го имаат признаено и го користат уставното име „Република Македонија“ можат да продолжат да го користат истото. Дополнително, овој предлог опфаќа и други решенија за идентитетските прашања, како дополнителни преговори против иридентизмот кај двете страни, преименување аеродроми, а сите овие предлози за да имаат реципроцитет, предлог опфаќа и обврзување од Република Грција дека ќе го помогне зачленувањето на Република Македонија во НАТО и во Европската унија.¹³³ Овој предлог, за разлика од претходниот, се држи до костурот на Времената спогодба од 1995 година.

Исходот на Букурешкиот самит доведува до неизвесна стагнација на целиот процес на преговорите под покровителство на Обединетите нации.

Крајот на 2008 година дочекува нов предлог од страна на медијаторот Метју Нимиц. Овој предлог предвидува остро двојна формулација, која предвидува користење

¹³¹ Ελευθεροτυπία. 2008. “Ολόκληρο το κείμενο της πρότασης Νίμιτς.” Ελευθεροτυπία.

¹³² Ibidem.

¹³³ Shkaric, Apasiev, Patchev, 2009.

на името „Република Македонија“ за домашна употреба, а „Република Северна Македонија“ за секаква надворешна употреба, вклучувајќи и комуникација во рамките на меѓународните организации и директна билатерална или мултилатерална комуникација со други држави.¹³⁴ Ова е прв предлог во кој продефилира придавката „Северна“, кое по десет години ќе биде дел од финалниот предлог за надминување на спорот за името.

Во 2009 година, иако не се прекинати преговорите, нема поместување на позициите на двете страни, односно двете страни преговараат во затворен круг прашања за идентитетот.¹³⁵ Медијаторот Нимиц го користи тој период да даде „рециклиран предлог“ како работен пакет, а всушност продолжеток на предлозите од 2008 година. Овој предлог повторно го опфаќа предлогот со географската одредница „Северна“ и неколку нејзини пермутации.¹³⁶ Односно, предлогот опфаќа две верзии:

- „The Republic of Northern Macedonia“ или
- „The Northern Republic of Macedonia“.

Во текот на 2012 година е потпишан меморандум за разбирање во рамките на преговарачкиот процес. Овој меморандум ги обврзува двете страни за употреба на формулацијата *erga omnes*. Оваа формулација го задоволува грчкиот став на севкупна употреба на новото име на Република Македонија, со што се осигурува дека нема да има „иредентистички тенденции“, според тврдењата на грчка страна, и во внатрешните односи на Република Македонија.

Во 2013 година, на масата продефилира предлогот „Горна Република Македонија“ или „Република Горна Македонија“ (Upper Republic of Macedonia / Republic of Upper Macedonia), што претставува прв формален предлог во рамките на преговарачкиот процес, по предлозите во 2008 година.¹³⁷ Во овој предлог се реинкарнира моментот за транслитерација на македонските термини за јазикот и државјанството. Односно, според предлогот, јазикот што се говори во Република Македонија би бил „Makedonski“, а државјанството „Makedonsko“.

¹³⁴ Дневник. 2012. „Интегралната верзија на предлог-документот од медијаторот Нимиц“. Дневник.

¹³⁵ Marusic, Sinisa Jakov. 2009. “Greek Naming Dispute Reply ‘Not Positive.’” *Balkan Insight*.

¹³⁶ Pop-Angelov, Marijan. 2010. *A Disputed Name: Is There a Solution to the Name Issue between Macedonia and Greece?* Georgetown University.

¹³⁷ Ричлиев, Зоран. 2014. „Што им предложил Нимиц на Атина и Скопје за името“. Призма.

Во периодот од 2014 до 2017 година, преговорите стагнираат поради проектот „Скопје 2014“. Тие никогаш не се во официјален прекин, но поради тоа што грчката страна подвизите преземени во рамките на проектот „Скопје 2014“ ги смета за провокација, преговорите се „ставени на чекање“.

Во 2017 година, по промена на власта во Република Македонија, двете страни повторно седнуваат на преговарачка маса.¹³⁸ Овој рестарт претставува почнување на процесот на преговори онаму каде што застанува во 2014 година и претставува предвечерие на конечното решение на спорот за името.

2018 година, како година оценета како „фотофиниш“¹³⁹ на преговорите, претставува година во која се интензивираат преговорите, средбите и квантитетот на предлозите. На почетокот на годината се претставени неколку предлози:¹⁴⁰

- Република Нова Македонија;
- Република Северна Македонија;
- Република Вардарска Македонија;
- Република Горна Македонија; и
- Република Македонија (Скопје).

Во мај 2018 година се вклучуваат и претседателите на владите во Атина и Скопје во преговорите. На маргините на Самитот ЕУ-Западен Балкан разговараат и доаѓаат до компромис: „Република Илинденска Македонија“.¹⁴¹

По јавно искажаното задоволство за близината на решението од страна на претседателот на Владата на Република Македонија, Зоран Заев, грчката јавност и опозициските партии во Грција аверзивно го отфрлаат предлогот со придавката „Илинденска“. Во оваа констелација, во преговорите повторно влегуваат во игра временски или географски референции како „Нова (Република Нова Македонија)“ или „Горна (Република Горна Македонија)“.¹⁴²

¹³⁸ МЕТА. 2025. „По три години, повторно преговори за името“. Meta.mk.

¹³⁹ CivilMedia. 2018. „Решението на спорот со името во фотофиниш?“ CivilMedia.

¹⁴⁰ Ibidem.

¹⁴¹ CivilMedia. 2018a. „Предлогот Илинденска Македонија – неприфатлив за Грција“. CivilMedia.

¹⁴² Канал 5. 2018. „Грчки медиуми: По отфрлањето на 'Илинденска', 'Горна' и 'Нова Македонија' се враќаат во игра“. Канал 5.

Сепак, на 12 јуни 2018 година, двете страни постигнуваат компромис¹⁴³ за користење на географската одредница „Северна“, односно целосното име би било „Република Северна Македонија“, а неговата скратена верзија „Северна Македонија“. По изјавите за постигнатиот договор, се најавува и официјалното потпишување, кое ќе се случи симболично на границата помеѓу двете држави, односно во Псарадес, на грчката страна на Преспанското Езеро.

Ретроспективно, можат да се изведат неколку клучни линии значајни за процесот на преговорите, кој трае 27 години.

Најнапред, може да се забележи дека како што одминува времето и како што трае процесот, македонската позиција во преговарачкиот процес градира надолу. Односно, секое следно „седнување на маса“, Македонија има сè послаба шанса да исползува подобар излез од преговорите. Иако спогодбата, без разлика во која фаза и да би се случила, претставува компромис, и двете страни имаат крајни барања со кои би биле најзадоволни, односно црвени линии што не би можеле да ги поминат. Некаде помеѓу се наоѓа најкомпактното решение за двете страни.

За македонската страна, најкомпактното решение би било решавањето на спорот да нема импликации врз билатералните или мултилатералните односи со трети земји, односно меѓународни организации. Тоа би значело дека најидеална би била двојна формула.

Понатаму, доколку би се користела формулацијата „*erga omnes*“, значителен исход за Македонија би било придавката, без разлика дали временска или географска, да стои пред политичката референција „Република“. На тој начин, во текот на секојдневната кореспонденција, односно користењето на краткото име, би се исфрлила употребата на додавката, со што не би се почувствувала промената на името.

За грчка страна, пак, важи обратното. Најкомпактно решение би било, покрај тоа што би направиле компромис во името на северниот сосед, да стои името „Македонија“, промената со географска, односно временска одредница да биде со формулацијата „*erga omnes*“. На тој начин, Грција ќе го заштити своето барање за зачувување на својот македонски идентитет и на мултилатерално ниво пред други држави и меѓународни организации.

¹⁴³ BBC. 2018. “Macedonia and Greece: Deal after 27-Year Row over a Name.” *BBC News*.

Понатаму, најголемиот акцент и во преговорите Грција го става на краткото име. Значајни за нив се додавката и промената да не изостанат со текот на времето, па инсистирањето на грчката страна во преговорите е додадената одредница да биде сместена помеѓу зборовите „Република“ и „Македонија“.

VII Преспанскиот договор – разумен или онтолошки компромис?

Договорот од Преспа е почетокот на финалната етапа во формалното разрешување на спорот со името помеѓу Македонија и Грција. Со овој договор се надминуваат двете претходни резолуции на Обединетите нации од 1993 година и Времената спогодба од 1995 година. Всушност, и целосното и официјално име на договорот е „Конечна спогодба за решавање на разликите опишани во резолуциите 817 (1993) и 845 (1993) на Советот за безбедност на Обединетите нации, за престанување на важноста на привремената спогодба од 1995 година и за воспоставување на стратешко партнерство меѓу страните“. Овој особено долг наслов на спогодбата означува декларација дека односите помеѓу двете земји не само што ги надминуваат несогласувањата и „негативниот“ однос што траел до тој момент туку и влегуваат во нова прогресивна, конструктивна и фаза на соработка. Истото се гледа и во преамбулата на спогодбата што на почетокот се повикува на меѓународните конвенции и стандарди што ги гарантираат интегритетот на границите, немешањето во внатрешните работи на државите и зачувување на мирот и стабилноста, со посебен осврт на регионот, ја нагласува и важноста за понатамошно развивање на добрососедски, односно пријателски односи помеѓу државите.

Гледајќи ја и содржината на спогодбата, која е поделена на три дела, може да се забележи истата дихотомија. Првиот дел се однесува на „Решавање на разликата околу името, незаокружени прашања во врска со истото и зацврстување на добрососедски односи“. Односно, гледајќи го ова низ призмата на онтолошката безбедност, првиот дел го покрива тој дел на заокружување на идентитетските прашања и обележување на идентитетските маркери и граници на двете држави, овозможувајќи јасно препознавање на идентитетскиот пат на двете страни.

Во овој дел се констатира дека официјалното име на Македонија е „Република Северна Македонија“ како уставно име, односно „Северна Македонија“ како скратено име и тоа се користи со формулата за севкупна употреба во сите билатерални и

мултилатерални односи со други држави или меѓународни организации. Во однос на комерцијална и друга намена се утврдува дека кратенката на Македонија е МКД, односно МК, освен на регистарските таблички на возилата, односно кратенките НМ или НМК.

Исто така, договорот во однос на другите идентитетски прашања констатира дека државјанството на жител во Македонија е „македонско/граѓанин на Република Северна Македонија“, а јазикот што се говори е „македонски јазик“. Јазикот во тој контекст се констатира дека спаѓа во групата јужнословенски јазици и дека нема никаква поврзаност со античката хеленска цивилизација, историја и култура, како и наследство на Грција.

Спогодбата потврдува различно сфаќање на поимите „Македонија“ и „македонски“, односно дека за Грција тоа се однесува на народот кој живее во егејскиот регион, односно во северниот дел на Грција, и нивните одлики, хеленската цивилизација, историја, култура и наследство. Додека, пак, за Република Македонија поимите ја означуваат територијата, јазикот, народот и нивните историски културни особености.

Дополнително, во првиот дел од спогодбата двете страни се обврзуваат на идни чекори. Односно, Македонија се обврзува дека ќе го ратификува договорот во своето собрание и дека за тоа ќе ја извести Грција, дека за истото можеби ќе спроведе референдум, а дека по ратификацијата на договорот ќе ја извести Грција, како и сите држави што ја имаат признаено под името „Република Македонија“ или „Поранешна Југословенска Република Македонија“, односно меѓународни мултилатерални организации во кој членува под овие имиња, дека нејзиното ново уставно име е „Република Северна Македонија“.

Грција, пак, се обврзува дека, покрај ратификацијата на договорот во својот парламент, по известувањето за промената на името, односно ратификацијата на спогодбата во македонското собрание, ќе пристапи кон давање поддршка на пристапните преговори на Македонија во Европската унија и НАТО. Односно, дека ќе го извести Претседателот на Советот на Европската унија дека дава поддршка за почнување преговори за членство во Европската унија и дека ќе го извести генералниот секретар на НАТО дека дава поддршка и ќе ѝ упати покана за пристапување на Македонија во алијансата. Членството во НАТО е условено од исходот од евентуалниот референдум, односно усвојување на уставните амандмани.

Всушност, овој дел од договорот ги затвора идентитетските прашања што двете страни ги имаат во текот на преговорите, односно идентитетските корени на целиот спор.

Најнапред, со договорот се констатира постоење на посебен идентитет на граѓаните кои живеат на територијата на Република Македонија и граѓаните кои живеат на северот на Грција. Ова ги задоволува дилемите на двете страни во однос на својата поширока идентитетска припадност. За Грција, ова значи дека Македонија, освен формалното откажување од територијата, се откажува и идентитетски и културолошки од поврзаноста со егејскиот регион. Со тоа се затвора територијалната несигурност на Грција.

За Македонија, доволна потврда е постоењето на посебен македонски идентитет, кој, независно од тоа од која временска дистанца почнува, се легитимира на еднакво ниво како другите народи на Балканот.

Но, затоа што станува збор за компромис, и двете страни имаат нешто што во аспект на преговори го имаат изгубено. За Македонија е одбрана понеповолната варијанта на влез на придавка помеѓу зборовите „Република“ и „Македонија“, со што и скратеното име ќе биде „Северна Македонија“. Дополнително, формулацијата *erga omnes* ја става Македонија во позиција да го реafirмира својот назив, на билатерален и мултилатерален план со други држави и меѓународни организации.

За Грција, пак, компромисот во спогодбата се наоѓа во останувањето на зборот „Македонија“ во името на Република Северна Македонија. Исто така, признавањето на посебен, односно од аспект на Грција, паралелен македонски идентитет, го минимизира ексклузивитетот што Грција го има над „македонскиот идентитет“.

Добитна комбинација за обете страни се безбедносните гаранции што произлегуваат од договорот. За Македонија, тоа значи гаранција за зачленување во северноатлантската алијанса, што значи влегување под безбедносен чадор на колективната и заемна безбедност. За Грција, тоа би значело стабилност на северната граница, односно гаранција дека нема можност за безбедносна дестабилизација што би доживеала евентуално прелевање на нејзина територија.

Всушност, ова поглавје ја затвора втората дилема на онтолошката безбедност, односно го затвора прашањето која е државата и која е нејзината релација во однос на другите.¹⁴⁴

¹⁴⁴ Mitzen. 2006.

Во првиот дел од договорот значајно е да се истакне дека двете држави се обврзуваат да ревидираат учебници, географски карти и наставни материјали, со цел да се отстранат неточности, провокативни и т.н. иредентистички содржини. Ова е уште еден критичен момент за онтолошката безбедност, бидејќи го засега начинот на кој двете нации го конструираат својот историски наратив, како кон себеси, така и кон другиот.

Вториот дел на договорот „Дипломатски односи“ сугестивно се однесува на уредувањето на дипломатските односи помеѓу двете земји. Овој дел не само што се сосредоточува на унапредување на дипломатските и билатералните односи помеѓу Македонија и Грција туку ја регулира и соработката во различни области, што впрочем задира во суштинското унапредување на добрососедските односи.

Најнапред, во овој дел се подигнува нивото на дипломатските претставништва. Грција го подигнува нивото од канцеларија за врски во Скопје на ниво на амбасада, како и подигнување на Канцеларијата за конзуларни, економски и трговски работи во Битола на ниво на генерален конзулат. Од друга страна, Македонија го подигнува нивото во Канцеларијата за врски во Атина на ниво на амбасада и Канцеларијата за конзуларни, економски и трговски работи во Солун на ниво на генерален конзулат. Согласно Виенската конвенција за дипломатски односи од 1961 година,¹⁴⁵ амбасадите и амбасадорите се највисокиот ранг во меѓународните односи. Тоа означува дека подигнувањето на канцелариите за врски, односно конзулатите, се подигнуваат дипломатските претставништва на прв, односно втор ранг.

Понатаму, овој дел предвидува соработка во контекст на меѓународни и регионални организации, политичка и општествена, економска соработка и соработка во области на образованието, науката, културата, истражувањето, технологијата, здравството и спортот. Овие области претставуваат договарање на основно ниво на соработка, поради недостатокот на ваков вид на тематска билатерализација.

Иако клучно е да се напомене и дека од осамостојувањето до потпишувањето на Преспанскиот договор, двете земји имаат потпишано низа меѓународни договори, протоколи и договори¹⁴⁶, тие не навлегуваат во поопшта регулација на овие сектори, туку станува збор за процедурални билатерални договори неизбежни за заедничко

¹⁴⁵ United Nations. 1961. Vienna Convention on Diplomatic Relations.

¹⁴⁶ Министерство за надворешни работи и надворешна трговија. 2025. „Билатерални односи на Република Северна Македонија со Република Грција“. Министерство за надворешни работи и надворешна трговија.

функционирање на границите, визниот режим, граничниот сообраќај, полициската контрола, енергетските прашања.

Овој дел експлицитно промовира економска интеграција, олеснување на трговијата, инвестиции и инфраструктурна поврзаност. Исто така, предвидува институционализација на соработката, преку создавање на т.н. „Совет за соработка на високо ниво“, како тело кое ќе ги оценува спроведувањето на договорот и акцискиот план што произлегува од него.

Третиот дел од спогодбата е мошне стандарден и процедурален за секој вид на (меѓународен) правен акт. Во овој дел се утврдува дека при можно избивање на некаков спор, двете држави најнапред се решаваат на мирољубив начин и во духот на добрососедството. Но, доколку не се реализира тоа, се обврзуваат дека решавањето на потенцијалните спорови ќе го водат во рамките на Обединетите нации или во последна инстанција пред Меѓународниот суд на правдата.

Во овој дел се опфатени и одредбите од преоден и завршен карактер.

Конструктивистичката теорија поаѓа од премисата дека идентитетите се динамични и подложни на трансформација преку интеракција. Венг го изразува ова преку позната формулација „Анархијата е она што државите ќе го направат од неа“.¹⁴⁷ Со оваа изрека се истакнува дека отсуството на светска власт не е фиксна состојба со неизбежни последици. Туку, напротив, идентитетите и интересите што го конструираат системот на меѓународни односи се изведени од процесите на социјална интеракција. Во контекст на грчко-македонскиот спор, двете држави својот идентитет, согласно онтолошката безбедност, го врзуваат со конфликтот. Грција се дефинира преку отпор кон Македонија: непризнавање, блокада за меѓународна интеграција, трговско ембарго. Од друга страна, Македонија исто така се дефинира преку национализам и отпор на грчката блокада.

Во овој сооднос, Преспанскиот договор креира простор за рedefинирање на идентитетите. Преку договорените интеракции, двете држави постепено треба да ги трансформираат своите идентитети од „непријатели“ во „партнери“.

¹⁴⁷ Wendt, Alexander. 1992. "Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics." *International Organization* 46(2): 391-425.

На економски план, кога македонските и грчките трговци почнуваат да работат заедно, односно околу нив се тргаат политичките стеги, тие просто не тргуваат. Тие учествуваат во една социјална интеракција, која постепено ја рedefинира нивната перцепција еден за друг. Тоа значи дека веќе не постои апстрактен „друг“, туку конкретен партнер со финансиски и бизнис-интерес за соработка. Ова е процес на интеракција што го трансформира идентитетот.

Трансформацијата на идентитетите не е автоматски процес, кој завршува со ставање на потписите на договорот. Тоа е процес што бара политичка волја, институционални механизми и континуирана интеракција. Конструктивистичката теорија нуди објаснување за тоа како може да се случи тоа. Според тоа, идентитетите се флексибилни, социјално конструирани преку интеракција и конкретната интеракција може да создава нови идентитети.

Преспанскиот договор претставува кулминација на спор што трае речиси три децении. Спорот и за двете земји претставува темна дамка на меѓународната сцена. Преспанскиот договор, според својата суштина, претставува „минимален договор“. Прво, тој не е склучен во услови на позитивна и пријателска земја помеѓу две земји, туку во услови во кои две соседни земји се гледаат низ призмата на „непријателството“. Односно, гледано низ мировна и безбедносна аналогија, обезбедува базични услови, негативен мир.¹⁴⁸

Во спротивни услови, „максимален договор“ би бил оној што афирмира или унапредува веќе постојно пријателство и соработка. Односно, би значело интегрирање институции и општествени структури што придонесуваат кон создавање на мирни општества и ги прават одржливи.¹⁴⁹ Имено, и според теориите за справување со конфликтите, решавањето на конфликтот преку спогодби, односно „settlement“, се сфаќа како прв чекор кон подлабок процес на разрешување на конфликтот.

Спорот помеѓу Македонија и Грција според сите дефиниции ги исполнува предусловите за конфликт. Постои конфликтна ситуација во која двете страни заземаат инкомпатибилни цели; постојат конфликтни ставови, утврдени по мноштвото ставови, емоции и оценки кон конкретната ситуација, односно спорот; и постои конфликтно

¹⁴⁸ Institute for Economics & Peace. 2025. Global Peace Index 2025: Identifying and Measuring the Factors That Drive Peace. Sidney.

¹⁴⁹ Георгиева, Лидија. 2014. „Творење на мирот: мирот, безбедноста и конфликтите по Студената војна“, Филозофски факултет, Скопје.

однесување во вид на дејства насочени кон другата страна со цел таа да ги модифицира своите цели.¹⁵⁰

Но, клучно за да се утврди дали Договорот од Преспа влијае позитивно или негативно на добрососедските односи помеѓу Македонија и Грција е да се види неговиот ефект во реалноста. Односно, потребно е да се направи оценка на ефектот на Преспанскиот договор во неколку полиња, кои мултидимензионално имаат влијание врз добрососедските односи помеѓу двете земји.

VII 1. Контрадикции, ограничувања и ратификација на Договорот од Преспа

Иако констатацијата е дека Преспанскиот договор е пресвртница на тридецениски спор, неопходно е да се увидат и неговите негативни страни.

Преспанскиот договор претставува егземплар на конститутивна норма. Утврдува ново име на држава, ги рedefинира образованието и историјата и воспоставува механизми за економска и безбедносна соработка. Меѓутоа, во длабочината, договорот изгледа концептуално различно. Тој не само што регулира однесување, како што веќе се констатираше, што ги регулира двострано односите туку и го рedefинира идентитетот на двете држави.

Најнапред, неопходно е да се подвлече дека Преспанскиот договор има асиметричен реципроцитет во однос на отстапките што двете страни треба да ги направат, на сметка на Македонија. Македонија прифаќа поголем дел од административните, правните и конституционалните услови, додека Грција главно треба да се сосредоточува на отстранување на ветото во однос на барањето за членство на Македонија во НАТО и во Европската унија.

Потпишувањето на договорот на Македонија не значи само рedefинирање на својот назив туку и промена на својот идентитет. Можеби промената на името не претставува промена на суштествувањето на македонската држава и на македонскиот народ, но промената на името значи промена на себеперцепцијата.

¹⁵⁰ Георгиева. 1999.

Во однос на оцена на чија страна се стреми компромисот, гледано од аспект на преговарачкиот процес, Македонија се согласува на најнеповолната формулација. Формулација во која каква било одредница се додава помеѓу „Република“ и „Македонија“ значи инпутирање на нов имиџ на идентитетот. По промената на името на меѓународен план настанува конфузија за правилноста на употреба на придавката „македонски“, односно таа неретко се преименува во „северномакедонски“. Тоа е резултат на важноста на Грција во текот на преговарачкиот процес за точна измена на скратеното име на државата.

Понатаму, спорот, наместо да се задржи на билатерално ниво, се прелева и пошироко, со формулацијата за користење на новото име за севкупна употреба. Договорот ѝ налага обврска на Македонија да искомунцира со сите држави што ја имаат признаено со уставното име, или кратенката ПЈРМ, да ја признаат Македонија под нејзиното ново уставно име. Ова се однесува и на обврската за обраќање до сите меѓународни организации, како Обединетите нации, ОБСЕ, Меѓународниот монетарен фонд, Советот на Европа и многу други, исто така да ја признаат промената на името Република Северна Македонија. Овој чекор го еродира сиот дотогашен напор на македонската дипломатија за признавање на државата под името „Република Македонија“.

На идентитетски план, Македонија се согласува дека прифаќа историски и географски потесно дефинирање на постоење на македонски идентитет, односно македонски народ. Не навлегувајќи во иредентизам или историски ревизионизам, Македонија со потпишување на договорот се ограничува од постоењето на македонски јазик, култура и традиција во егејскиот дел на Македонија, односно во денешна северна Грција. Тоа значи дека Македонија и денес се откажува од македонско малцинство, што претставува инсистирање од страна на Грција во целиот период на преговорите.

За Грција, потпишувањето на договорот исто така имаше негативни импликации. Најнапред, од аспект на националниот идентитет, договорот претставува компромис по аргументот за грчкото културно наследство. Грчката страна мораше да прифати дека постои македонски народ и јазик. Ова дополнително претставува загуба за голем дел од грчкото население, особено од северниот дел на Грција, кои го сметаат античкото македонско наследство за сопствено. Согласно член 7 од договорот, Грција се обврзува да прифати дека историските тврдења за ексклузивитет врз античката македонска

традиција се ограничени, иако договорот ја признава грчката врска со античкото наследство. Сепак, оваа формулација остава простор за интерпретации и продолжување на дебатите за тоа чие е античкото наследство. Дополнително, ова е контраиндикативно од градењето на нов имиџ од осумдесеттите години од минатиот век за македонски идентитет, односно од аргументот дека постоењето на македонскиот идентитет е неосновано.

За двете држави, обврските од договорот опфаќаа голем број на административни институционални и на крајот трошоци. Бизнисите од двете страни треба да се сосредоточат на ажурирање лиценци, сертификати и трговски документи. Иако овие трошоци не се огромни, тие претставуваат дополнително (бирокуратско) отежнување на функционирањето на приватниот сектор.

За македонските граѓани постои дополнителниот товар и обврска за промена на документите за лична идентификација и додавање на дополнителна ознака на регистарските таблички на моторните возила.

VII 2. Ратификација

Целиот процес на анализа е неопходно да го опфати и процесот на ратификација како последна фаза од потпишувањето на еден меѓународен договор. Договорот точно го опишува процесот на ратификација во двете земји. Хронолошки, Македонија е потребно да го ратификува договорот во Собранието, а предвидува и спроведување на евентуален референдум со кој би се афирмирала промената на уставното име.

Уставот на Република Македонија¹⁵¹, како и Законот за референдум¹⁵², како предмет за референдумско изјаснување предвидуваат промена на државната граница и стапување или истапување од сојуз на држави. Промената на име на државата, меѓу другите прашања што се одлучува на референдум, не е предвидена. Сепак, законот дава можност граѓаните да се изјаснат за други прашања за кои одлучувало Собранието, а во контекст на ратификација на меѓународни договори.

¹⁵¹ Устав на Република Македонија, Службен весник на Р. Македонија, бр. 52/1991, изменет со Амандмани I-XXXVI.

¹⁵² Указ за прогласување на законот за референдум и други видови на непосредно изјаснување на граѓаните, Службен весника на Република Македонија, бр. 07-3362/1, 16 септември 2005 година.

Согласно тоа, Собранието на 30 јули 2018 година носи одлука за распишување на консултативен референдум, на кој граѓаните на Република Македонија треба да се изјаснат за прашањето:

„Дали сте за членство во ЕУ и НАТО со прифаќање на Договорот помеѓу Република Македонија и Република Грција?“¹⁵³

На референдумот, одржан на 30 септември 2018 година, право на глас имаат 1.801.965 гласачи. Од нив гласале вкупно 664.210 гласачи, од кои 91,47% гласале „за“, додека, пак, 5,65% гласале „против“.^{154 155}

Референдумот, за да биде успешен, согласно македонското законодавство, треба да помине цензус од 50% + 1 од вкупниот број на запишани избирачи, односно доколку за или против одлуката гласале 50% + 1 од гласачите кои излегле да гласаат. Согласно овие уставни и законски прописи, референдумот не е успешен. Но, консултативниот карактер на референдумот го прави неговиот исход незадолжителен за почитување.

На што се должи ваквиот исход на референдумот? Во тоа време, владејачката коалиција на Социјалдемократскиот сојуз на Македонија (СДСМ) и Демократската унија за интеграција (ДУИ) ја водат кампањата за промена на уставното име, односно за прифаќање на спогодбата помеѓу Република Македонија и Република Грција. Главниот аргумент на коалицијата е фактот дека решавањето на спорот со Грција ќе доведе до интегрирање на Македонија во Северноатлантската алијанса, односно во Европската унија. Кампањата „за“ добива силна поддршка од меѓународната заедница во тоа време, со многубројни посети на странски државници и дипломати, испраќајќи силен пулс до македонската јавност за потенцијалните придобивки од прифаќањето на спогодбата.¹⁵⁶

Од другата страна, опозициската ВМРО-ДПМНЕ и другите опозициски партии, како главни опоненти на спогодбата и потенцијалната промена на уставното име, креираат наратив за бојкотирање на референдумот, со цел делегитимирање на целиот

¹⁵³ Одлука за распишување на референдум, Собрание на Република Македонија, бр. 08-4666/1, 30 јули 2018 година.

¹⁵⁴ Преостанатите 2,88% се неважечки гласови.

¹⁵⁵ Државна изборна комисија. „Референдум 2018.“ ep.sec.mk.

¹⁵⁶ European Western Balkans. 2018. “Stoltenberg and Kurz in Macedonia before Merkel – European Western Balkans.” European Western Balkans.

процес.¹⁵⁷ Аргументот на страната „против“ е дека договорот задира во македонскиот идентитет и дека се прифаќа најнеповолната формулација за промена на името.

Противењето на договорот е проследено и со низа граѓански движења и протести, преку кои граѓаните упатуваа јасна порака против промена на името.

Дузина анкети и испитувања на јавното мислење, најглавната анкета – референдумот, покажува дека мнозинството граѓани ја бојкотираат, односно не ја прифаќаат промената на името, дури и по цена на безбедносна и економска интеграција.

Но, и покрај ставот на македонските граѓани, Собранието на Република Македонија, на 11 јануари 2019 година, ги усвојува уставните амандмани 33, 34, 35 и 36, со кои се ратификува конечната спогодба и се врши промена на уставното име од Република Македонија во Република Северна Македонија.¹⁵⁸

Согласно договорот, 14 дена подоцна, на 25 јануари, грчкиот парламент исто така ја ратификува спогодбата. Но, што ѝ претходи на ратификацијата од грчката страна?

Мнозинството од грчката јавност, исто како и македонската, е против прифаќање на спогодбата, односно нејзина ратификација во парламентот. Според анкетите, 65% од граѓаните на Република Грција се против договорот, наспроти 17% кои го поддржуваат.¹⁵⁹

Политичките партии од двете страни на спектарот, односно и десничарската „Нова демократија“ и левичарската „ПАСОК“ заедно со коалицијата, се исто така против ратификација на спогодбата. Главниот аргумент на двата политички конгломерати во грчката политика е дека со ратификацијата на договорот се прифаќа постоењето на македонскиот идентитет и дека се урнисуваат грчките позиции во регионот.¹⁶⁰ Во екот на меѓупартиските обвинувања, клучно е да се забележи широк наплив на лажни вести и дезинформации што алудираат дека со ратификацијата на спогодбата Грција ќе направи територијални отстапки на својот северен сосед.¹⁶¹

¹⁵⁷ НетПрес. 2018. „Мицкоски: Мнозинство од вмовците или ќе апстинираат или ќе гласаат против на референдумот“. НетПрес.

¹⁵⁸ Одлука за прогласување на Амандманите XXXIII, XXXIV, XXXV и XXXVI на Уставот на Република Македонија, бр. 08-184/1, Собрание на Република Македонија, 11 јануари 2019 година.

¹⁵⁹ Ekathimerini. 2018. “Poll Shows Majority of Greeks Are against Prespes Accord.” Ekathimerini.

¹⁶⁰ Nikolaos, Tzifakis. 2019. “What the Ratification of the Prespa Agreement Means for Greek Politics – European Western Balkans.” European Western Balkans.

¹⁶¹ Karyotakis, Minos-Athanasios. 2023. “Disinformation and Weaponized Communication: The Spread of Ideological Hate about the Macedonian Name in Greece.” Journalism 25(3).

Од друга страна, владејачката „СИРИЗА“ на премиерот Алексис Ципрас го предводи аргументот за прифаќање на договорот, со цел надминување на тридесетниот спор и создавање пријател на северната граница. Дополнително, и оваа страна го истакнува моментот на безбедносна интеграција во рамките на алијансата НАТО и зачленување во Европската унија, што би придонело во регионализација на стабилноста.¹⁶²

Покрај овие политички препирки, во парламентот на Република Грција, со 153 гласа за и 146 против се потврдува и се ратификува Спогодбата од Преспа.¹⁶³

VIII Ефектите на Преспа по добрососедството

Добрососедските односи се клучни во една поширока, односно регионална општествена кохезија што продуцира мир. Во урбана смисла, поимот „добар сосед“ имплицира топол, пријателски однос, темелен на доверба, солидарност и заедништво. Во контекст на меѓународните односи, покрај негативните рестрикции и почитувањето, на пример почитување на територијалниот интегритет и суверенитет, се проширува со некој степен позитивен однос на соработка, комуникација и поврзаност.

Конструктивистичката школа ги гледа добрососедските односи како социјален конструкт, низ призмата на изминатите искуства помеѓу страните, дипломатските тенденции и заемното препознавање, сето ова низ истакнување на идентитетот и интересите на државите, моделирани преку општествените односи.¹⁶⁴ Во тој контекст, според конструктивизмот, соработката помеѓу две држави ќе биде поголема доколку тие гледаат заедништво во своите идентитети. Дополнително, оваа соработка произведува заемна одговорност, што експлицитно влијае на однесувањето на државите.

Преспанскиот договор претставува пример како преговарањето со идентитетите и за нив може да создаде нова билатерална реалност.

Визави сиот анимозитет на јавноста кон спогодбата, кој не е за занемарување, како и перцепцијата за националните позиции на своите земји во спорот, спогодбата решава

¹⁶² Сакам да кажам. 2019. „Грција го ратификуваше Договорот од Преспа“. Сакам да кажам.

¹⁶³ European Western Balkans. 2019. “Greek Parliament Approves the Prespa Agreement: Reactions, What Happens next – European Western Balkans.” European Western Balkans.

¹⁶⁴ Perminova, Liudmila. 2022. “Science Diplomacy in the Context of Socio-Cultural Development of Education.” Three Seas Economic Journal 3(3).

тридецениски спор помеѓу две земји. Иако можеби претставува само лист хартија, од кој не се задоволни голем број луѓе од двете страни на границата, тој отвора нова етапа во односите помеѓу двете земји. Формално, запирајќи го статус квото на гледање еден кон друг како непријатели, отвора можност не само за нормализација на дипломатските односи туку и точки на соработка што можат да се унапредат, токму во конотација на развој на добрососедските односи.

Подобрувањето на добрососедските односи, во контекст на конструктивистичката теорија, се однесува на напредок во социјализацијата, односно институционалната интеграција.¹⁶⁵

Оттука, потенцијалното подобрување на добрососедските односи, по потпишувањето на Преспанскиот договор, ќе се разгледува низ призмата на неколку индикатори, кои влијаат кон структурното подобрување на релацијата Атина-Скопје.

Во тоа спаѓа оценка на:

1. Институционално поврзување. Овој индикатор ја опфаќа институционалната соработка помеѓу двете земји; нивото на дипломатски релации; понатамошно продлабочување на односите со потпишување меморандуми и протоколи; како и интероперабилност и изедначување на политиките, кои се клучни за подобро заедничко функционирање.

2. Економска соработка и испреплетеност. Промената на проток на капиталот преку границата може да даде математички точен приказ на развојот на добрососедските односи, односно на влијанието на Преспанскиот договор врз економијата. Овој индикатор ја опфаќа флукуацијата на трговската размена, директните инвестиции, промената на царините и тарифите.

3. Општествени перцепции. Како најважен момент за конструктивистичката школа, општествените перцепции, ќе опфатат анализи на ставовите на јавноста изразени на анкети; образовни, културни и културни размени; и флукуација на туризмот помеѓу двете земји.

4. Регионална безбедност. Конструктивистичката школа истакнува како прифаќањето на нормите на заемна доверба создаваат регионални безбедносни заедници.¹⁶⁶ Оттука, како еден од клучните аспекти во текот на спорот е безбедносната

¹⁶⁵ Wendt. 1999.

¹⁶⁶ Adler, Emanuel, and Michael Barnett. 1998. Security Communities. Cambridge University Press.

интеграција, а покрај тоа ќе се види како Преспанскиот договор влијае на регионалната безбедност.

VIII 1. Институционално поврзување

Институционалната разврска на спорот и подобрувањето на добрососедските односи ја означува формалната соработка, односно негативниот мир. Минималното ниво на соработка помеѓу двете земји на институционално ниво, како и усогласување на политиките што се од интерес на заемното функционирање.

Во спогодбата се предвидени неколку моменти на институционализација на добрососедските односи. Во член 10 се предвидува подигнување на нивото на дипломатско-конзуларните претставништва во Скопје и Битола, односно во Атина и Солун.

„...“

1. Првата страна веднаш ќе го подигне нивото:

а) на нејзината постојна Канцеларија за врски во главниот град на Втората страна на ниво на амбасада; и

б) на нејзината постојна Канцеларија за конзуларни, економски и трговски работи во градот Битола во Втората страна на ниво на генерален конзулат; и

2. Втората страна веднаш ќе го подигне нивото:

а) на нејзината постојна Канцеларија за врски во главниот град на Првата страна на ниво на амбасада; и

б) на нејзината постојна Канцеларија за конзуларни, економски и трговски работи во градот Thessaloniki (Солун) на ниво на генерален конзулат.“

На 31 мај 2019 година беа подигнати нивоата на канцелариите за врски во двете земји на ниво на амбасади и генерални конзулати.¹⁶⁷

Република Грција го ополномоштува првиот грчки амбасадор во Македонија, Н.Е. Димитрис Јанакакис уште на 27 септември истата година.¹⁶⁸ Додека, пак, првата македонска амбасадорка, Н.Е. Лидија Бошковска, ги предава акредитивните писма на грчката претседателка, Катерина Сакеларопулу, на 15 јуни 2021 година.¹⁶⁹

Според дипломатските кодови, рангирањето на дипломатските претставништва се движи во насока на амбасади, генерални конзулати, конзулати и други видови на конзуларни канцеларии, во насока од најголем до најнизок ранг.¹⁷⁰ Рангирањето на дипломатско-конзуларните претставништва се одвива по принципот на дипломатскиот персонал и изворот на неговиот легитимитет. Односно, дали станува збор за дипломатски претставници, назначени и ополномоштени од шефовите на државите; дали станува збор за специјални пратеници, ополномоштени за спроведување на конкретна задача; или кариерни дипломати кои имаат поопшти конзуларни задачи, но од пониска важност.¹⁷¹ ¹⁷² Согласно оваа градација, може да се утврди дека скалилото на дипломатското претставништво во една држава ја означува важноста на билатералните односи со конкретната држава.

Согласно ова, може да се заклучи дека унапредување на дипломатско-конзуларниот статус на претставништвата во Скопје, Битола, Атина и Солун, двете држави отвораат можност за квалитативно проширување на своите дипломатски односи.

Преспанскиот договор исто така предвидува формирање Совет за соработка на високо ниво (ССВН), кој ќе го сочинуваат претставниците на двете влади и ќе биде копретседаван од премиерите на двете држави. Овој совет е предвидено да заседава еднаш годишно, а делокругот на овој совет, освен активности и мерки за имплементација

¹⁶⁷ Министерство за надворешни работи и надворешна трговија. 2025. „Билатерални односи на Република Северна Македонија со Република Грција“. Министерство за надворешни работи и надворешна трговија.

¹⁶⁸ Петти претседател на Република Северна Македонија – Стево Пендаровски. 2019. „Претседателот Пендаровски ги прими акредитивните писма на новоименуваниот амбасадор на Република Грција во Република Северна Македонија“. stevopendarovski.mk.

¹⁶⁹ Papadopoulos, Kosta. 2021. “North Macedonian Ambassador Presents Credentials to Greek President Greek City Times.” Greek City Times.

¹⁷⁰ United Nations. 1961.

¹⁷¹ US State Department. 2020. “3 FAH-1 H-2430 COMMISSIONS, TITLES, and RANK.”

¹⁷² Angelet, Nicolas. 2021. “Heads of Diplomatic Missions.” Oxford Public International Law.

на Спогодбата од Преспа, го сочинуваат и други подвизи за промовирање на добрососедските односи и билатералната соработка.

Од ратификацијата на спогодбата во двете држави е одржана самоинаугуративната средба на ССВН, на втори април 2019 година,¹⁷³ на која се усвоени одлуки за комитет за економска соработка¹⁷⁴ и интердисциплинарниот комитет на експерти за историски, археолошки и образовни прашања.¹⁷⁵

Советите за соработка на високо ниво се билатерални алатки, кои стојат на граница на рутинска дипломатија и формална соработка. Нивната симболичност овозможува експонирање на политичка волја на соработка помеѓу две влади за унапредување на билатералната соработка. Грција, неслучајно, има иницирано голем број на вакви совети со други држави, покрај Македонија, како што се: Египет,¹⁷⁶ Турција,¹⁷⁷ Саудиска Арабија,¹⁷⁸ Кипар¹⁷⁹ и Италија.¹⁸⁰ Етаблираните совети за висока соработка се поклопуваат со регионалната улога што Грција ја има како земја-членка на Европската унија, а е во рамките на Европската соседска политика (European neighborhood policy). Поконкретно, Европската унија има цел зајакнување на земјите на границата на Унијата, поради стабилизација и позитивен мир. Тоа значи зајакнување на политичките, економските и добрососедските релации со граничните земји. Во рамките на оваа стратегија спаѓаат земјите од „Источното партнерство“: Ерменија, Азербејџан, Белорусија, Грузија, Молдавија и Украина,¹⁸¹ како и земјите од Евромедитеранското партнерство: Алжир, Египет, Израел, Јордан, Либан, Либија, Мароко, Палестина, Сирија и Тунис.¹⁸² Меѓу овие земји, во рамките на политиката за проширување, спаѓаат и земјите на Западен Балкан и Турција, со кои се развиваат посебен видови соработки. Меѓу

¹⁷³ Armakolas, Ioannis, Ljupcho Petkovski, and Alexandra Voudouri. 2019. *The Prespa Agreement One Year after Ratification: From Enthusiasm to Uncertainty?* Eurothink – Center for european strategies.

¹⁷⁴ Радио Слободна Европа. 2019. „Ципрас: Грција ќе биде силна поддршка за Северна Македонија на патот кон ЕУ“. Радио Слободна Европа.

¹⁷⁵ Канал 5. 2019. „Прва официјална посета на Ципрас во Скопје“. kanal5.com.mk.

¹⁷⁶ Prime Minister of the Hellenic Republic. 2025. “Meeting of the 1st High-Level Cooperation Council between Greece and Egypt | Prime Minister of the Hellenic Republic.” Prime Minister of the Hellenic Republic.

¹⁷⁷ Ministry of Foreign Affairs of Republic of Turkey. 2025. “Relations between Türkiye and Greece / Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs.” Mfa.gov.tr.

¹⁷⁸ Prime Minister of the Hellenic Republic. 2025. “Prime Minister Kyriakos Mitsotakis’ Participation at the 1st High Level Strategic Cooperation Council between Greece and Saudi Arabia | Prime Minister of the Hellenic Republic.” Prime Minister of the Hellenic Republic.

¹⁷⁹ Toumanidis, Lefteris. 2023. “The 1st Greece-Cyprus High Level Cooperation Council.” Greek Diplomatic Life.

¹⁸⁰ Ekathimerini. 2025. “Mitsotakis and Meloni Sign Agreements on Energy and Railways.” Ekathimerini.com.

¹⁸¹ European Commission. 2025. “Eastern Partnership.” Enlargement and Eastern Neighbourhood.

¹⁸² European Commission. 2023. “Southern Neighbourhood.” Middle East, North Africa and the Gulf.

другото, оваа стратегија на Европската унија предвидува формирање совети за соработка на високо ниво, како начин за продлабочување на партнерството помеѓу државите-членки и/или Унијата и другите земји.¹⁸³

Во овој контекст, почнувањето совет за висока соработка помеѓу Грција и Македонија, освен што ќе придонесе во спроведување на одредбите на Преспанскиот договор и ќе ги продлабочи добрососедските односи помеѓу двата соседи, ја исполнува и улогата за добрососедска политика на Европската унија.

Според годишните планови на Министерството за надворешни работи на Грција се предвидува континуитетот на ССВН.¹⁸⁴ Иако мора да се констатира дека работата на советот е замрзена по неговото иницијално почнување во 2019 година.

Уште пред официјалната ратификација на спогодбата се формира Заеднички интердисциплинарен комитет на експерти за историски, археолошки и образовни прашања (ЗИКЕ). Формирањето на Комитетот е предвидено во член 8 од спогодбата, според кој комитетот ќе има задача да ги прегледа и да ги ревидира иридентистичките тенденции во учебниците на двете земји, односно да работи кон афирмација на заедничка, споделена и објективна историска вистина.

Комитетот има одржано десет средби до јануари 2026 година.¹⁸⁵

За потребите на ова истражување беше остварена комуникација со членови на Комитетот, но беше посочено дека, поради природата на неговото функционирање, работата на ова тело има доверлив карактер, поради што не беа дадени дополнителни информации или оценки за неговиот придонес во унапредувањето на добрососедските односи.

Член 14 предвидува и формирање на Заеднички министерски комитет (ЗМК), чија главна цел е интерсекторско унапредување на билатералната економска соработка. Комитетот треба да се состанува еднаш годишно.

Во насока на реализација на оваа мерка, документирана е првичната средба на бизнис-форум, во рамките на посетата на Претседателот на Владата на Република Грција,

¹⁸³ High representative of the union for foreign affairs and security policy. 2015. "Review of the European Neighbourhood Policy."

¹⁸⁴ Ministry of Foreign Affairs. 2025. National Strategic Plan for Extroversion 2025.

¹⁸⁵ Министерство за надворешни работи и надворешна трговија. 2025. „ЗАЕДНИЧКО СООПШТЕНИЕ ЗА ЈАВНОСТА – Соопштенија – Односи со јавност – Министерство за надворешни работи и надворешна трговија – Република Северна Македонија“. Mfa.gov.mk.

Алексис Ципрас, во Скопје во 2019 година. Освен овој вид на економско заседавање, не е евидентирано постоење на ЗМК.

Но, клучно е да се напомене дека не се пронајдени јавно достапни официјални податоци дека Заедничкиот министерски комитет предвиден во член 14 од Преспанскиот договор одржал состаноци по иницијалното активирање во 2019 година. Иако се одржувале бизнис-форуми и други форми на економска соработка, не е евидентирана јавна потврда за редовно годишно заседавање на ЗМК.

За потребите на истражувањето беше упатено барање за информација од јавен карактер и до Министерството за економија, со цел да се утврди дали по 2019 година се одржале дополнителни состаноци на ЗМК. До моментот на финализирање на трудот, не беше добиен одговор.

Договорот исто така предвидува тематска соработка помеѓу двете држави во полето на образованието, науката, културата, истражувањето, технологијата, здравството и спортот. Во 2021 година, потпишан е меморандум за соработка помеѓу Министерството за култура на Македонија и Европскиот центар за византиски и поствизантиски споменици, според кој двете земји ќе вложуваат во конзервацијата и реставрацијата на културното наследство, како и ќе се создава можност за заемно аплицирање на проекти.¹⁸⁶

Од аспект на заедничка академска соработка, академските институции имаат развиено научна соработка уште пред потпишувањето на Договорот од Преспа. Но, клучно е да се истакне дека по потпишувањето се олеснува атмосферата на прекуграничната соработка. Таков пример е настанот за македонскиот јазик, организиран во Солун во 2024 година.¹⁸⁷

Во однос на стимулирањето на соработката и подобрувањето на добрососедските односи учествува и Европската унија како регионален чинител. Еден од начините преку кој Европската унија придонесува во затоплување на односите помеѓу двете земји е преку спроведување повици за проекти. На тој начин, преку соработка на полињата на презервацијата на биодиверзитетот, зелената инфраструктура, здравствената заштита,

¹⁸⁶ Радио Слободна Европа. 2021. „Македонија и Грција потпишаа меморандум за културна соработка“. Радио Слободна Европа.

¹⁸⁷ Независен. 2024. „Во Солун се случи еден вид 'духовна гозба' посветена на македонскиот јазик и литература“. nezavisen.mk.

промоцијата на културата и одржливиот туризам,¹⁸⁸ ја помага соработката помеѓу институциите, граѓанските организации и меѓународните организации. На овој начин, се инвестира во решавање на структурни проблеми, што, пак, влијае во етаблирање на одржлив позитивен мир.

Преспанскиот договор предвидува и полициска соработка и соработка во однос на цивилната заштита.

Во однос полициската соработка, двете земји имаат развиено билатерална соработка во однос на контролата на границата, особено во екот на бегалската криза во 2015 година. Прекуграничната соработка се темели на заеднички активности и координација за превенција на нелегалната миграција и спречување на нелегален транспорт на наркотици.¹⁸⁹

Цивилната заштита, пак, се интензивира по потпишување на договорот, иако цивилната заштита генерално се реализира преку Европскиот механизам за цивилна заштита. Пример за соработка во однос на цивилната заштита е помошта што двете земји ја ставаат на располагање една на друга, особено во летната сезона на шумски пожари. Во 2025 година, Грција, конкретно преку Европскиот механизам за цивилна заштита, распределува два авиона „Канадер“ како помош за гаснење пожари на југот на Македонија.^{190 191}

Во сличен контекст, по несреќата со опожарувањето на дискотеката во Кочани, исто преку Европскиот механизам за цивилна заштита, Грција хоспитализира 18 повредени.¹⁹²

Сепак, има мали иницијативи што функционираат на билатерално ниво за превенција од пожари. Таков е проектот „Рано откривање на пожарите и нивно движење

¹⁸⁸ Greece, Interreg. 2023. “Announcement of the 1st Call for Project Proposals.” [greece-northmacedonia.eu. https://greece-northmacedonia.eu/announcement-of-the-1st-call-for-project-proposals/](https://greece-northmacedonia.eu/announcement-of-the-1st-call-for-project-proposals/)

¹⁸⁹ European Commission. 2019. North Macedonia 2019 Report.

¹⁹⁰ Delegation of the European Union to North Macedonia. 2025. “Solidarity in Action: EU Continues to Help North Macedonia’s Fight against Wildfires.” EEAS.

¹⁹¹ Hoey, Iain. 2025. “Greece Receives New EU-Funded Firefighting Vehicles to Boost Fire Preparedness.” International Fire & Safety Journal.

¹⁹² Directorate-General for European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations (ECHO). 2025. “The EU Is Evacuating Burn Victims after Deadly Fire in a Nightclub in North Macedonia.” European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations.

за превенција и справување со катастрофи – eFIDAR“, спроведуван во рамките на програмата Интеррег ИПА, од страна на Македонија и Грција.¹⁹³

Клучна алатка за оценување на формалните институционални односи помеѓу двете земји е извештајот на Европската комисија, кој се изработува како оценка во рамките на процесот на проширување. Во извештаите на Европската комисија се евалуираат и билатералните односи, како и добрососедските односи пошироко во регионот. Извештајот излегува на крајот на секоја година, па за целите на оваа анализа ќе се направи сублимат на клучните нешта што даваат слика на интеракцијата помеѓу Македонија и Грција, од годишните извештаи од 2019 до 2025 година.

Извештаите бележат генерално подобрена клима на добрососедски односи по потпишувањето на Преспанскиот договор, односно по неговата ратификација.

Во 2018 година, по десетгодишен прекин,¹⁹⁴ повторно се воспоставува и воздушна линија во авиосообраќајот помеѓу двете земји.¹⁹⁵

„Тоа е особено позитивен развој на настаните, што значително ќе придонесе во зголемување на контакти меѓу нашите народи, но и во промовирање на нашата соработка во областа на туризмот, трговијата и бизнисот. Индикативно е колку се доближија нашите народи во последниве години, градејќи доверба и меѓусебно разбирање“ – Јоргос Катругалос, алтернативен министер за надворешни работи на Република Грција.¹⁹⁶

Во однос на прекуграничната соработка, двете земји од 2019 година немаат потпишано никаков формален договор или протокол, но ефективни се билатерално-процедуралните технички мерки за гранична соработка.¹⁹⁷ Оваа година исто така продолжува заседавањето на Постојаниот заеднички граничен комитет.¹⁹⁸ Преспанскиот договор предвидува и обновување и унапредување на граничните премини. Во 2021 година се потпишани и ратификувани договори за отворање на два нови гранични

¹⁹³ Канал 5. 2022. „Со рано откривање на пожарите во Македонија и Грција ќе се спречуваат катастрофи“. kanal5.com.mk.

¹⁹⁴ Милчин, Перо. 2018. „Со првиот лет од Атина до Скопје ќе лета Бујар Османи“. magazin.mk.

¹⁹⁵ European Commission. 2019.

¹⁹⁶ Петровска, Ангела. 2018. „Османи во четврток во првиот лет од Атина за Скопје, претходно ќе се сретне со Катругалос“. CivilMedia.

¹⁹⁷ European Commission. 2019.

¹⁹⁸ European Commission. 2020. North Macedonia 2020 Report.

премини: Маркова Нога и Мајден.¹⁹⁹ Дополнително, за граничниот премин „Маркова Нога“ е почнат и проект, чија цел е до 2029 година да има целосно возобновен граничен премин со целосно оспособена патна и институционална инфраструктура од двете страни на границата.²⁰⁰ Изградбата на граничниот премин „Маркова Нога“ е почната во 2025 година.²⁰¹

Во 2021 година е потпишан и Договор за заемна заштита и размена на класифицирани информации помеѓу Македонија и Грција.²⁰²

Член 14 од Преспанскиот договор предвидува и соработка со крајна цел за заштита на животната средина, вклучувајќи заштита и конзервација на биодиверзитетот, водните површини и спречување на загадување.

Во таа насока, почната е соработка и околу Преспа, како поширок регион, делен од три држави. Во 2021 година се одржува состанок помеѓу министрите за животна средина на Македонија, Грција и Албанија, токму за таа пригода. Почнување на заеднички подвиг за прекугранична координација за заштита на паркот Преспа.²⁰³ Поконкретно поврзување е остварено во ноември 2024 година, кога градоначалници од четири општини од Преспанскиот регион во Македонија, Грција и Албанија потпишуваат меморандум за заштитата на животната средина, одржливиот развој и прекуграничната соработка.²⁰⁴ Извештајот на Европската комисија од 2023 година нотира дека двете земји продолжуваат со синхронизација на забраната за рибарство во Дојранското Езеро.²⁰⁵

Преспанскиот договор исто така предвидува соработка во поглед на енергетиката. Во тој контекст, во март 2021 година, државните компании од Македонија и Грција потпишаа меморандум за можно снабдување со гас и електрична енергија во Македонија.²⁰⁶ Операторите за преносни системи од двете држави потпишаа договор за соработка во септември истата година.²⁰⁷ Во 2025 година е потпишан договор за изградба

¹⁹⁹ European Commission. 2021. North Macedonia 2021 Report.

²⁰⁰ European Commission. 2022. “2021TC16IPCB009.”

²⁰¹ European Commission. 2025. North Macedonia 2025 Report.

²⁰² European Commission. 2021.

²⁰³ Ibidem.

²⁰⁴ European Commission. 2025.

²⁰⁵ European Commission. 2023. North Macedonia 2023 Report.

²⁰⁶ European Commission. 2021.

²⁰⁷ European Commission. 2022. North Macedonia 2022 Report.

на гасоводен интерконектор со Грција во пределот Гевгелија-Неготино, а истата година, во рамките на иницијативата „Тим Европа“, почнува и неговата изградба.²⁰⁸

Пред потпишувањето на Преспанскиот договор, покрај активното преговарање и спорот за името, Македонија и Грција имаат потпишано и ратификувано неколку спогодби и протоколи:²⁰⁹

1. Меморандум за заедничко отворање канцеларии за врски согласно Привремената спогодба – 1995 година;
2. Протокол за замен визен режим и такси – 1995 година;
3. Протокол за транспорт и комуникации – 1995 година;
4. Протокол за меѓународни зелени картони за осигурување возила – 1995 година;
5. Протокол за практична примена на царинските работи – 1995 година;
6. Протокол со кој се изменува Протоколот за замен визен режим и таксите – 1996 година;
7. Протокол за гранична соработка – 1998 година;
8. Договор за програма за билатерална техничка помош – 1999 година;
9. Билатерален договор за изградба и управување со нафтовод – 1999 година;
10. Меморандум за разбирање на полето на животната средина помеѓу двете држави – 2000 година;
11. Безбедносен договор за размена на воени класифицирани информации – 2000 година;
12. Меморандум за разбирање помеѓу министерствата за одбрана – 2000 година;
13. Спогодба за програмата за петгодишната развојна соработка за период од 2002 до 2006 година меѓу двете држави – 2002 година;
14. Меморандум за меѓусебно отворање на конзуларни, економски и трговски работи во Битола и Солун – 2004 година;
15. Договор за воспоставување на железничка мрежа со високи перформанси помеѓу министерствата за транспорт на земјите од ЈИЕ – 2006 година;
16. Меморандум за разбирање помеѓу Дирекцијата за храна при Министерството за здравство и Министерството за развој – 2007 година;
17. Меморандум за соработка помеѓу Министерствата за здравство – 2007 година;

²⁰⁸ European Commission. 2025.

²⁰⁹ Министерство за надворешни работи и надворешна трговија. 2025.

18. Протокол за образовна и научна размена помеѓу Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ и Универзитетот во Јанина – 2007 година;

19. Договор за заштита и одржлив развој на паркот Преспа – 2010 година (влезен во сила во 2019 година);

20. Меморандум за разбирање меѓу Универзитетот за информатички науки и технологии „Св. Апостол Павле“ од Охрид и Универзитетот од Пиреја – 2016 година;

21. Програма (план) за воена соработка меѓу министерствата за одбрана за 2017 година – 2016 година; и

22. Меморандум за разбирање помеѓу МНР на двете држави, страни на Времената спогодба, за соработка во полето на дипломатската обука – 2017 година.

Промената на добрососедските односи исто така може да се мери преку интензитетот на дипломатските средби на високо ниво. Средбите на високорангирани претставници на двете страни немаат суштински ефект, односно од нив не можат да произлезат конкретни решенија за одредена проблематика. Тие имаат повеќе церемонијален карактер. А сепак, преку средбите на високо ниво може да се процени политичката волја за остварување на директни контакти. Дополнително, интенцијата за соработка на високо ниво дава стимул за соработка на структурно ниво.

Извештаите на Европската комисија за напредокот на Македонија ги бележат и тие контакти како фактори што влијаат на подобрување на климата на добрососедството.

Во периодот од 2019 до 2025 година се реализирани следните средби на високо ниво:

1. Посета на Претседателот на владата на Грција, Алексис Ципрас, во Скопје – април 2019;
2. Средба на претседателите на владите на Македонија и Грција, Зоран Заев и Кирјакос Мицотакис, во рамките на Генералното собрание на Обединетите нации – септември 2019;²¹⁰
3. Посета на грчкиот министер за надворешни работи, Никос Дендијас, во Скопје – ноември 2019;
4. Средба на министрите за здравство во Атина – мај 2020;

²¹⁰ Блажевска, Катерина. 2020. „Заев на средба со Мицотакис, Османи со Дендиас.“ dw.com.

5. Средба на претседателите на владите на Македонија и Грција, Зоран Заев и Кирјакос Мицотакис, во Атина, по повод учество на тркалезна маса, организирана од магазинот „Економист“;²¹¹
6. Посета на министерот за надворешни на Македонија во Атина – јануари 2021;
7. Средба на претседателите на владите на Македонија и Грција, Зоран Заев и Кирјакос Мицотакис, во Атина, по повод учество на Економскиот форум во Делфи – мај 2021;
8. Официјална посета на грчкиот министер за надворешни работи во Македонија – август 2021;
9. Средба на Претседателот на Македонија, Стево Пендаровски, со претседателката на Грција, Катерина Сакеларопулу – октомври 2021;
10. Присуство на Претседателот на владата на Македонија, Димитар Ковачевски, на почнувањето на изградбата на гасовод во Александрополис во Грција, заедно со претседателот на владата на Грција (како и Бугарија и Претседателот на Србија) – мај 2022;
11. Средба на претседателите на владите на Македонија и Грција, Димитар Ковачевски и Кирјакос Мицотакис, на маргините на Европската политичка заедница во Прага – октомври 2022;
12. Официјална посета на министерот за надворешни работи на Македонија, Бујар Османи, во Атина – декември 2022;
13. Посета на заменик-претседателот на Владата на Македонија, задолжен за европски прашања, Бојан Маричиќ, во Атина – јануари 2023;
14. Средба на министрите за надворешни работи, Бујар Османи и Јоргос Герапетритис, во рамките на самитот на НАТО во Вилнус – јули 2023;²¹²
15. Посета на министерот за надворешни работи на Грција, во рамките на конференцијата „Преспа форум дијалог“.

Од овие средби произлегуваат и формални соработки, кои, иако можеби се од церемонијален карактер, важно е да се истакнат. Такви се потпишувањето меморандуми за соработка:

- Меморандум за инвестициска соработка;²¹³

²¹¹ Грнчаровска, Тамара. 2019. „Заев и Мицотакис на прва средба во Њујорк.“ telma.com.mk.

²¹² Reed, Magdalena. 2023. “Osmani Meets Gerapetritis in Vinius, Strong Greek Support for North Macedonia’s EU Membership.” mia.mk.

²¹³ European Commission. 2021.

- Меморандум за обука на дипломати;²¹⁴
- Меморандум за цивилна заштита;²¹⁵
- Меморандум за забрзување на процесот на интеграција на Република Северна Македонија во ЕУ;²¹⁶
- Меморандум за основање Координативен комитет за економска соработка;²¹⁷
- и
- Техничката спогодба за надгледување на FIR Скопје.²¹⁸

Покрај средбите на високо ниво, извештаите на Европската комисија ја нотираат и конференцијата „Преспа форум дијалог“ како платформа на соработка и афирмација на вредности на добрососедство. Конференцијата не ја врзува само институционалната комуникација помеѓу Македонија и Грција туку обединува и поширок спектар на институционални чинители и претставници на граѓанскиот сектор во поширокиот регион на Западен Балкан. Конференцијата се организира последователно три години, од 2021 до 2023 година, а нејзин фокус се токму регионалната соработка и добрососедските односи.

Пред потпишувањето на преспанскиот договор, дипломатските контакти помеѓу Скопје и Атина се реализираат на многу ниско и неформално ниво. Вообичаено, средбите се реализираат на маргините на некој поголем настан или конференција на челници на држави, кои генерално се реализираат на неутрална територија. Од достапните податоци, Претседателот на Владата на Македонија, Никола Груевски, има реализирано четири средби со Претседателот на Владата на Грција, Јоргос Папандреу,^{219 220 221 222} со Лукас Пападемос – една средба,²²³ а со Алексис Ципрас – една кратка неформална средба.²²⁴ Претседателот на Владата, Антонис Самарас, има одбиено каква било средба со македонскиот колега. Претседателот на Македонија, Ѓорѓе Иванов, има реализирано

²¹⁴ Ibidem.

²¹⁵ Ibidem.

²¹⁶ Плусинфо. 2024. „ШТО СОДРЖАТ ТРИТЕ МЕМОРАНДУМИ КОИ ГРЦИЈА НЕ ГИ РАТИФИКУВА? Опозициската СИРИЗА неодамна ги актуелизираше во грчкиот парламент“. plusinfo.mk.

²¹⁷ Ibidem.

²¹⁸ Ibidem.

²¹⁹ Стојанчов, Срѓан. 2009. „Средбата Груевски – Папандреу со голема симболика“. Радио Слободна Европа.

²²⁰ BBC Macedonian. 2010. „Средба Груевски-Папандреу во Брисел“. bbc.co.uk.

²²¹ BBC Macedonian. 2010. „Нова средба Груевски-Папандреу“. bbc.co.uk.

²²² Макфакс. 2011. „Средба Груевски-Папандреу“. Макфакс.

²²³ Радио Слободна Европа. 2012. „Груевски оствари средба со Пападимос во Брисел“. Радио Слободна Европа.

²²⁴ Макфакс. 2015. „Груевски оствари средба со Ципрас“. Макфакс.

една средба со Каролос Папуљас.²²⁵ На ниво на министри за надворешни работи, министерот Никола Поповски остварува една посета со неговиот колега, Никос Косиас, во 2015 година.²²⁶ Министрите за надворешни работи немаат официјален директен контакт, иако дијалогот генерално се одвива преку преговарачки тим во рамките на процесот на преговарање.

За претходното државно раководство нема достапни официјални информации за средби и контакти, иако по динамиката на средбите пред потпишувањето на Преспанскиот договор може да се претпостави дека комуникацијата се одвивала во слична рамка.

Може да се извлече јасна паралела во промена на динамиката помеѓу Скопје и Атина, пред и по потпишувањето на Спогодбата од Преспа.

Билатералната соработка, која продуцирала одреден вид политики, меморандуми, протоколи и спогодби што претставуваат основа за дополнителна соработка, постоеле и пред потпишувањето на Преспанскиот договор. Значајно е дека тие се склучуваат по потпишувањето на Привремената спогодба од 1995 година, со која може да се заклучи дека почнува официјалната комуникација помеѓу Скопје и Атина. Не може да се направи квантитативна споредба, со оглед на тоа што квалитативно станува збор за спогодби од технички карактер, односно спогодби што неопходно би требало да бидат на сила за стандардно и оперативно функционирање на две соседни држави. Спогодбите и меморандумите по потпишувањето на Преспанскиот договор имаат посуштински карактер на добрососедските односи.

Во однос на средбите на високо дипломатско ниво, евидентно е квалитативно и квантитативно зголемување на средби на ниво на претседатели на држави, претседатели на влади или министри. По потпишувањето на договорот, високите претставници на двете страни почнуваат да имаат средби на територијата на двете држави.

Иако мора да се истакне дека квантитетот на средбите не е компатибилно споредлив и во позитивна и во негативна конотација поради две главни причини. Првата причина е дека по потпишување на Преспанскиот договор се создаваат и се мултиплицираат платформи на директна соработка, како на ниско, така и на високо

²²⁵ Претседател на Република Македонија 2009-2019 д-р Ѓорѓе Иванов. 2013. „Историска средба на претседателот Иванов со грчкиот претседател Папуљас во Загреб“. Gjorgeivanov.mk.

²²⁶ Локално. 2015. „Што со Името? – Министерот Никола Поповски денеска во Атина“. Локално.

дипломатско ниво, а ова се однесува особено на безбедносната соработка по влегувањето на Македонија во Северноатлантската алијанса. Втората причина е дека и пред потпишувањето постоеле канали и платформи на индиректна и неформална комуникација помеѓу највисоките политички претставници на највисоко ниво. Такви се самитите на европско ниво, настаните и конференциите организирани од сестрински партии на европско ниво и други видови на неформални мултилатерални средби, на чии marginи претставниците и на Македонија и на Грција можеле да остварат контакт.

VIII 2. Економска соработка и испреплетеност

Во Преспанскиот договор, член 14 ја предвидува и економската корелација помеѓу двете земји. Членот утврдува „продлабочување и зајакнување“ на економската соработка. Таквата формулација на оваа одредба означува дека веќе постојат економски односи помеѓу бизнис-заедниците и приватниот сектор. Целта на овој дел од анализата е да се утврди разликата на економските односи пред и по потпишувањето на Преспанскиот договор. Односно дали потпишувањето на Преспанскиот договор има ефект врз преносот на капиталот и трговските бариери.

Во насока на поконкретно согледување на економските ефекти од Преспанскиот договор, во истражувањето беа спроведени и две полуструктурирани интервјуа – со сопственик на мал бизнис од Македонија што остварува долгогодишна соработка со грчки партнери, како и со економски експерт. Овие интервјуа имаат двојна аналитичка функција: од една страна, да ја прикажат практичната, секојдневна димензија на економската соработка меѓу двете земји, а од друга страна, да помогнат во контекстуализација на статистичките показатели за трговска размена, инвестиции и деловна предвидливост.

На почетокот, неопходно е да се истакнат две главни претпоставки, кои ќе претставуваат фундамент во разработувањето на економското воздејство на Преспанскиот договор. Прво, договорот не се однесува примарно на економските релации помеѓу двете земји. Фокус-точка на договорот е, најнапред, надминување за спорот за името, па градење на добрососедски односи. Економската благосостојба на добрососедските односи помеѓу двете земји е според планот на договорот. Но, клучно е да се напомене дека, иако договорот го регулира политичко опуштање на стегите и главен домен му е политиката, има влијание врз економските релации. Во најмала рака, поради

фактот дека влијае врз пријателска, кооперативна и конструктивна атмосфера на сите полиња. Затоа што кога политиката ги опушта своите стеги врз администрацијата и бирократијата, тоа има домино-ефект и врз другите општествени полиња.

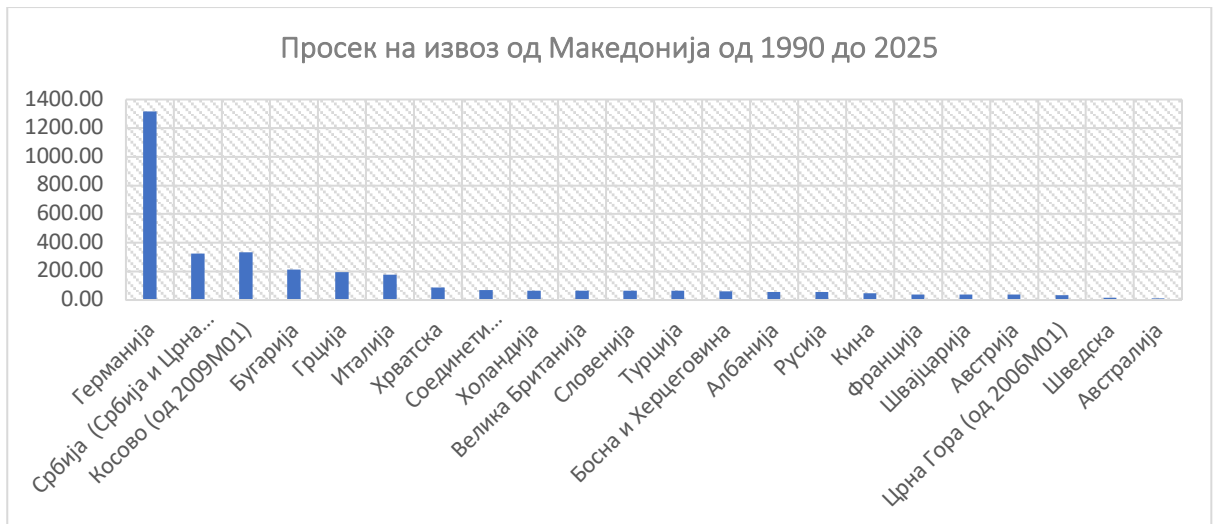
Второ, од големо значење во обработката на економските индикатори претставува препознавање на постоењето на бизнис-релации помеѓу двете земји и пред потпишувањето на Преспанскиот договор, па дури и пред Привремената спогодба. Спротивно на претходната претпоставка, евидентно е присуство на грчки капитал во Македонија, како и македонски во Грција уште од осамостојувањето на државата.

Следствено на овие две претпоставки, анализата на економските индикатори ќе утврди дали има разлика во бизнис-релациите, пред и по потпишувањето на Преспанскиот договор.

Најдобар приказ на ситуацијата ќе ни дадат податоците достапни за извозот и увозот на добра од статистичките податоци на Македонија и Грција. Притоа, клучно е да се напомене дека постојат неколку пречки при компарација на податоците:

1. Грција е економски многу поразвиена земја, поради географската местоположба и пристапот до пристаништа како предност во транспорт на капитал и трговија;
2. Нема релевантни податоци за извозот и увозот на Грција во 1991 година;
3. Нема релевантни податоци за извозот и увозот на Грција за 2025 година, а за Македонија се достапни само податоци од јануари до ноември 2025 година;
4. При споредба на економската релевантност, се користат 24 земји, меѓу кои и Косово. За Македонија, тоа значи дека се земаат предвид податоците од 2009 година, а Грција сè уште го нема признаено Косово како независна држава и го нема вклучено во официјалните извештаи и економските податоци, иако евидентно е дека има економски релации со Косово;²²⁷
5. Во хронолошкиот преглед, важно е да се напомене дека од 2020 до 2022 година станува збор за период во кој целиот свет се справува со пандемијата на КОВИД-19, па во услови на карантин и забрани за движење, трпат и економиите.

²²⁷ Euronews Albania. 2023. "Greece Denies It Could Change Its Stance on Recognition of Kosovo – Euronews Albania." Euronews Albania.

Графикон 2: Приказ на просечна вредност на извоз на добра и услуги од Македонија, по земји, во периодот од 1990 до 2025 година²²⁸

Од податоците достапни за извозот од Македонија може да се заклучи дека во периодот од 1990 година до 2025 година, Грција во просек е петта дестинација за извоз на добра од Македонија, со 193,65 милиони долари просечно.²²⁹ Високата позиција на Грција, како дестинација на извоз на добра, се должи на нејзиниот пристап до пристаништа и пристап до Средоземјето, како трговска раскрсница на Европа, Азија и Африка.

Гледајќи ги податоците по години, само за Грција може да се забележи дека пикот на извозот од Македонија кон Грција се бележи во 2008 година, всушност во екот на европската должничка криза, со 536,37 милиони долари.

По потпишувањето на Преспанскиот договор во 2018 година, односно по неговото влегување во сила во 2019 година, извозот доживува умерен пад и стагнација, за да почне да расте во 2021 година, хронолошки гледано наназад, извозот не му парира на пикот на извоз во 2008 година. Значителен пад извозот има во 1994 година, всушност во текот на грчкото економско ембарго.

²²⁸ Државен завод за статистика. 2025. „Извоз по земји 1990 – 2025“.

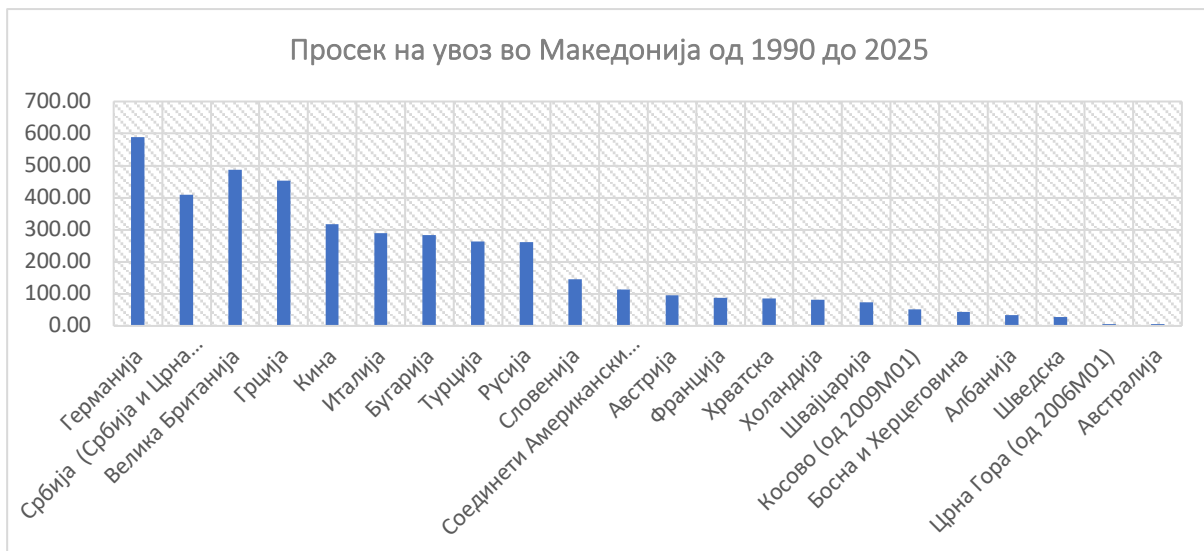
²²⁹ Ibidem.

Графикон 3: Приказ на извоз на добра и услуги од Македонија кон Грција во периодот од 1990 до 2025 година²³⁰

Гледајќи го просекот на увозот на добра во Македонија по земји од 1990 до 2025 година, може да се заклучи дека Грција се наоѓа на третото место, со просечна сума од 453,17 милиони долари годишно. Значителна појава е дека во 2012 година грчкиот увоз во Македонија е на прво место во споредба со другите земји што увезуваат добра во Македонија.

²³⁰ Ibidem.

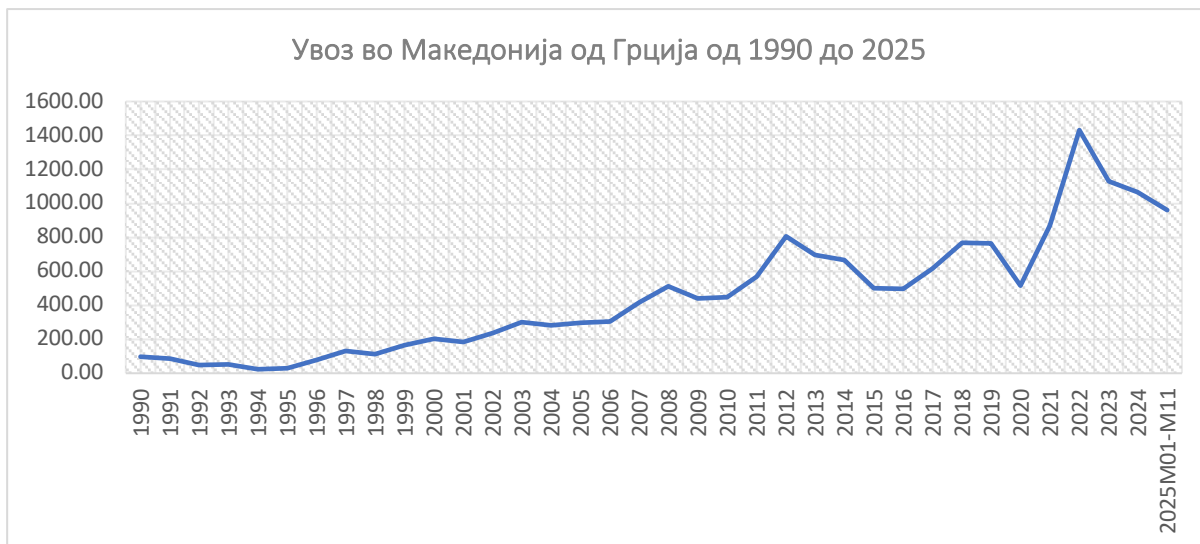
Графикон 4: Приказ на просечна вредност на увоз на добра и услуги од Македонија, по земји, во периодот од 1990 до 2025 година²³¹

Дедуктивната анализа на податоците на годишно ниво за увозот на добра во Македонија од Грција покажува дека постепен и умерен раст со текот на годините со умерен максимум и минимум.

Највисоката вредност на увозот од Грција, Македонија го доживува во 2022 година со 1,43 милијарди долари, а најниската вредност во 1994 година со 23,5 милиони долари.

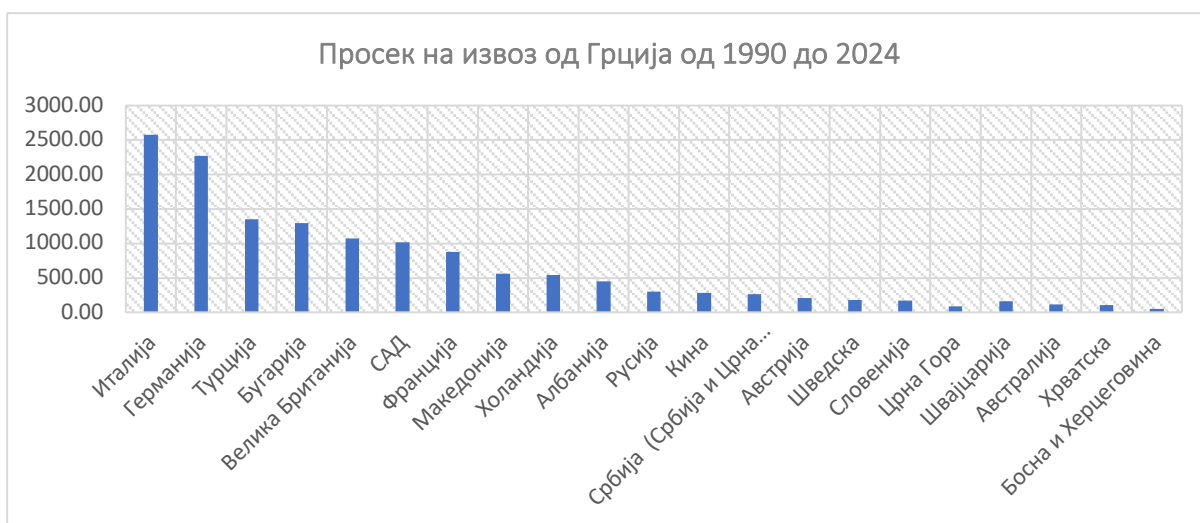
По потпишувањето на Преспанскиот договор, односно по неговата ратификација, се бележи одредена стагнација и пад на бројките, што се должи на пандемијата, но потоа трендот оди во позитивна наклонетост.

²³¹ Државен завод за статистика. 2025. „Увоз по земји 1990 – 2025“.

Графикон 5: Приказ на увоз на добра и услуги во Македонија од Грција во периодот од 1990 до 2025 година²³²

Поради целисходност на анализата и компарација, неопходно е да се увиди и статистиката од грчка страна.

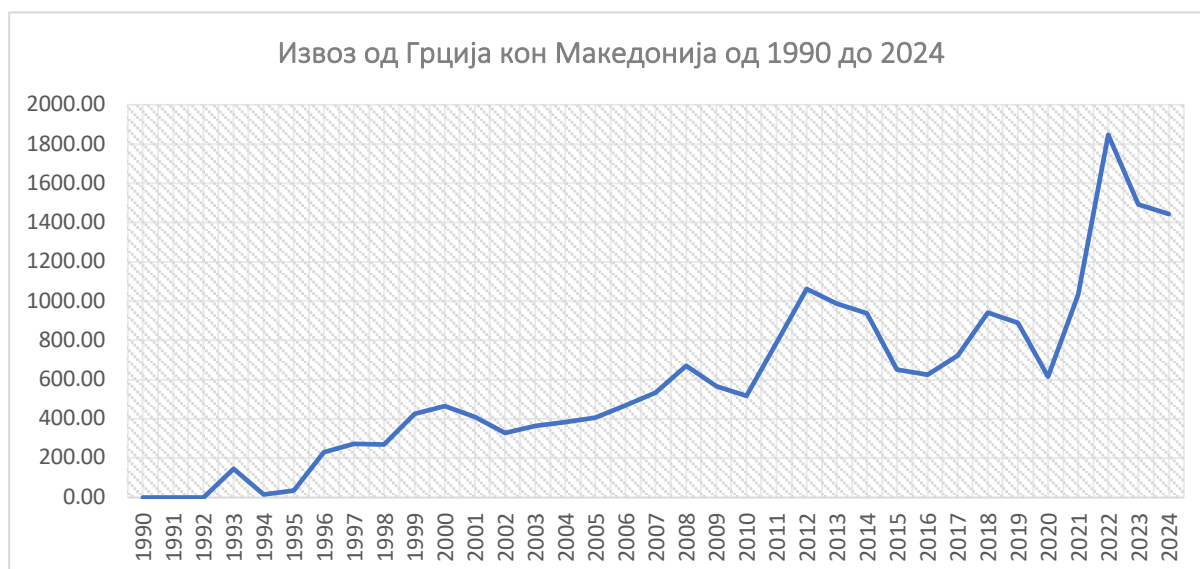
Графикон 6: Приказ на просечна вредност на извоз на добра и услуги од Грција, по земји, во периодот од 1990 до 2024 година²³³

²³² Ibidem.

²³³ UN Comtrade Database. 2025. "Trade Data for Greece."

Тоа што може да се забележи за просечниот извоз од Грција во периодот од 1990 до 2025 година, земајќи ги предвид предусловите на грчката трговија, Македонија се наоѓа на високата 12-та позиција од 252 земји со кои Грција има трговски релации. Споредбено со 24-те земји земени за компарација, Македонија е на осмото место.²³⁴

Гледајќи ги податоците конкретно за извозот од Грција кон Македонија, иако грчките податоци не кореспондираат со оние на Државниот завод за статистика (ДЗС) на Македонија, трендовите се слични. Може да се забележи умерен раст со нијансирано поголеми флукуации на трендот, за разлика од податоците од ДЗС. Најниска вредност на извозот може да се забележи во 1994 година, а највисока во 2022 година. По потпишувањето на Спогодбата од Преспа, односно нејзината ратификација, се забележува пад на бројките, па експоненцијален раст кон пикот на извозот со 1,85 милијарди долари.

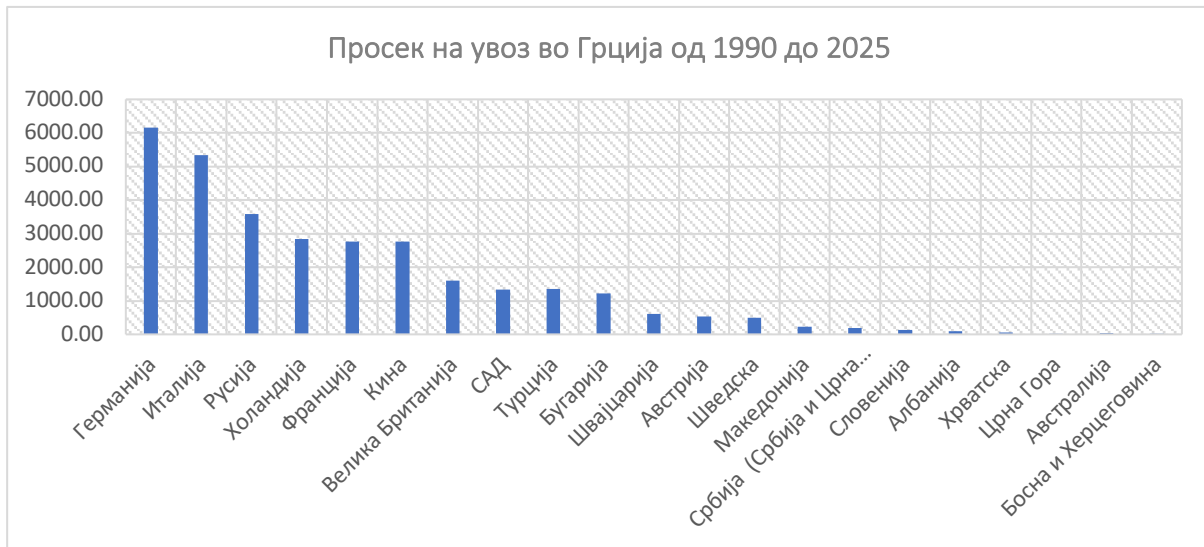
Графикон 7: Приказ на извоз на добра и услуги од Грција кон Македонија во периодот од 1990 до 2024 година²³⁵

Префрлајќи се на увозот во Грција, според просекот од 1990 до 2025 година, од 246 земји, Македонија се наоѓа на 40-тото место, со просек од 2,21 милијарда долари. За разлика од грчката позиција во увозот на Македонија, тука Македонија не игра толку

²³⁴ Ibidem.

²³⁵ Ibidem.

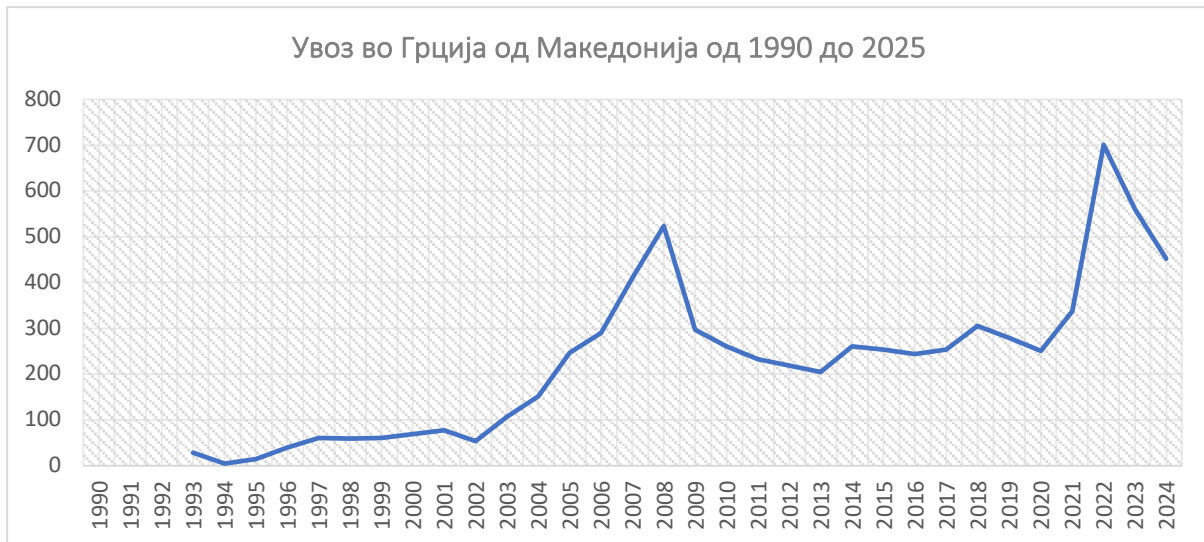
значајна улога. Но, во овој случај, голем удел има трговско-географскиот статус на Грција.

Графикон 8: Приказ на просечна вредност на увоз на добра и услуги во Грција, по земји, во периодот од 1990 до 2025 година²³⁶

Анализирајќи го увозот во Грција од Македонија може да се забележи континуиран економски сооднос, кој доживува две кулминации, една во 2008 година со 523,73 милиони долари, и една во 2022 година, која, впрочем, е и најголемата кулминација со 700,89 милиони долари. По потпишувањето и ратификацијата на Преспанскиот договор има извесна негативна наклонетост, по што бројките се движат во позитива.

²³⁶ Ibidem.

Графикон 9: Приказ на увоз на добра и услуги од Грција кон Македонија во периодот од 1990 до 2025 година²³⁷

Од бројките на увоз и извоз во двете земји може да се констатира присуството на економските релации и пред 2018, односно 2019 година. Дури, во одредени сегменти, трговската размена го доживува својот максимум во екот на преговорите со името, односно додека сè уште трае ситуација на статус кво на политички, односно билатерален план. Исто така, може да се забележи дека Преспанскиот договор нема големо влијание на трговската размена помеѓу двете земји. Бројките се движат во одредена умерена хронолошка градација, со исклучок на одредени осцилации, кои се должат на низа други макроекономски, односно глобални состојби.

Од друга страна, бројките на странските директни инвестиции во двете земји покажуваат сосема поразличен тренд.

Во Македонија, податоците за странски директни инвестиции, сегрегирани по извор на земја на потекло, Грција ја позиционираат на шестото место, веднаш зад Австрија, Германија, Турција, Словенија и Холандија. Просекот на инвестициите од Грција, во периодот од 2003 до 2024 година, изнесуваат 31,25 милиони долари.²³⁸

²³⁷ Ibidem.

²³⁸ Народна банка на Република Северна Македонија. 2025. „Директни инвестиции во Република Северна Македонија – трансакции – по земји, по години“.

Забележливо е дека во 2009 година има одлив на инвестиции, односно повлекување капитал. Всушност, ова се ефектите на европската должничка криза. Но, по 2019 година, забележлив е раст на инвестициите, достигнувајќи го својот пик во 2024 година со 130,43 милиони долари.²³⁹

Графикон 10: Странски директни инвестиции во Македонија од Грција²⁴⁰

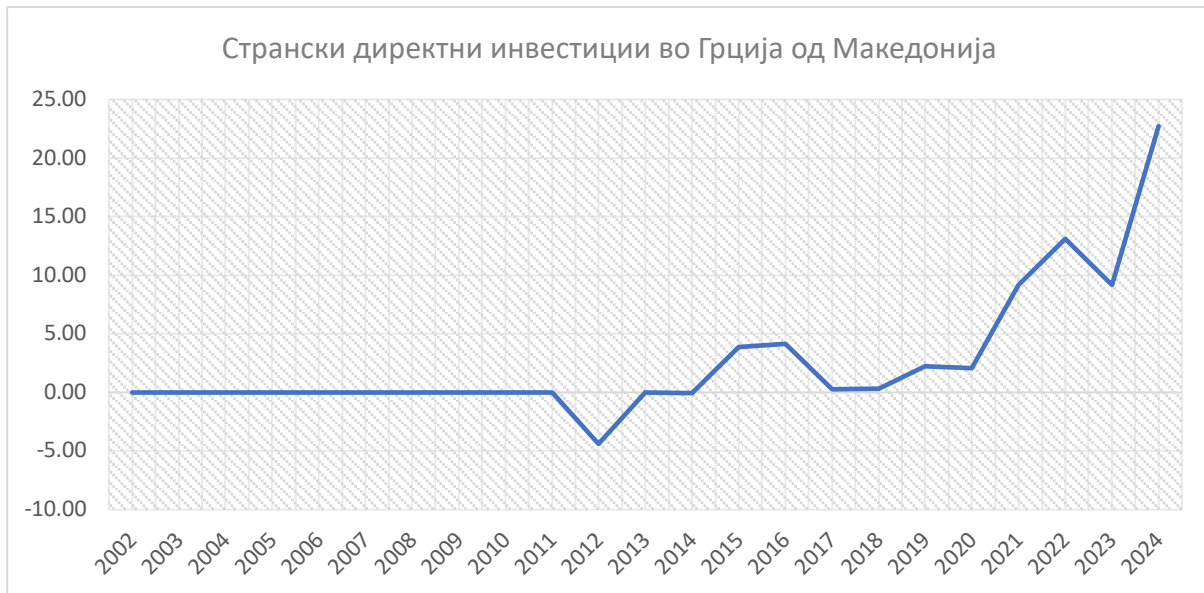
Бројките на македонскиот капитал, во форма на странски директни инвестиции во Грција, се многу помали, но покажуваат сличен тренд.

Македонските инвестиции во периодот од 2002 до 2024 година покажуваат просек од 2,7 милиони долари годишно, позиционирајќи ја Македонија како 36-та земја по извор на потекло на инвестициите во грчката економија.²⁴¹

²³⁹ Ibidem.

²⁴⁰ Ibidem.

²⁴¹ Bank of Greece. 2025. "Net Foreign Direct Investment Flows in Greece by Geographical Allocation."

Графикон 11: Странски директни инвестиции во Грција од Македонија²⁴²

Имено, статистиката покажува дека во периодот од 2002 до 2011 година нема никакво вложување, за да почне со негативен тренд во 2012 година, на одлевање на 4,3 милиони долари. Исто како и во Македонија, по 2018, односно 2019 година, видливо е зголемување на странските инвестиции од Македонија, достигнувајќи го исто својот пик во 2024 година со 22,7 милиони долари.²⁴³

На административен план, треба да се напомене дека во секој извештај за напредокот на Македонија, од страна на Европската комисија, е истакнато дека Македонија нема потпишано договор за двојно оданочување со Грција и неколку други земји-членки на Унијата.²⁴⁴

За разлика од дипломатските односи, каде што политичарите се однесуваат низ призмата на спорот со името, бизнисмените се трудат да го надминат спорот, со цел да ги остварат своите интереси. Покрај тоа што го докажуваат бројките на надворешната трговија, истото може да се забележи и по иницијативите за состанување на стопанствениците од двете страни на границата.

Уште во 2013 година се раѓа идејата за соработка и потврда за една поразлична цел на стопанствениците. Во декември 2013 година, Агенцијата за странски инвестиции

²⁴² Ibidem.

²⁴³ Ibidem.

²⁴⁴ European Commission. 2021.

и промоција на извозот, Стопанската комора на Македонија и Комората за трговија и индустрија во Атина по првпат организираат грчко-македонски бизнис-форум. Целта на форумот е да се почне соработка за продлабочување на трговската размена.²⁴⁵

Во 2015 година се организира уште еден бизнис-форум во Солун, каде што стопанствениците веќе разговараат и за заеднички настап на трети пазари и дополнителни инвестиции и развој на трговијата.²⁴⁶ Непосредно по овој форум, истата година, бизнис-делегациите се среќаваат во Скопје, каде што потпишуваат и меморандум за соработка. На средбата, се разговара за конкретни проекти во транспортот, градежништвото, туризмот и агро-индустријата, како полињата на заемна соработка.²⁴⁷

Од перспектива на мал бизнис, интервјуирианиот соговорник укажува дека деловната клима за соработка со Грција во суштината е функционална и пред потпишувањето на Преспанскиот договор, особено откако завршува ембаргото во 1995 година. Неговото искуство покажува дека, и покрај постоењето на политички тензии и повремени провокации поврзани со спорот за името, деловната соработка со грчките партнери не била суштински прекината. Напротив, тој нагласува дека клучните тешкотии во практиката најчесто се јавувале во административно-бирокуратската сфера, особено во транспортот и на граничните премини, а не во односите со деловните партнери.

Овој наод е значаен затоа што покажува дека политичкиот спор не ја диктира секогаш директно економската размена, туку почесто создава општа атмосфера на недоверба и повремени опструкции, додека приватниот сектор секогаш настојува да ја задржи соработката таму каде што постои заемен деловен интерес.

Во однос на периодот по Преспанскиот договор, интервјуто со сопственикот на бизнисот упатува на заклучок дека промените се повеќе индиректни и симболични, отколку суштински и структурни. Според неговата проценка, договорот не довел до драматично олеснување на логистичките и административните проблеми, ниту, пак, радикално ја трансформирал успешноста на деловната соработка. Сепак, тој забележува дека по 2018 година се намалуваат непријатните идентитетски провокации и се појавува порелаксирана атмосфера во комуникацијата, што придонесува за повисоко ниво на меѓусебна доверба. Ваквото сведоштво упатува на фактот дека Преспанскиот договор

²⁴⁵ Дума.мк. 2013. „Македонско-грчки бизнис форум во Атина“. ДУМА.мк.

²⁴⁶ Георгиевска, Анита. 2015. „Прв грчко-македонски бизнис форум во Солун“. Денар.

²⁴⁷ Фактор. 2015. „МАКЕДОНСКО-ГРЧКИ БИЗНИС ФОРУМ: Кога е во прашање бизнис, политиката нема влијание“. Фактор.

можеби нема непосреден ефект врз сите технички бариери во трговијата, но има значење во намалување на политичката непријатност што посредно влијае врз економската интеракција.

Уште една гледна точка што фрла око на економските релации помеѓу двете земји е и грчкиот мнозински капитал во големи компании во Македонија. Имено, станува збор за компании во сектори како енергетиката, инфраструктурата, градежништвото, малопродажбата и финансискиот сектор.²⁴⁸ Најистакнати примери се:²⁴⁹

- Стопанска банка АД Скопје, со мнозински удел на Националната банка на Грција;
- „ОКТА“ АД Скопје, како единствена македонска рафинерија на нафта, во сопственост на „Хеленик петролеум“;
- „Титан Усје“ АД Скопје, со мнозински удел во цементарницата „Усје“;
- „АКТОР АДТ“ Грција, како главен изведувач на инфраструктурни проекти;²⁵⁰
- „Веропулос“ ДООЕЛ, како гигант во трговија на мало;
- „Жито Лукс“ АД Скопје, како производител на мелнички, пекарски и слаткарски производи, промет на големо и мало и увоз-извоз;
- Пивара Скопје АД, како дел од групацијата „Coca Cola Hellenic Bottling Company“;
- „Мермерен комбинат“ АД Прилеп, со мнозински удел на компанијата „Pavlidis Marble-Granite“ од Драма, Грција;²⁵¹

Поголем дел од сопственоста на овие компании, во речиси сите индустриски гранки, е во грчка сопственост уште пред потпишувањето, односно ратификацијата на Преспанскиот договор.

Друг аспект на билатералните односи на економски план е енергетската меѓузависност на двете земји. Република Македонија уште од 1999 година продава мнозински дел од државната рафинерија „ОКТА“ на грчка компанија, која е член на

²⁴⁸ Дамческа, Марина. 2024. „Грчките инвестиции доминантни на Балканот освен во Северна Македонија“. Слободен печат.

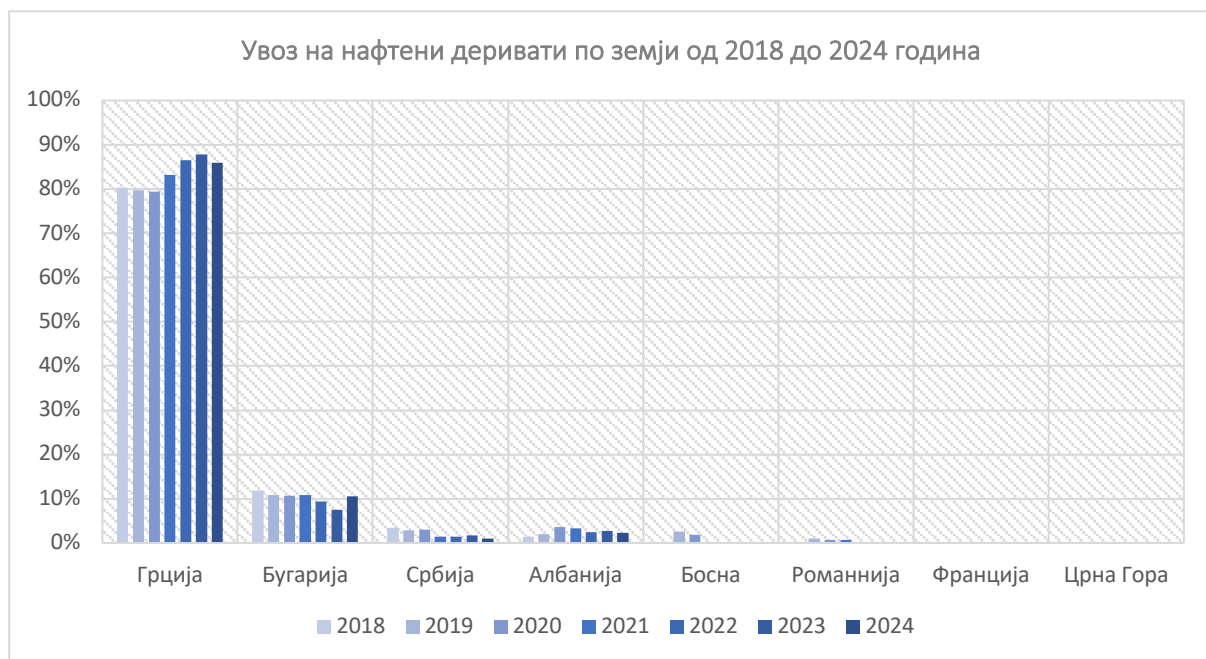
²⁴⁹ Атанасова, Симона. 2017. „Осум компании со грчки капитал се дел од листата на 200 најголеми фирми во Македонија“. Meta.mk.

²⁵⁰ Блажевска, Катерина. 2018. „Преку 'Актор' испрани над 28 милиони евра“. Призма.

²⁵¹ BIANCO SIVEC® Marble. 2026. “MERMEREN Kombinat.” Mermeren.com.

групацијата „Хеленик петролеум“.²⁵² Со тоа, уште од тој момент, двете земји почнуваат и енергетска меѓузависност.

Споредувајќи ги достапните извештаите на Регулаторната комисија за енергетика, водни услуги и услуги за управување со комунален отпад (РКЕ) во периодот од 2018 до 2024 година, од 9 до 18 држави од кои се прави увоз на сурова нафта, нафтени деривати, биогорива и горива за транспорт, Грција секогаш се наоѓа на врвот на листата, со минимални 79,46% во 2020 година, односно максимални 87,74% во 2023 година.²⁵³

Графикон 12: Размер на увоз на нафтени деривати во Македонија, по земји, во периодот од 2018 до 2024 година²⁵⁴

Енергетската мрежа на Македонија има четири точки на поврзување, од кои две со Грција, една со Бугарија и една со Грција. Двата далновода со Грција, кои прават пренос преку два 400 kV далновода, преку трасата ТС „Битола 2“ – ТС „Мелити“ и ТС „Дуброво“ – ТС „Солун“, РКЕ ги оценува како интерконекцијата со најповолна

²⁵² ОКТА. 2017. „Историјат за ОКТА“. ОКТА.

²⁵³ Регулаторната комисија за енергетика, водни услуги и услуги за управување со комунален отпад на Република Северна Македонија. Годишни извештаи 2018-2024.

²⁵⁴ Ibidem.

перспектива, бидејќи ќе се обезбеди достапност на природен гас од повеќе различни производители и снабдувачи.²⁵⁵

Во 2015 година Република Македонија потпишува Меморандум за разбирање за Иницијативата за гасно поврзување на Централна и на Југоисточна Европа, со што се вклучува со свои проекти, како што е интерконекција на Република Македонија со Грција и интерконекција со Бугарија.²⁵⁶

Од овие текови може да се види дека постојат енергетски трансакции помеѓу двете земји и пред потпишувањето на Преспанскиот договор. Но, клучно е да се напомене дека нафтоводот, односно продуктоводот од Солун кон Македонија е во прекин од 2013 година, а до крајот на 2025 година се прават подготовки за негово повторно пуштање во употреба.²⁵⁷

Макроекономската перспектива, добиена преку интервјутото со економски експерт, ја дополнува оваа слика. Според овој соговорник, Грција претставува значаен економски партнер на Македонија, особено преку инвестиции во енергетиката, нафтената индустрија и банкарството, а по 2018 година е забележлива поизразена економска динамика меѓу двете земји. Сепак, експертот предупредува дека растот на увозот, извозот и инвестициите не треба да се толкува апсолутно и изолирано, бидејќи тој се одвива во контекст на поширок раст на вкупната трговска размена, како и под влијание на други фактори, меѓу кои и пандемијата на КОВИД-19 и пошироките регионални и глобални економски текови.

Оттука, интервјутото сугерира дека Преспанскиот договор не треба да се разбира како единствена причина за позитивните (или негативните) економски поместувања, туку како важен фактор што создал повисока предвидливост, поопуштена институционална комуникација и поповолна инвестициска клима.

Покрај позитивниот импулс што Преспанскиот договор го создава во економската сфера, интервјутото со економскиот експерт покажува дека неговите институционални механизми не се доволно активирани за да произведат целосно одржлив и подлабок

²⁵⁵ Регулаторната комисија за енергетика, водни услуги и услуги за управување со комунален отпад на Република Северна Македонија. 2020. Годишен извештај 2019.

²⁵⁶ Регулаторната комисија за енергетика, водни услуги и услуги за управување со комунален отпад на Република Северна Македонија. 2016. Годишен извештај 2015.

²⁵⁷ Калински, Владимир. 2025. „По деценија застој повторно се активира нафтоводот Солун-Скопје“. Радио Слободна Европа.

ефект. Особено е значајна забелешката дека без почести и пофункционални средби на економските комитети и без поцврсто институционализирање на соработката, голем дел од економската динамика останува зависна од индивидуална иницијатива, деловен интерес и моментална политичка волја. Тоа значи дека договорот создава единствено подобра рамка за соработка, но дека целосната материјализација на неговите економски потенцијали зависи од понатамошна институционална активација.

VIII 3. Општествени перцепции

Конструктивистичката школа на меѓународните односи нагласува дека односите меѓу државите не се обликувани исклучиво од материјални интереси, политиките и статусот на дипломатските релации или економската испреплетеност. Во тој контекст, решавањето на еден билатерален спор не може да се смета за надминат доколку не резултира со барем делумна трансформација на начинот на кој општествата се перципираат меѓусебно. Конструктивизмот тргнува од претпоставката дека интересите, заканите и перцепциите се социјално конструирани преку интеракција. Преспанскиот договор, иако формално е меѓудржавен правно-политички акт, има потенцијал да дејствува и како катализатор за промена на длабоко вкоренети општествени ставови што со децении го одредуваа односот меѓу Македонија и Грција.

Оттука, ова поглавје се сосредоточува на прашањето дали и во која мера Преспанскиот договор придонесува кон промена на општествените перцепции меѓу двете земји. Идеална слика на оваа анализа би била споредба на ставовите на граѓаните од двете земји едни за други, пред и по потпишувањето на Преспанскиот договор. Но, поради недостаток на споредливи податоци, овој дел не се заснова исклучиво на индивидуални анкети, туку користи поширок сет индикатори, како што се јавниот и политичкиот дискурс, општествените практики, секундарните истражувања и медиумските репрезентации. Сето ова, од конструктивистичка перспектива, претставува легитимен извори за следење на промените во интерсубјективните значења и идентитети. Односно, ваквиот пристап е во целосна согласност со конструктивистичката теза дека идентитетите и ставовите се динамични и подложни на трансформација.

Во контекст на македонско-грчките односи, спорот за името цели 27 години претставуваше централен елемент во конструирањето на меѓусебно негативни перцепции, при што „другиот“ често беше претставуван како закана по националниот

идентитет, историја и суверенитет. Преспанскиот договор има цел не само да го реши формално-билатералниот спор туку и да овозможи трансформација на овие длабоко вкоренети општествени наративи.

Во периодот од 1991 година, па сè до потпишувањето на Преспанскиот договор, јавниот и политичкиот дискурс во двете земји беше обележан со јасно конфронтациски елементи.

Во Грција, спорот со Македонија е третиран како прашање од висок национален интерес, при што доминираат наративи за иредентизам, злоупотреба на историјата и закана по националниот идентитет. Терминот „Σκοπιανό“ (Скопје) во грчкиот политички и медиумски дискурс функционира како симбол за нерешен и опасен надворешнополитички проблем, кој не смее да биде предмет на компромис. Овој дискурс е јасно видлив во сите јавни излагања на политичари во периодот пред, па дури и по потпишувањето на Преспанскиот договор.

Голем удел во поставувањето и насочувањето на мислењето на грчките граѓани имаат и медиумите. Голем број на приватни медиуми почнуваат сè повеќе да го исполнуваат јавниот простор со пристрасни, популистички и националистички ставови за спорот за името,²⁵⁸ кои често кореспондираат со ставовите на политичарите.

Уште од осамостојувањето на Македонија, од 1991 година, грчката јавност покажува експлицитно изразен анимозитет кон новосоздадената држава на нивната северна граница поради користење на името „Македонија“. Имено, еден милион Грци во 1992 година одржуваат протест на кој упатуваат барање до грчката влада:

„Грчката влада е повикана да застане зад духот и пораката на оваа резолуција и демонстрации. Народот на Македонија и Солун бара од министерот за надворешни работи да продолжи да се бори и да не прифаќа признавање на државата Скопје, со име или ознака што ќе го вклучува името Македонија“.²⁵⁹

Ставот во јавноста омекнува со текот на времето, сè до признавањето на Република Македонија под уставното име од страна на Соединетите Американски Држави во 2004 година. Оттука, јавноста во Грција има огромен сентимент против НАТО

²⁵⁸ Armakolas, Ioannis, and George Siakas. 2021.

²⁵⁹ Tziampiris, Aristotle. 2012. “The Macedonian Name Dispute and European Union Accession.” *Southeast European and Black Sea Studies* 12(1): 153-71.

и САД.²⁶⁰ По оваа одлука, како јавното мислење, така и грчката дипломатија, реактивно на јавноста, зазема многу поцврст став, па целото насочување на фокусот и напорите е блокирање на евроатлантскиот пат на Република Македонија.²⁶¹

Перцепциите на јавноста одат во негатива, уште повеќе кога Владата во Македонија го почнува процесот на антиквизација, сметајќи дека на тој начин може да се поврзе со античката Македонија. Тогашната министерка за надворешни работи на Грција, Дора Бакојани, како реакција на антиквизацијата, пробува да пробие нов правец во спорот со наоѓање на „сложено име“ – име што содржи дополнителни додавки, а исто така се води по формулата за севкупна употреба. Ваквиот предлог, на анкета спроведена во 2007 година, не е поддржан од 68% од грчката јавност. На оваа бројка може да се додаде статистиката дека 61,5% од граѓаните на Грција не ја поддржуваат интеграцијата на Република Македонија во Европската унија и Северноатлантската алијанса, додека, пак, 61,3% се согласни дека сакаат да се изјаснат на референдум за евентуален напредок на Евроатлантскиот пат на Република Македонија.²⁶²

Пред Самитот на НАТО во 2008 година, анкета на јавното мислење ја потврдува истата тенденција. Според анкетата, 70,4% од јавноста во Грција е против сложено име, кое го содржи терминот „Македонија“, а 66,6% се против формула за двојна употреба.

На истражување спроведено во 2016 година, 61,5% од грчкото население има негативен, односно многу негативен став кон Македонија, веднаш по Турција.²⁶³ Истото истражување покажува дека 70% од грчкото население смета дека има странска држава што претставува опасност за Грција, а од нив само 2% веруваат дека тоа е Македонија.²⁶⁴ Ова е контрадикторен став, но веројатноста е дека тука се зема предвид потенцијалната безбедносна закана. Исто така, 57% од Грците се против користење на поимот „Македонија“ во кое било потенцијално ново име на државата. Дополнително, 55,5% го гледаат користењето на името „Македонија“ како импликација со територијални претензии кон Грција.

²⁶⁰ Ibidem.

²⁶¹ European Stability Initiative. 2012. “Macedonia’s Dispute with Greece.”

²⁶² Tziampiris. 2012.

²⁶³ Armakolas, Ioannis, and George Siakas. 2016. Greek Public Opinion and Attitudes towards the “Name Dispute” and the Former Yugoslav Republic of Macedonia. Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP).

²⁶⁴ Ibidem.

Истото истражување е спроведено во јануари 2018 година, пред потпишувањето на Спогодбата од Преспа. Повтореното истражување покажува дека како надворешна закана 2,5% од Грците ја сметаат Република Македонија, 71,5% не прифаќаат решение на спорот што го содржи името „Македонија“, а 60,5% сметаат дека неговото користење означува иредентистички претензии.²⁶⁵

Во 2020 година, пак, 58% од Грците гледаат позитивно на Преспанскиот договор, односно го гледаат како компромис што порано или подоцна би морал да се случи.²⁶⁶ Ваквата блага промена на бројките значи и постепено омекнување на негативните ставови, како кон северниот сосед, така и кон спорот за името и Преспанскиот договор.

Од другата страна на границата, кај македонската страна, јавниот дискурс доминира од наративи за неправда, асиметричен однос на моќ и грчка блокада на евроатлантските интеграции. Грција често е претставувана како надворешен актер што го негира правото на самоопределување и национален идентитет на Македонија, што дополнително ја зацврстува негативната перцепција во јавноста.

Ова особено е резултат најнапред на грчкото ембарго во 1994 година, од кое македонските граѓани се ставени во една кризна ситуација.

Потпишувањето на Привремената спогодба исто така се гледа како „предавнички чин“ од тогашната власт, најмногу поради компромисот за промена на државното знаме.²⁶⁷

Македонската јавност е главно дефокусирана на односите со Грција околу периодот на 2001 година, најмногу поради фактот дека државата се соочува со длабока внатрешна дестабилизација, воена криза и можност за градење на стабилен мир по 2001 година.

Прашањето за името повторно станува релевантно во 2004 година, кога Македонија е признаена под уставното име од страна на САД. Одлуката на тогашната

²⁶⁵ Armakolas, Ioannis, and George Siakas. 2018. What's in a Name? Greek Public Attitudes towards the "Name Dispute" and the Former Yugoslav Republic of Macedonia in 2018. Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP).

²⁶⁶ Kapa research. 2020. Liberalism in Greece Today Do We Live in a Liberal Country? October 2020 / Nationwide Public Opinion Survey.

²⁶⁷ Македонска радио-телевизија. 2011.

американска администрација е дочекана со јавни прослави во Македонија.²⁶⁸ Ова се гледа како аргумент што додава тежина на македонската страна во спорот со Грција.

По Самитот на НАТО во Букурешт, одлуката за ветото на поканата за членство во алијансата македонската јавност ја прима со големо разочарување. Иако македонските граѓани генерално ја оценуваат Грција како главен виновник во блокирањето на евроатлантската интеграција на Македонија, во оваа ситуација негативните импресии се префрлаат воопшто кон меѓународната заедница. Симболиката на Букурешт како место каде што се одвива самитот, во јавноста е споредена со мировната конференција во Букурешт во 1913 година, со која Македонија е поделена помеѓу соседните држави по Втората балканска војна.²⁶⁹

Овој потег само претставува дополнителен катализатор на демагогијата на македонските политичари за неправдата што му се случува на македонскиот народ.

„...направивме сè што можевме за да го спречиме грчкиот обид да го направи она што го имаше намера и се најави во Атина. Секој што мисли дека со овој потег ќе ја принуди Македонија да прифати нешто против нејзина волја, мислам дека е во голема заблуда... Македонија ќе продолжи да опстојува и да се развива понатаму динамично, заедно со нашите сојузници“
– Никола Груевски.²⁷⁰

Истражување на „Галуп“, во 2010 година, исто така ги покажува негативните погледи на Македонците кон Грција. Според ова истражување, високи 86% од Македонците сметаат дека Грција е главен антагонист во потенцијалното зачленување на државата во Европската унија.²⁷¹

Во 2011 година, на истражување спроведено по повод десет години од рамковниот договор, 55% од Македонците се спротивставуваат на промена на името, со цел членство на Македонија во ЕУ и НАТО.²⁷²

²⁶⁸ Бојациевски, Јане. 2015. „20 години дипломатски односи САД – Македонија“. Voice of America.

²⁶⁹ Gaber-Damjanovska, Natasha, Aneta Jovevska, and Institute for Sociological, Political and Juridical Research – Skopje. 2008. “BAROMETER: Current Events and Political Parties Development in the Republic of Macedonia.” Barometer (18).

²⁷⁰ Ibidem.

²⁷¹ Gallup. 2010. Balkan Monitor – Insights and Perspectives: Voices of the Balkans.

²⁷² International Crisis Group. 2011. Macedonia: 10 Years after the Conflict.

Во друго истражување спроведено истата година, консензус има кај 45,3% од граѓаните на Република Македонија дека не е прифатлива никаква промена на името.²⁷³ Ова истражување е интересно зашто гледа посуштински во тоа како гледаат Македонците кон Грција. Од бројките може да се заклучи дека 40,4% од граѓаните стравуваат од дополнителни барања и условувања од јужниот сосед, сè до уништување на македонскиот идентитет. Како главен поттик на ова размислување претставуваат дотогашните политички и трговски блокади што ги користи Грција, за да изврши притисок врз позицијата на Македонија.²⁷⁴ Дополнително, 69,4% се против дефинирањето на националноста, односно државјанството, во рамките на Обединетите нации, а 74% се против дефинирањето на јазикот во рамките на Обединетите нации.²⁷⁵ Ова прашање е повеќе дадено како контекст дека потенцијално решавање на спорот за името би повлекло и дефинирање на националноста, односно државјанството и јазикот, но ваквата перцепција на граѓаните е во корелација со основите на онтолошката безбедност. Односно, оваа перцепција јасно го отсликува преносниот карактер на еден политички конфликт кон идентитетската припадност.

Повторено истражување во 2013 година покажува дека како што одминува времето, така е поприсутен тренд на негодување кон промена на името. Имено, 62,4% од граѓаните овој пат се против промена. 53,8% од граѓаните сметаат дека главна причина за стагнација на преговорите и спорот е неприфаќањето на Грција за постоење на посебна македонска држава, јазик и националност.²⁷⁶ Бројот на граѓани кои сметаат дека Грција ќе има континуирани услови, сè до уништување на македонскиот идентитет опаѓа, односно изнесува 32,9%.²⁷⁷ Исто така, клучно е да се истакне дека останува висок процентот на Македонци кои се против дефинирање на националноста/државјанството (71,5%) и македонскиот јазик (73,6%).²⁷⁸

Во 2016 година, на истражување за ИПИС, македонските граѓани на прашањето дали гледаат позитивно или негативно кон некоја земја, на прво место за негативни оценки е Грција со 69,7%.²⁷⁹

²⁷³ Клековски, Сашо. 2011. Спорот за името Македонија (ставови на јавноста во Македонија).

²⁷⁴ Ibidem.

²⁷⁵ Ibidem.

²⁷⁶ Клековски, Сашо. 2013. Спорот за името 2013 – ставови на јавноста во Македонија.

²⁷⁷ Ibidem.

²⁷⁸ Ibidem.

²⁷⁹ Атанасова, Симона. 2016. „Анкета на ИПИС: Најмногу ги сакаме Турција и Германија, најмалку Грција и Косово“. Мета.

На истражување спроведено непосредно пред потпишувањето на договорот во 2018 година, кое претставува и продолжување на истражувањето од 2011 и 2013 година, 47,1% од граѓаните се против промена на името, а 73,8% од граѓаните сметаат дека промената на името на државата имплицитно продира и во значењето на македонскиот идентитет.²⁸⁰ Исто така, според ова истражување, Македонците сметаат дека 34,2% од граѓаните сметаат дека Грција ќе има дополнителни барања во процесот на евроинтеграцијата.²⁸¹

Во 2023 година, четири години по ратификацијата на Преспанскиот договор, 53,9% од граѓаните на Македонија ја гледаат Грција како пријателска земја, од соседните држави. Рангирано со другите соседи, Грција сепак е на четврто место, а полошо од Грција е оценета само Бугарија.²⁸²

Оваа ниска, а сепак присутна промена во бројките, исто како и во Грција, е резултат на постепена и умерена промена на ставовите.

Во 2021 година е спроведено заедничко истражување на ставовите на граѓаните и во Македонија и во Грција. Според ова истражување, на прашањето „Колку е важно да имаме релации со (државата)?“ 50% од Македонците сметаат дека треба да имаат релации со Грција, а 59% од Грците сметаат дека е важно да имаат релации со Македонија.²⁸³ Ова истражување покажува дека и Македонците и Грците не се перципираат меѓусебно како потенцијална закана на меѓународен план.²⁸⁴ Иако истражувањето ги потврдува генерално негативните чувства на двата народа, во однос на спорот за името, според кои 60,5% од Грците и 46% од Македонците не би прифатиле користење на поимот Македонија, односно каква било промена на името, 59,5% од граѓаните на Грција и 47% од граѓаните на Македонија гледаат на Преспанскиот договор како неизбежен и неопходен компромис.²⁸⁵

Клучно во анализата на социјалните ставови се и ставовите на политичарите. Покрај генерално негативните и непроменетите ставови на граѓаните на двете земји,

²⁸⁰ Клековски, Сашо, Јасмина Михаилоvsка, и Милош Јованов. 2018. Спорот за името – 2018. МЦМС и ИДСЦС.

²⁸¹ Ibidem.

²⁸² Jordanovska, Ivana. 2023. NEXUS MK Shaping Views, Attitudes, Policies, a Country. Prespa institute.

²⁸³ Αρμακόλας, Ιωάννης, and Γιώργος Σιάκας. 2021. Οι προοπτικές της Συμφωνίας των Πρεσπών Η κοινή γνώμη σε Βόρεια Μακεδονία και Ελλάδα Ερευνητική έκθεση για τις έρευνες κοινής γνώμης σε Ελλάδα και Βόρεια Μακεδονία Σε συνεργασία με το.

²⁸⁴ Ibidem.

²⁸⁵ Ibidem.

политичарите со своите јавни излагања даваат тежина на урамнотежување на јавниот дискурс и охрабрување за позитивна атмосфера.

„Северна Македонија, која е родена денес, ќе биде пријателска земја. Ќе биде партнер и поддршка на Грција во напорите за безбедност, стабилност и развој на регионот“ – Алексис Ципрас.²⁸⁶

„...Сега имаме верификувано суштинско пријателство. Од денеска тргнуваме со уште поголема сила да ги зближуваме граѓаните и народите на двете земји. Иднината нема веќе да ја гледаме како фатална судбина, туку како заеднички пат поплочен со пријателски намери и вредности кои произлегуваат од заедничкото европско семејство“ – Зоран Заев.²⁸⁷

„Ние и претходно имавме одлична соработка, но од 2018 година наваму ја поставивме таа политичка и правна рамка наречена Преспански договор, која ни овозможи уште подобро да соработуваме...“ – Стево Пендаровски.²⁸⁸

„Имајќи предвид дека Грција е стратешки партнер на Северна Македонија и дава голема поддршка во процесот на интеграција во Европската унија, очекувањата се сосема оправдани дека нашиот близок сосед и пријател ќе продолжи со јасна и директна помош во лобирање во претстојниот период, до формалниот почеток на преговори за членство“ – Бујар Османи.²⁸⁹

„Грција силно ја поддржува Северна Македонија и целиот Западен Балкан на патот кон Европската унија. Грција е и може да биде ваш најголем пријател и соработник. Изборот што го направивте да застанете покрај нас, да го чекорите патот кон големото европско семејство е вистинскиот избор за доброто на вашиот народ...“ – Никос Дендијас.²⁹⁰

„Разговараме за состојбата на нашите билатерални односи и се согласивме да истражиме начини за продлабочување на соработката во

²⁸⁶ Ekathimerini. 2019. “Greek PM Nails Ratification of Prespes Deal.”

²⁸⁷ Ивановска, Маја. 2019. „Заев: Преспанскиот договор стави крај на незавршениот мир на Балканот“. CivilMedia.

²⁸⁸ А1.он. 2021. „Сакеларопулу – Пендаровски: Договорот од Преспа е клучен во односите меѓу С. Македонија и Грција“. А1.он.

²⁸⁹ Гошевска, Ивана. 2021. „Османи-Варвициотис: Грција е стратешки партнер на Македонија и дава голема поддршка во процесот на интеграција во ЕУ – Iportal“. iPortal.

²⁹⁰ Nikolik, Nevenka. 2021. “Dendias: Greece Is, Can Be Your Greatest Friend and Collaborator.” Mia.mk.

иднина. (...) Обединети по географија, нашите нации стојат рамо до рамо, подготвени да си помогнат и да се поддржат едни со други во време на потреба, како што се хуманитарните катастрофи. Актите на солидарност ја зајакнуваат нашата доверба и ги зближуваат нашите народи“ – Јоргос Герапетритис.²⁹¹

Покрај обидите за воведување на конструктивни наративи во јавните дискурси и комуникацијата кај јавните личности на двете земји, клучно е да се напомене дека по ратификацијата на договорот се прават чекори за дополнителна деескалација на анимозитетот кон двете земји, што влијае на односите помеѓу двата народа. Во таквите чекори спаѓа конкретно преименувањето на називите на неколку институции, чие име до потпишување на Преспанскиот договор дава повеќе на товар на копање на својот ров, отколку на соработка. Во тој контекст, македонската влада го менува името на автопатот „Александар Македонски“ во „Пријателство“;²⁹² аеродромот во Скопје од „Александар Велики“ во „Меѓународен аеродром Скопје“;²⁹³ арената „Филип Втори“ во „Тодор Проески“.²⁹⁴

Социјалните перцепции и ставови, освен низ призмата на бројките на истражувањата и наративите на јавните обраќања на политичарите, можат да се мерат и преку директната интеракција што ја имаат граѓаните на двете земји. Еден индикатор за да се измери тој контакт е туризмот. Односно, преку статистичките податоци на туристичката размена на двете земји можеме да дојдеме до заклучок дали Преспанскиот договор има некакво влијание врз социјалните интеракции на структурно ниво.

Од податоците за туризмот достапни во двете земји може да се направи осврт на промената во бројките пред и по потпишувањето на Спогодбата од Преспа. Пред анализата, неминовно е да се напоменат две клучни стартни точки. Прво, Македонија како земја што нема пристап на море има најблиска точка на пристап до море преку Грција до Егејското Море, со 60-70 километри патна инфраструктура од јужната граница. Оттука, како најатрактивна дестинација за туризам, од аспект на инфраструктура, близина и поврзаност, за Македонците е Грција. Во тој контекст, Македонија претставува

²⁹¹ Tovima. 2025. “Greek FM Reiterates Support for North Macedonia’s European Path.” tovima.com.

²⁹² Мурагов, Дехар. 2018. „Таблите со новите имиња на аеродромот и автопатот по објавување во Службен весник“. CivilMedia.

²⁹³ Ibidem.

²⁹⁴ Радио Слободна Европа. 2019а. „Стадионот ’Филип Втори’ ќе се вика Национална арена ’Тоше Проески““.

не толку атрактивна дестинација за туристичка посета, што е евидентно во разликата на бројките на туристички преноќувања.

Второ, податоците не се комплетно споредливи поради нивната достапност. Од Државниот завод за статистика на Македонија достапни се податоци од 2000 година, додека, пак, од Статистичкиот завод на Грција достапни се податоци од 2016 година, што дава нецелосна можност за разлика пред и по Преспанскиот договор.

Од ноќевањата на Грци во Македонија може да се забележи дека има константен висок број ноќевања, со одредени осцилации. Но, најголемиот број ноќевања на Грци во Македонија е забележан во 2019 година со бројка од 81.879.

Графикон 13: Статистички приказ на ноќевања на Грци во Македонија во периодот од 2000 до 2025 година²⁹⁵

Според податоците од Грција, видлив е контрадикторен тренд, односно пад на бројот на туристички преноќувања. Од достапните бројки може да се увиди дека во 2016 година во Грција има регистрирано 4.349.342 ноќевања на Македонци.

²⁹⁵ Државен завод за статистика. 2025. „Број и ноќевања на домашни и странски туристи по земја на припадност, 2000-2025, по општини, по месеци“.

Графикон 14: Статистички приказ на ноќевања на Македонци во Грција во периодот од 2016 до 2025 година²⁹⁶

Заедничко за двете статистики е падот на ноќевања во периодот од 2019 и 2020 година, кој се должи на кризата со КОВИД-19.

VIII 4. Регионална безбедност

Регионалната безбедност во овој труд не се разгледува исклучиво како воено прашање, туку како дел од пошироката рамка на онтолошката безбедност на државата.

Доколку за Грција спорот за името претставува идентитетско прашање, за Македонија спорот има и идентитетски и безбедносен предзнак. Уште од зачетоците на конфликтот околу поимот „Македонија“, Грција перципира опасност по нарушување на идентитетско обележје, за Македонија, освен идентитетска несигурност, претставува и безбедносна закана поради неколку причини.

Најнапред, Македонија ја стекнува својата независност во бран на распад на источниот блок на социјалистички земји, кој е проследен со безбедносни кризи. Особено во најблиското окружување, осамостојувањето на Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина е проследено со војни.

Понатаму, во пошироката (временска) рамка, македонската територија е предмет на иредентистички закани и наративи. Војната во 2001 година, иако како конфликт за подобрување на состојбата на една малцинска заедница, во поширок регионален контекст, за време на ослободителната војна во Косово, значи и можност за проширување на конфликтот и на територијата на Македонија.

²⁹⁶ Bank of Greece. 2025. “Overnight Stays by Region for Main Countries of Origin.”

Како трета причина, хронолошки поразвиена е потенцијална дестабилизација во време на хибридни и прокси војни, по 2010 година.

Сите овие случаи на непризнавањето на македонската државност, немањето на одбранбени капацитети и неможноста за безбедносна интеграција во НАТО имплицитно за Македонија значи ранливост на границата и безбедноста.

Оттаму спорот за името, како и неговото разрешување, што значи и добрососедските односи со Грција, се причинско-последични поврзани со безбедната благосостојба на Македонија.

Правејќи компарација, нужно е да споменеме како се менува безбедносната релација помеѓу двете земји од 1991 година.

Најнапред, уште пред осамостојувањето на Македонија, Грција се обидува да изврши притисок преку мали безбедносни инциденти по должината на границата. Непосредно пред одржувањето на референдумот, Грција, реализира голема воена вежба – „Филипос“.²⁹⁷

„Со Грција практично имавме провокации на границата, од типот навлегување на воени авиони, во бришечки лет, на пример, од кај Дојран со полукруг се враќаа наназад. Понатаму на навлегување на Преспанското Езеро, на територија на Македонија со воени чамци. И друго имавме пукање над главите кај селото Моин. Тоа е во Гевгелиско. Кога луѓето береле грозје. И сите тие инциденти беа провокации за да се види како ќе реагира Македонија“ – Владо Поповски.²⁹⁸

„Појдов кај врховниот командант... го замолив некоја нота да им се испрати да не си играат со тие работи. Бидејќи граница е граница. Не може да ја прелетате границата кога сакате. Затоа и ние ја покачивме борбената готовност. Бевме тотално будни. Некои единици ги доведовме близу до границата“ – генерал Митре Арсовски.²⁹⁹

Безбедносните релации се менуваат во 2001 година. Според одредени извори, Владата во Атина, во периодите на внатрешната криза во Македонија, дава поддршка на

²⁹⁷ Глигоров, Киро. 2001. Македонија е сè што имаме. Три.

²⁹⁸ Македонска радио-телевизија. 2011.

²⁹⁹ Ibidem.

својот северен сосед.³⁰⁰ Односно, Грција излегува со официјално соопштение со кое го осудува насилството и дава поддршка на територијалниот суверенитет и интегритет на Македонија.³⁰¹

Покрај декларативната поддршка, во рамките на операцијата на НАТО, „Суштинска жетва“, Грција го испраќа својот 525. механизирани пешадиски баталјон, како и дополнително персонал од 400 луѓе, како дел од таканаречениот „Хеленски контингент во Скопје“.³⁰²

Дополнително, во 2001 година, министерот за одбрана Владо Бучковски, на покана на грчкиот министер за одбрана, Акис Цохасопулос, учествува на воена вежба во Лерин, која претставува уште еден акт на изразување поддршка на територијалното единство на Македонија.³⁰³

Овие чекори се генерално скршнување од траекторијата на однесување на Грција. Но, Грција истово го прави од два аспекта. Прво, поради наративот на „Голема Албанија“. При потенцијално продлабочување на вооружената криза, за да се овозможи создавање на таканаречена „Голема Албанија“, тоа по автоматизам би значело закана по територијалниот интегритет и на Грција. Територијата на „Голема Албанија“ опфаќа дел и од територијата на Грција.

Вториот аспект на безбедносна поддршка на Македонија е регионалната безбедност. Грција сака во тие моменти да се наметне како регионален извор на безбедност и стабилност. Особено во период во кој САД е сосредоточена кон глобалната борба против тероризмот.

По 2010 година, безбедносната динамика на Балканот влегува во нова фаза, во која класичното меѓудржавно конфликтно однесување е заменето со хибридни, асиметрични и недржавни закани. Овие закани вклучуваат странско политичко влијание, дезинформациски кампањи, киберактивности и подривање на институционалната стабилност, сè со цел ослабување на евроатлантските интегративни процеси. Во таков контекст, државите што не се целосно интегрирани во колективните безбедносни

³⁰⁰ Tziampiris. 2012.

³⁰¹ UN Security Council. Press Release SC/7026. 2001.

³⁰² Hellenic National Defence General Staff. 2019. “Operation ‘ESSENTIAL HARVEST.’” Hellenic National Defence General Staff.

³⁰³ Ekathimerini. 2001. “War Games with FYROM Are Mooted.” Ekathimerini.com.

структури стануваат особено ранливи, бидејќи се наоѓаат надвор од механизмите за заедничка процена на ризици, разузнавачка размена и координирана реакција.³⁰⁴

Македонија, како држава со блокирана НАТО-интеграција поради спорот за името, во овој период е во „сива зона“ во регионалната безбедносна архитектура. Истражувањата укажуваат дека Западниот Балкан е идентификуван како простор на засилен интерес на Руската Федерација, особено преку политичко влијание, медиумска манипулација и поддршка на антизападни наративи, со цел спречување на понатамошно проширување на НАТО и ЕУ.³⁰⁵ Отсуството на институционална безбедносна интеграција ја ограничува способноста на Македонија да се справи со ваквите закани, зголемувајќи ја нејзината внатрешна и надворешна ранливост.

Од аспект на онтолошката безбедност, ваквата состојба придонесува кон продлабочување на чувството на неизвесност и недовршена државност. Како што истакнува Митцен,³⁰⁶ долготрајната неизвесност во однос на идентитетот и меѓународната позиција на државата може да доведе до ерозија на стабилните наративи за сопственото постоење. Во македонскиот случај, хибридните закани не се насочени кон територијално освојување, туку кон поткопување на довербата во институциите и во стратешката ориентација на државата, што директно ја засега нејзината безбедност во поширока, неконвенционална смисла.

Бегалската криза од 2015, односно 2016 година, претставува конкретен пример за последиците од отсуството на безбедносна и институционална интеграција. Македонија, иако географски позиционирана на една од главните миграциски рути кон Европската унија, не беше дел од ниту еден формален европски или евроатлантски механизам за управување со кризи. Како резултат на тоа, државата беше принудена да реагира ад-хок, со ограничени ресурси и без системска поддршка, што ја зголеми безбедносната и хуманитарната ранливост.³⁰⁷

Во овој период, границата меѓу Македонија и Грција фактички функционираше како надворешна граница на Европската унија, но без соодветна заедничка институционална рамка за безбедносна координација. Отсуството на

³⁰⁴ Savolainen, Jukka. 2019. Hybrid Threats and Vulnerabilities of Modern Critical Infrastructure – Weapons of Mass Disturbance (WMDi)?

³⁰⁵ Dimitar Bechev. 2017. Rival Power : Russia's Influence in Southeast Europe. Yale University Press.

³⁰⁶ Mitzen. 2006.

³⁰⁷ European Commission. 2015. "Managing the Refugee Crisis: Immediate Operational, Budgetary and Legal Measures under the European Agenda on Migration." Europa.eu.

интероперабилност, размена на информации и заедничко планирање го отежнува управувањето со комплексни прекугранични закани, како што се нерегуларната миграција, организираниот криминал и потенцијалната радикализација.³⁰⁸

Во таа смисла, бегалската криза ја потврди тезата дека безбедносната интеграција не е само прашање на воена заштита туку и на функционална државна отпорност. НАТО, преку своите механизми за цивилно-воена соработка, заеднички вежби и управување со кризи, нуди платформа што овозможува поефикасно справување со вакви (хибридни) предизвици.³⁰⁹ Отсуството на овие механизми ја позиционира Македонија како слаб елемент во регионалната безбедност, со директни импликации и врз нејзините соседи.

Од грчка перспектива, безбедносната нестабилност на северната граница претставува директен ризик за сопствената национална и регионална безбедност. Хибридните закани, миграциските текови и организираниот криминал, по својата природа не се ограничуваат со државни граници,³¹⁰ што значи дека нестабилноста во Македонија неминовно има прелевачки ефект³¹¹ врз Грција. Оттаму, грчкиот интерес за стабилна, предвидлива и безбедносно интегрирана Македонија произлегува од рационални безбедносни калкулации, а не исклучиво од билатерални политички односи.

Во контекст на бегалската криза и засиленото геополитичко натпреварување, Грција сè повеќе ја перципира Македонија како дел од поширокиот безбедносен екосистем на Југоисточна Европа. Како членка на НАТО и ЕУ, Грција има интерес северниот сосед да биде вклучен во истите безбедносни структури, со што би се намалиле сивите зони и би се зголемила регионалната отпорност кон хибридни и асиметрични закани.³¹²

Во овој контекст, решавањето на спорот за името и деблокадата на евроатлантските интеграции на Македонија може да се интерпретира како рационален безбедносен избор за двете држави. Преспанскиот договор, гледано низ призмата на регионалната безбедност, овозможува трансформација на билатералниот однос од извор

³⁰⁸ Frontex. 2017. Risk Analysis for 2017.

³⁰⁹ Stoltenberg, Jens. 2016. "NATO and Europe's Refugee and Migrant Crisis." North Atlantic Treaty Organization (NATO).

³¹⁰ Милошевска, Тања. 2018. Глобален тероризам. Филозофски факултет.

³¹¹ Buzan, Barry, and Ole Wæver. 2003. Regions and Powers: The Structure of International Security. Cambridge University Press.

³¹² NATO. 2025. "Partnership Interoperability Initiative." North Atlantic Treaty Organization (NATO).

на потенцијална нестабилност, во партнерска и институционализирана соработка, што претставува клучна пресвртница во безбедносната структура на регионот.

Преспанскиот договор предвидува неколку сегменти поврзани со безбедноста. Најнапред, клучно за спорот е деблокадата на интеграцијата на Македонија во НАТО и ЕУ. Оттука, прв и клучен чекор што го предвидува Преспанскиот договор е дека Грција „ќе го извести генералниот секретар на НАТО дека дава поддршка НАТО да ѝ упати покана за пристапување на Втората страна“ и дека „Првата страна ќе го ратификува Протоколот за пристапување на Втората страна во НАТО“. Тоа значи дека Македонија не само што ќе заокружи безбедносна цел со интеграција во алијансата туку и Грција ќе биде активен чинител во тоа.

Понатаму, утврдена е неповредливоста на границата и соработката околу поголема безбедност на границата во однос на цивилна и полициска соработка што вклучува борба против:

- Прекуграничниот криминал;
- Тероризмот;
- Нелегалната трговија со луѓе;
- Производството и нелегалната трговија на дрога и оружје;
- Преносот на културен имот; и
- Фалсификувањето и шверцувањето цигари, нафта и алкохол.

Одбранбената соработка во договорот вклучува три сегменти. Првиот сегмент е почеста комуникација помеѓу политички и воени лидери на вооружените сили. Вториот сегмент е пренос на знаење и информации. Третиот сегмент вклучува помош во градење на капацитетите, со особен осврт на обука на персоналот и спроведување на посебни воени вежби.

Со влегување во сила на спогодбата, почнуваат да се реализираат работите што се нејзин составен дел. Македонија во 2020 година станува членка на северноатлантската алијанса.³¹³ Со тоа, Македонија го интегрира своето егзистенцијално прашање под безбедносниот чадор на НАТО.

³¹³ Министерство за надворешни работи и надворешна трговија. 2020. „НАТО членство“, mfa.gov.mk.

Веднаш по пристапувањето кон НАТО, Грција ја презема обврската за „Air-policing“ преку НАТО, за бранење и патролирање на македонското воздухопловство со воени авиони.³¹⁴

Исто така, од зачленувањето во НАТО, Македонија има реализирано четири меѓународни воени вежби, од кои во три учествуваат и претставници на грчката војска, а тоа се:

- „Одлучен удар 21“;³¹⁵
- „Брз удар 22“;³¹⁶ и
- „Immediate response 25“.³¹⁷

Овие воени вежби, во отсуство на вакви заеднички воени вежби, покажуваат блиска соработка на двете земји на воено-безбедносен план.

Може да се дефинира дека безбедносна соработка постои и пред ратификацијата на Спогодбата од Преспа. Но, по нејзината ратификација, таа соработка се институционализира, овозможувајќи поголема синхронизираност и интероперабилност на безбедносно-одбранбен план. Дополнително, фактот дека Грција е одговорна за македонското воздухопловство е уште еден голем симбол за добрососедството и соработката.

Со стапувањето во сила на Преспанскиот договор и зачленувањето во НАТО, Македонија ја напушта позицијата на безбедносна „сива зона“ и станува дел од формализираниот систем на колективна одбрана. Ова не значи целосно исчезнување на безбедносните закани, особено во контекст на хибридните и недржавни предизвици, но значи суштинска трансформација на капацитетот за нивно управување.

Од аспект на онтолошката безбедност, членството во НАТО овозможува стабилизирање на државната самоперцепција и надминување на долгогодишната егзистенцијална неизвесност. Во таа смисла, Преспанскиот договор не претставува само дипломатско решение на билатерален спор туку и клучен инструмент за долгорочна безбедносна и идентитетска стабилизација на Македонија и регионот.

³¹⁴ NATO. 2025a. “Air Policing over the Western Balkans.” North Atlantic Treaty Organization (NATO).

³¹⁵ Армија на Република Северна Македонија. 2021. „Одлучен удар 21“.

³¹⁶ Армија на Република Северна Македонија. 2022. „Swift Response 22“.

³¹⁷ Армија на Република Северна Македонија. 2025. „Immediate Response 25“.

IX Заклучок

Спорот помеѓу Македонија и Грција, иако формално артикулиран преку спор за името, во својата суштина претставува многу поширок конфликт, поврзан со историското наследство, симболичката моќ на минатото, правото на самоопределување и потребата на двете држави да го заштитат сопствениот идентитет во меѓународниот поредок. Токму затоа, неговото надминување не може да се разбере единствено како дипломатски компромис, туку како обид за рedefинирање на односот меѓу две соседни држави чии релации со децении се обележани со недоверба, блокади и асиметрична политичка моќ. Во таа смисла, Преспанскиот договор не означува само крај на еден билатерален спор туку и отворање на една нова рамка за разбирање и практикување на добрососедството како политичка, безбедносна и општествена категорија.

Наодите од истражувањето даваат одговор на истражувачкото прашање **„Дали Договорот од Преспа има позитивен придонес кон добрососедските односи помеѓу Република Северна Македонија и Република Грција?“**

Преспанскиот договор има половичен придонес кон добрососедските односи меѓу двете држави. Позитивното влијание врз добрососедските односи не е еднаков во сите сфери, ниту е апсолутен. Напротив, анализата покажува дека ефектите од договорот се највидливи во формалната и институционалната рамка на односите, додека во сферите што се потпираат на подлабоки општествени перцепции, историски наративи и емоционални претстави за другиот, релациите не се менуваат и/или се воспоставени пред или во зенитот на спорот и „политичкото непријателско однесување“. Со други зборови, Преспа успева да ја трансформира архитектурата на институционалните односи и да постави рамка за идна соработка и деескалација на тензиите. Но, не успева целосно да ги избрише историските слоеви на недоверба, таложени со децении. Исто така, не претставува почеток на експоненцијален раст на односите во одредени полиња, како што е економијата. Концептуалната рамка на трудот го поставува добрососедството како комбинација од правни норми, политичко однесување, економска поврзаност и поширока соработка, а не како еднодимензионален феномен.

На дипломатски план, договорот претставува јасна пресвртница. Ако во претходниот период билатералните односи се обележани со блокади, дозирана и често конфронтациона реторика, со ограничен простор за политички маневри, по Преспа се воспоставува нов образец на комуникација, што се изразува преку зголемен број средби,

меморандуми, официјални посети и обновување на политичкиот дијалог. Договорот придонесува кон директно вбризување на развој на добрососедските односи во сите пори на дипломатското, политичкото и институционалното однесување и планирање. Исто така, во тој контекст не може да се изостави и влијанието што го имаат меѓународните и регионалните организации, кои имаат директна или индиректна полза од стимулирање на добрососедските односи, како што се Европската унија и Обединетите нации.

Притоа, особено значајно е што Грција ја напушта позицијата на системска блокада на македонските евроатлантски аспирации, што претставува суштинска промена во дипломатската логика на односот.

На безбедносен план, влијанието на договорот е уште подлабоко, затоа што соработката не останува само на симболичко ниво туку доведува и до реална трансформација на стратешката позиција на државите. Со влегувањето во сила на Преспанскиот договор се деблокира членството на Македонија во НАТО, а со тоа се менува не само надворешнополитичката траекторија на државата туку и безбедносната архитектура на односите со Грција. Наместо сосед кој функционира како извор на блокада, Грција станува сојузник во рамките на ист безбедносен систем. Силни показатели за тоа се институционализираната воена и одбранбена соработка, заедничките вежби и преземањето конкретни одговорности во сферата на воздухопловната безбедност.

На економски план, Преспанскиот договор има позитивно, но умерено и посложено влијание. Истражувањето укажува дека подобрената политичка клима создава предвидлива рамка за трговија, инвестиции, транспорт, деловни контакти и инфраструктурно поврзување. Тоа е логично, бидејќи релаксираните политички односи ја намалуваат неизвесноста и ја олеснуваат прекуграничната економска интеракција. Сепак, економската соработка не зависи исклучиво од политичкиот договор. Таа е условена и од пошироки регионални и глобални фактори, од состојбите на пазарите, транспортната инфраструктура, енергетските текови и внатрешните економски политики на двете држави.

Дополнително, клучно е да се забележи дека истражувањето нотира не само постоење туку и значителни економски и бизнис-врски, во најмала рака по завршетокот на економската блокада во 1995 година. Сумирано, во тој поглед значително е

присуството на огромен грчки капитал во македонското стопанство и високото котирање на двете држави во заемниот увоз и извоз.

На ниво на општествени перцепции заклучокот е исто така нијансиран и половичен. Покрај тоа што има промена во наративот што го диктираат политичарите, ставовите на обичниот граѓанин сè уште се движат во негативен контекст.

Отворањето простор за соработка во туризмот, науката, инфраструктурата, екологијата, институционалната размена и пошироката јавна комуникација значи дека Преспа создава услови за постепено нормализирање на меѓусебната перцепција. Но, овој процес останува недовршен и ранлив на политичка инструментализација. Оттаму, во оваа димензија договорот треба да се сфати повеќе како отворена можност, отколку како целосно затворен процес на помирување.

Теориски гледано, случајот со Преспанскиот договор ја потврдува аналитичката вредност на конструктивизмот како главна рамка за толкување на спорот и неговото надминување. Спорот не произведува само од материјални интереси туку и од значења, симболи, историски претстави и стравови поврзани со идентитетот на двете држави. Оттука, и неговото решавање не може да биде сведено на техничка поделба на надлежности, туку вклучува и рedefинирање на меѓусебното признавање и реартикулација на односот меѓу двете држави.

Во тој контекст, Преспанскиот договор може да се гледа како конструктивистички момент *par excellence*: преку преговори, симболички формулации и правно-обврзувачки јазик, се создава нова интересубјективна рамка во која двете страни можат да коегзистираат без нужно да ја негираат сопствената посебност. Токму затоа овој случај покажува дека меѓународните односи не се обликувани само од моќта и интересот туку и од начините на кои државите се разбираат себеси и другиот.

Воедно, примената на концептот на онтолошка безбедност покажува дека Преспанскиот договор има значење што ја надминува класичната дипломатска прагматика. За Македонија, договорот отвора можност за стабилизирање на меѓународната позиција, деблокада на евроатлантската интеграција и редуцирање на долгогодишната егзистенцијална неизвесност поврзана со спорот. За Грција, пак, договорот претставува начин да се рedefинира спорот во рамка што не го доведува во прашање нејзиниот историски и симболички наратив, како и поширокиот геополитички статус. Преспа може да се разбере како инструмент преку кој и двете страни се обидуваат

да воспостават предвидлива и постабилна слика за себе и за соседот. Но, истовремено, токму отпорите кон договорот во двете општества потврдуваат дека онтолошката безбедност не се гради исклучиво со формално-правни акти, туку дека бара и подлабока општествена интернализација на новата реалност.

Поширокиот увид што произлегува од ова истражување е дека спорот меѓу Македонија и Грција, како што се развива низ годините, не се движи кон поедноставно и полесно разрешување, туку, напротив, со секоја следна фаза на преговори станува покомплициран, почувствителен и политички потежок процес за надминување. Секој нов предлог во себе носи сè повеќе наслаги од претходните несогласувања, што го претвора решението во покомплексно и поскапо на политички, идентитетски и дипломатски план.

Во таа смисла, Преспанскиот договор може да се разбере како нужно дипломатско решение во момент кога понатамошното одолжување на спорот неминовно би значело продлабочување, а не олеснување на асиметричниот однос меѓу двете држави. Неговата суштинска вредност не е само во тоа што затвора едно долго отворено прашање туку и во тоа што овозможува одврзување јазол што со децении ги оптоварува политичките, безбедносните, економските и општествените односи меѓу двете земји.

Затоа, Преспа не треба да се оценува ниту како симболичен гест без последици, ниту како конечно затворено историско прашање, туку како точка во односите помеѓу двете држави, што создава нови услови за добрососедство, чие целосно остварување останува зависно од политичката волја, институционалната доследност и подготвеноста на двете општества да ја прифатат логиката на заемно признавање и соработка.

X Користена литература

I Научни статии

- Armakolas, I., & Siakas, G. (2021). 'Why did it take so long?' Exploring Greek public opinion as an obstacle to the settlement of the Macedonia name dispute. *Nationalities Papers*, 50(3), 569-588. <https://doi.org/10.1017/nps.2021.11>
- Bailes, A. J. K., Thayer, B. A., & Thorhallsson, B. (2016). Alliance theory and alliance 'shelter': The complexities of small state alliance behaviour. *Third World Thematics: A TWQ Journal*, 1(1), 9-26. <https://doi.org/10.1080/23802014.2016.1189806>
- Christodoulou, G. N., & Abou-Saleh, M. T. (2016). Greece and the refugee crisis: Mental health context. *BJPsyche International*, 13(4), 89-91. <https://doi.org/10.1192/s205647400001379>
- Florea, D., & Gales, N. (2020). Affirming the principle of good neighbourliness in international relations. *Logos Universality Mentality Education Novelty: Law*, 8(2), 1-10. <https://lumenpublishing.com/journals/index.php/lumenlaw/article/download/4215/3353>
- Floudas, D. A. (1996). A name for a conflict or a conflict for a name? An analysis of Greece's dispute with FYROM. *Journal of Political & Military Sociology*, 24(2), 285-321. <https://www.jstor.org/stable/45294323>
- Hatzivassiliou, E. (2004). From adversity to alliance: Greece, Yugoslavia and Balkan strategy, 1944-1959. *Balkan Studies*, 45(1), 123-133.
- Jenks, C. W. (1967). Tolerance and good neighbourliness as concepts of international law. *Malaya Law Review*, 9(1), 1-9. <https://www.jstor.org/stable/24862383>
- Kalicka-Mikołajczyk, A. (2019). The good neighbourliness principle in relations between the European Union and its Eastern European neighbours. *Przełqd Prawniczy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza*, 9(9). <https://doi.org/10.14746/ppuam.2019.9.11>
- Karyotakis, M.-A. (2023). Disinformation and weaponized communication: The spread of ideological hate about the Macedonian name in Greece. *Journalism*, 25(3). <https://doi.org/10.1177/14648849231165396>
- Mitzen, J. (2006). Ontological security in world politics: State identity and the security dilemma. *European Journal of International Relations*, 12(3), 341-370. <https://doi.org/10.1177/1354066106064504>
- Nimetz, M. (2020). The Macedonian 'name' dispute: The Macedonian question—resolved? *Nationalities Papers*, 48(2), 205-214. <https://doi.org/10.1017/nps.2019.101>
- Okeke, R. C., Ikeh, C. P., & Oku, C. C. (2022). The concept of nationbuilding: Theoretical expositions. *Journal of Humanities and Social Policy*, 8(1). <https://www.iiardjournals.org/get/JHSP/VOL.%208%20NO.%201%202022/The%20Concept%20of%20Nationbuilding.pdf>
- Pajtinka, E. (2016). Military diplomacy and its present functions. *Security Dimensions*, 20(1), 179-194. <https://doi.org/10.24356/SD/20/10>
- Perminova, L. (2022). Science diplomacy in the context of socio-cultural development of education. *Three Seas Economic Journal*, 3(3). <https://doi.org/10.30525/2661-5150/2022-3-13>
- Ristović, M. (2020). Yugoslav-Greek relations from the end of the Second World War to 1990: Chronology, phases, problems and achievements. *Balkanica*, 51(1), 257-282. <https://doi.org/10.2298/BALC2051257R>

Rohdewald, S. (2018). Citizenship, ethnicity, history, nation, region, and the Prespa Agreement of June 2018 between Macedonia and Greece. *Südosteuropa*, 66(4), 577-593.
<https://doi.org/10.1515/soeu-2018-0046>

Rothman, J., & Alberstein, M. (2013). Individuals, groups and intergroups: Theorizing about the role of identity in conflict and its creative engagement. *Ohio State Journal on Dispute Resolution*, 28(3), 631-666.

Stavridou-Zafraka, A. (2017). The development of the Theme organisation in Macedonia. *Byzantina Australiensia*, 13, 128-138.

Tziampiris, A. (2012). The Macedonian name dispute and European Union accession. *Southeast European and Black Sea Studies*, 12(1), 153-171. <https://doi.org/10.1080/14683857.2012.686272>

Vasilopoulou, S., Halikiopoulou, D., & Exadaktylos, T. (2013). Greece in crisis: Austerity, populism and the politics of blame. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 52(2), 388-402.
<https://doi.org/10.1111/jcms.12106>

Wendt, A. (1992). Anarchy is what states make of it: The social construction of power politics. *International Organization*, 46(2), 391-425. <https://doi.org/10.1017/S0020818300027764>

II Книги

Adler, E., & Barnett, M. (1998). *Security communities*. Cambridge University Press.

Bechev, D. (2017). *Rival power: Russia's influence in Southeast Europe*. Yale University Press.

Burchill, S., Linklater, A., & Devetak, R. (2005). *Theories of international relations*. Palgrave Macmillan.

Buzan, B., & Waever, O. (2003). *Regions and powers: The structure of international security*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511491252>

Christopoulos, D., & Karpozilos, K. (2018). *10 + 1 questions & answers on the Macedonian question*. Rosa Luxemburg Stiftung Office in Greece.

Donnelly, J. (2000). *Realism and international relations*. Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511612701>

Gaber-Damjanovska, N., Jovevska, A., & Institute for Sociological, Political and Juridical Research – Skopje. (2008). BAROMETER: Current events and political parties development in the Republic of Macedonia. *Barometer*, (18). <https://collections.fes.de/publikationen/periodical/zoom/1447049>

Hudson, R., & Dodovski, I. (2023). *Macedonia's long transition*. Springer Nature.
<https://doi.org/10.1007/978-3-031-27173-5>

Janev, G. (2015). Skopje 2014: Erasing memories, building history. In M. Couroucli & T. Marinov (Eds.), *Balkan heritages: Negotiating history and culture*. Ashgate Publishing Limited.

Jović, D. (2009). *Yugoslavia: A state that withered away*. Purdue University Press.

Karakasidou, A. N. (2009). *Fields of wheat, hills of blood: Passages to nationhood in Greek Macedonia, 1870-1990*. University of Chicago Press.

Kōphos, E. (1989). *The impact of the Macedonian question on civil conflict in Greece (1943-1949)*. Hellenic Foundation for Defense and Foreign Policy.

- Neofotistos, V. P. (2020). *Macedonia and identity politics after the Prespa Agreement*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429321849>
- Pike, F. B. (1995). *FDR's good neighbor policy*. University of Texas Press.
- Pop-Angelov, M. (2010). *A disputed name: Is there a solution to the name issue between Macedonia and Greece?* Georgetown University.
- Rana, K. (2007). Economic diplomacy: The experience of developing countries. In N. Bayne & S. Woolcock (Eds.), *The new economic diplomacy: Decision making and negotiations in international relations*. Ashgate.
- Richmond, O. P. (2019). *Peace in international relations*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429490729>
- Rothman, J. (1997). *Resolving identity-based conflict in nations, organizations, and communities*. Jossey-Bass.
- Roudometof, V. (2002). *Collective memory, national identity, and ethnic conflict*. Praeger.
- Shea, J. (2009). *Macedonia and Greece: The struggle to define a new Balkan nation*. McFarland.
- Shkaric, S., Apasiev, D., & Patchev, V. (Eds.). (2009). *Name dispute between Macedonia and Greece*. Matica Makedonska.
- Wendt, A. (1999). *Social theory of international politics*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511612428>
- Андов, С. (2018). *На мој начин*. Матица Македонска.
- Георгиева, Ј. (1999). Конфликтите и меѓународниот мир и безбедноста, во *Разрешување и трансформација на конфликтите*. Македонска ризница.
- Георгиева, Лидија. 2007. *Творење на мирот: мирот, безбедноста и конфликтите по Студената војна*, Филозофски факултет, Скопје.
- Глигоров, К. (2001). *Македонија е сè што имаме*. Три.
- Гоцевски, Т. (1999). Конфликтите и меѓународниот мир и безбедноста, во *Разрешување и трансформација на конфликтите*. Македонска ризница.
- Милошевска, Т. (2018). *Глобален тероризам*. Филозофски факултет.

III Официјални документи и извештаи

- Angelet, N. (2021). Heads of diplomatic missions. *Oxford Public International Law*. <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e944>
- Armakolas, I., & Petkovski, L. (2019). *Blueprint Prespa? Lessons learned from the Greece–North Macedonia Agreement*. Friedrich Ebert Stiftung. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/skopje/15509.pdf>
- Armakolas, I., & Siakas, G. (2016). *Greek public opinion and attitudes towards the “name dispute” and the Former Yugoslav Republic of Macedonia*. ELIAMEP. <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2016/10/FYROM-survey-Full-report-FINAL-Sept-2016.pdf>

- Armakolas, I., & Siakas, G. (2018). *What's in a name? Greek public attitudes towards the "name dispute" and the Former Yugoslav Republic of Macedonia in 2018*. ELIAMEP. <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2018/04/Whats-in-a-name-Report-poll-on-name-issue-2018.pdf>
- Armakolas, I., Petkovski, L., & Voudouri, A. (2019). *The Prespa Agreement one year after ratification: From enthusiasm to uncertainty?* Eurothink – Center for European Strategies. <https://eurothink.mk/wp-content/uploads/2020/09/The-Prespa-Agreement-1.pdf>
- Bank of Greece. (2025b). *Overnight stays by region for main countries of origin*. MAKCTAT.
- Conference on Security and Co-operation in Europe – Final Act*. (1975). OSCE. <https://www.osce.org/files/f/documents/5/c/39501.pdf>
- Council for Research into South-Eastern Europe of the Macedonian Academy of Sciences and Arts. (1993). *Macedonia and its relations with Greece*. MANU.
- European Commission. (2015). *Managing the refugee crisis: Immediate operational, budgetary and legal measures under the European Agenda on Migration* (COM/2015/490 final). EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015DC0490>
- European Commission. (2019). *North Macedonia 2019 report*. <https://enlargement.ec.europa.eu/system/files/2019-05/20190529-north-macedonia-report.pdf>
- European Commission. (2020). *North Macedonia 2020 report*. https://enlargement.ec.europa.eu/system/files/2020-10/north_macedonia_report_2020.pdf
- European Commission. (2021). *North Macedonia 2021 report*. <https://enlargement.ec.europa.eu/system/files/2021-10/North-Macedonia-Report-2021.pdf>
- European Commission. (2021a). *European Neighbourhood Policy*. European Neighborhood Policy and Enlargement Negotiations (DG NEAR). https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy_en
- European Commission. (2022). *North Macedonia 2022 report*. <https://enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/North%20Macedonia%20Report%202022.pdf>
- European Commission. (2022a). *2021TC16IPCB009*. <https://greece-northmacedonia.eu/wp-content/uploads/2023/05/Programme-2021-2027.pdf>
- European Commission. (2023). *North Macedonia 2023 report* (SWD/2023/693). https://enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_693%20North%20Macedonia%20report.pdf
- European Commission. (2023b). *Southern Neighbourhood*. Middle East, North Africa and the Gulf. https://north-africa-middle-east-gulf.ec.europa.eu/what-we-do/southern-neighbourhood_en
- European Commission. (2025). *North Macedonia 2025 report*. https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/267b368e-6b55-4a42-bb72-6395593de4da_en?filename=north-macedonia-report-2025.pdf
- European Commission. (2025a, March 10). *Eastern Partnership*. Enlargement and Eastern Neighbourhood. https://enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/eastern-partnership_en
- European Stability Initiative. (2012). *Macedonia's dispute with Greece*. <https://www.esiweb.org/macedonias-dispute-greece>

European Union. (2012). *Consolidated version of the Treaty on European Union*. Official Journal of the European Union. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0023.02/DOC_1&format=PDF

Frontex. (2017). *Risk analysis for 2017*.

https://www.frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2017.pdf

Gallup & European Fund for the Balkans. (2010). *Balkan monitor – Insights and perceptions: Voices of the Balkans*. <https://reforma.bezbednost.org/wp-content/uploads/downloads/2012/09/2010-Balkan-Monitor-Insights-and-Perceptions-Voices-of-the-Balkans-GALLUP-i-European-Fund-for-the-Balkans.pdf>

High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. (2015). *Review of the European Neighbourhood Policy*. European Commission. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/european-neighbourhood-policy_en

Human Rights Watch/Helsinki. (1994). *Denying ethnic identity: The Macedonians of Greece*. Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/reports/pdfs/g/greece/greece945.pdf>

Institute for Economics & Peace. (2024). *Positive Peace Report 2024: Analysing the factors that build, predict and sustain peace*. <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2024/04/PPR-2024-web.pdf>

Institute for Economics & Peace. (2025). *Global Peace Index 2025: Identifying and measuring the factors that drive peace*. <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2025/06/Global-Peace-Index-2025-web.pdf>

Interim Accord (with related letters and translations of the Interim Accord in the languages of the Contracting Parties). (1995, September 13). United Nations Treaty Series.

International Court of Justice. (2011). *The Former Yugoslav Republic of Macedonia v. Greece*. ICJ Reports. <https://www.icj-cij.org/case/142>

International Crisis Group. (2011). *Macedonia: 10 years after the conflict* (Europe Report No. 212). <https://www.files.ethz.ch/isn/131863/212%20Macedonia%20-%20Ten%20Years%20after%20the%20Conflict.pdf>

Jordanovska, I. (2023). *NEXUS MK: Shaping views, attitudes, policies, a country*. Prespa Institute. http://www.prespa-institute.mk/wp-content/uploads/2023/11/Studija-09_compressed-1.pdf

Kapa Research. (2020). *Liberalism in Greece today: Do we live in a liberal country? October 2020 nationwide public opinion survey*. Friedrich Naumann Foundation. https://www.freiheit.org/sites/default/files/2020-12/liberalism-survey-fnf-2020-eng-aggregates_updated_0.pdf

Ministry of Foreign Affairs – Hellenic Republic. (2012). *Foreign Ministry announcement regarding a letter from Foreign Minister Avramopoulos to FYROM Foreign Minister Poposki*. <https://www.mfa.gr/en/foreign-ministry-announcement-regarding-letter-from-foreign-minister-avramopoulos-to-fyrom-foreign-minister-poposki/>

Ministry of Foreign Affairs of the Hellenic Republic. (2025). *National strategic plan for extroversion 2025*. https://www.agora.mfa.gr/images/EΣΣΕ_2025_EN_Final.pdf

NATO. (2025a). *Air policing over the Western Balkans*. <https://ac.nato.int/missions/air-policing/western-balkans>

NATO. (2025b). *Partnership Interoperability Initiative*. <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/partnership-interoperability-initiative>

- OSCE. (2012). *The Ljubljana guidelines on integration of diverse societies*. <https://www.osce.org/files/f/documents/0/9/96883.pdf>
- OSCE. (2023). *Recommendations on the effective participation of national minorities in social and economic life & explanatory note*. <https://www.osce.org/files/f/documents/2/3/553783.pdf>
- S/25541 Letter from the President of the Government of the Republic of Macedonia
- Savolainen, J. (2019). *Hybrid threats and vulnerabilities of modern critical infrastructure – Weapons of mass disturbance (WMDi)? Hybrid CoE*. https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2020/07/NEW_Working-paper_WMDivers_2019_rgb.pdf
- Smrkolj, M. (2009). Balkan Pact (1953-54). *Max Planck Encyclopedias of International Law*. <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e588>
- Stettinius, E., Jr. (1944). Circular Airgram 868.014/26. *Foreign Relations of the United States, Diplomatic Papers, 1945: The Near East and Africa, 8*. https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1945v08/pg_302
- The North Atlantic Treaty*. (1949, April 4). NATO. https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm
- UN Doc A/RES/2625(XXV). (1970). *Declaration on principles of international law concerning friendly relations and co-operation among states in accordance with the Charter of the United Nations*. United Nations.
- UN Security Council. (2001). *Press release SC/7026*. United Nations.
- United Nations Security Council. (1993). *Resolution 817 (1993)*. United Nations.
- United Nations. (1945). *Charter of the United Nations*. <https://www.un.org/en/about-us/un-charter>
- United Nations. (1961). *Vienna Convention on Diplomatic Relations*. https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf
- US State Department. (2020). *3 FAH-1 H-2430: Commissions, titles, and rank*. <https://fam.state.gov/fam/03fah01/03fah012430.html>
- Vasilevska, I. (2019). The Macedonian question: A historical overview. *Iustinianus Primus Law Review*. <https://repository.ukim.mk/handle/20.500.12188/17294>
- Αρμακόλας, Ι., & Σιάκας, Γ. (2021). *Οι προοπτικές της Συμφωνίας των Πρεσπών* [The prospects of the Prespa Agreement]. ELIAMEP. <https://www.eliamer.gr/wp-content/uploads/2021/07/The-Prospects-of-the-Prespa-Agreement-Greek-FINAL.pdf>
- Армија на Република Северна Македонија. (2021). *Одлучен удар 21*. <https://mil.mk/vezhbi/odluchen-udar-21/>
- Армија на Република Северна Македонија. (2022). *Swift Response 22*. <https://mil.mk/vezhbi/swift-response-22/>
- Армија на Република Северна Македонија. (2025). *Immediate Response 25*. <https://mil.mk/immediate-response-25/>
- Атанасова, С. (2016). Анкета на ИПИС: Најмногу ги сакаме Турција и Германија, најмалку Грција и Косово. *Meta*. <https://meta.mk/anketa-na-ipis-najmnogu-gi-sakame-turtsija-i-germanija-najmalku-grtsija-i-kosovo/>

Државен завод за статистика. (2025a). *Број и ноќевања на домашни и странски туристи по земја на припадност, 2000-2025, по општини, по месеци*. МАКСТАТ.

Државен завод за статистика. (2025b). *Извоз по земји 1990 – 2025*. МАКСТАТ.

Државна изборна комисија. (n.d.). *Референдум 2018*. Ep.sec.mk.
<https://ep.sec.mk/election/results/electionType/referendum/electionYear/2018/electionRound/20>

Клековски, С. (2011). *Спорот за името Македонија: Ставови на јавноста во Македонија* [The name dispute of Macedonia: Public attitudes in Macedonia]. IDSCS. <https://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2009/08/spotot-za-imeto-makedonija-2011.pdf>

Клековски, С. (2013). *Спорот за името 2013: Ставови на јавноста во Македонија* [The name dispute 2013: Public attitudes in Macedonia]. IDSCS. https://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2009/08/spotot%20za%20imeto%20makedonija_2013.pdf

Клековски, С., Михаиловска, Ј., & Јованов, М. (2018). *Спорот за името 2018* [The name dispute 2018]. МЦМС & ИДСЦС. <https://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2018/05/spotot-za-imeto-2018-1.pdf>

Министерство за европски прашања. (2015). *Креативна и пријателска средба меѓу Бесими и Kosuac во Атина*. Министерство за европски прашања. <https://arhiva.mep.gov.mk/post/?id=659>

Министерство за надворешни работи и надворешна трговија. (2020b). *Прашањето за името*. Министерство за надворешни работи и надворешна трговија.
<https://mfa.gov.mk/mk/page/1504/prashanjeto-za-imeto>

Министерство за надворешни работи и надворешна трговија. (2025b). *ЗАЕДНИЧКО СООПШТЕНИЕ ЗА ЈАВНОСТА – Соопштениеја – Односи со јавност – Министерство за надворешни работи и надворешна трговија – Република Северна Македонија*. Mfa.gov.mk.
<https://mfa.gov.mk/mk-MK/odnosi-so-javnost/soopstenija/zaednicko-soopstение-za-javnosta>

Одлука за прогласување на Амандманите I и II на Уставот на Република Македонија, бр. 08-44/1, 6 јануари 1992 година.

Одлука за прогласување на Амандманите XXXIII, XXXIV, XXXV и XXXVI на Уставот на Република Македонија, бр. 08-184/1, Собрание на Република Македонија, 11 јануари 2019 година.

Одлука за распишување на референдум, Собрание на Република Македонија, бр. 08-4666/1, 30 јули 2018 година.

Одлука за стапување на Република Македонија во членство во Северно-атлантската договорна организација – НАТО, бр. 88-4670/1 од 23 декември 1993 год. (Сл. весник на РМ – 78/1993)

Петти претседател на Република Северна Македонија – Стево Пендаровски. (2019). *Претседателот Пендаровски ги прими акредитивните писма на новоименуваниот амбасадор на Република Грција во Република Северна Македонија*. Stevopendarovski.mk.
<https://pretsedatel.stevopendarovski.mk/%d0%b7%d1%80%d0%b5%d1%82%d1%81%d0%b5%d0%b4%d0%b0%d1%82%d0%b5%d0%bb%d0%be%d1%82-%d0%b7%d0%b5%d0%bd%d0%b4%d0%b0%d1%80%d0%be%d0%b2%d1%81%d0%ba%d0%b8-%d0%b3%d0%b8-%d0%b7%d1%80%d0%b8%d0%bc%d0%b8-%d0%b0-9/>

Претседател на Република Македонија 2009 – 2019 д-р Ѓорѓе Иванов. (2013, July 1). *Историска средба на претседателот Иванов со грчкиот претседател Папуљас во Загреб*.

Gjorgeivanov.mk. <https://pretsedatel.gjorgeivanov.mk/mk/2011-06-17-09-55-07/2011-09-03-11-36-59/2164.html>

Привремен записник на Советот за безбедност S/PV.3195, 6 април 1993

Регулаторната комисија за енергетика, водни услуги и услуги за управување со комунален отпад на Република Северна Македонија. (2016). *Годишен извештај 2015*. https://www.erc.org.mk/odluki/2016.03.29_Godisen%20izvestaj%20za%20rabota%20na%20Regulatornata%20komisija%20za%20energetika%20na%20RM%20za%202015%20godina-Final.pdf

Регулаторната комисија за енергетика, водни услуги и услуги за управување со комунален отпад на Република Северна Македонија. (2020). *Годишен извештај 2019*. https://www.erc.org.mk/odluki/3RKE%20GI_2019-final.pdf

Указ за прогласување на законот за знамето на Република Македонија, Службен весник на Република Македонија 50/1992.

Указ за прогласување на законот за референдум и други видови на непосредно изјаснување на граѓаните, Службен весник на Република Македонија бр. 07-3362/1, 16 септември 2005 година.

Устав на Република Македонија, Службен весник на Р. Македонија, бр. 52/1991, изменет со Амандмани I-XXXVI.

IV Онлајн-извори

Bank of England. (2025). Inflation calculator. <https://www.bankofengland.co.uk/monetary-policy/inflation/inflation-calculator>

Bank of Greece. (2025a). *Net foreign direct investment flows in Greece by geographical allocation*. <https://www.bankofgreece.gr/en/statistics/external-sector/direct-investment/direct-investment—flows>

BBC Macedonian. (2010a). Грчките Инвестиции Во Македонија. BBC Macedonian. https://www.bbc.co.uk/macedonian/news/story/2010/02/printable/100203_mac_greece_economy.shtml

BBC Macedonian. (2010b). Нова средба Груевски-Папандреу. Bbc.co.uk. https://www.bbc.co.uk/macedonian/news/story/2010/10/printable/101028_macedonia_greece.shtml

BBC Macedonian. (2010c). Средба Груевски-Папандреу во Брисел. Bbc.co.uk. https://www.bbc.co.uk/macedonian/news/story/2010/06/printable/100617_gruevski_papandreu.shtml

BBC News. (2005, November 9). Greece considers Macedonia name. *BBC*. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4425249.stm>

BBC News. (2017, July 31). The man who has focused on one word for 23 years. *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/magazine-40781213>

BBC News. (2019, July 8). Five things that swung the Greek election. *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/world-europe-48859282>

BBC. (2018, June 12). Macedonia and Greece: Deal after 27-year row over a name. *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/world-europe-44401643>

BIANCO SIVEC® Marble. (2026). MERMEREN Kombinat. Mermeren.com.

Christidis, Y. (2024). *The state of relations between Greece and North Macedonia – Six years after the signing of the Prespa Agreement*. Friedrich Ebert Stiftung Athens. <https://athens.fes.de/event/the-state-of-relations-between-greece-and-north-macedonia-six-years-after-the-signing-of-the-prespa-agreement.html>

CivilMedia. (2018a, January 18). Решението на спорот со името во фотофиниш? CivilMedia. <https://civilmedia.mk/sporot-vo-fotofinish/>

CivilMedia. (2018b, May 20). Предлогот Илинденска Македонија – неприфатлив за Грција. CivilMedia. <https://civilmedia.mk/prdlogot-ilindenska-makdonia-nprifatliv-za-grzia/>

Cordell, D. D. (2025). Republic of the Congo. In *Britanica*.

Council on Foreign Relations. (2025). *Greece's debt crisis timeline*. <https://www.cfr.org/timeline/greeces-debt-crisis-timeline>

Delegation of the European Union to North Macedonia. (2025). Solidarity in action: EU continues to help North Macedonia's fight against wildfires. *EEAS*. https://www.eeas.europa.eu/delegations/north-macedonia/solidarity-action-eu-continues-help-north-macedonia's-fight-against-wildfires_en

Deutsche Welle. (2017, July 30). Референдум на 30 септември. *Dw.com*. <https://www.dw.com/mk/%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D1%83%D0%BC-%D0%BD%D0%B0-30-%D1%81%D0%B5%D0%BF%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B2%D1%80%D0%B8/a-44886678>

Deutsche Welle. (2018a). Пет тези за спорот за името [Five theses on the name dispute]. *DW Macedonian*. <https://www.dw.com/mk/пет-тези-за-спорот-за-името/a-42257687>

Deutsche Welle. (2018b, January 22). Пет тези за спорот за името. *Dw.com*; Deutsche Welle. <https://www.dw.com/mk/%D0%BF%D0%B5%D1%82-%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8-%D0%B7%D0%B0-%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%82-%D0%B7%D0%B0-%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE/a-42257687>

Directorate-General for European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations (ECHO). (2025, March 17). The EU is evacuating burn victims after deadly fire in a nightclub in North Macedonia. European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations. https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/news-stories/news/eu-evacuating-burn-victims-after-deadly-fire-nightclub-north-macedonia-2025-03-17_en?utm

Ekathimerini. (2001, September 15). War games with FYROM are mooted. *Ekathimerini.com*. <https://www.ekathimerini.com/news/2787/war-games-with-fyrom-are-mooted/>

Ekathimerini. (2018, July 9). Poll shows majority of Greeks are against Prespes Accord. *Ekathimerini*. <https://www.ekathimerini.com/news/234851/poll-shows-majority-of-greeks-are-against-prespes-accord/>

Ekathimerini. (2019, January 25). Greek PM hails ratification of Prespes deal. *Ekathimerini*. <https://www.ekathimerini.com/news/237003/greek-pm-hails-ratification-of-prespes-deal/>

Ekathimerini. (2025). Mitsotakis and Meloni sign agreements on energy and railways. *Ekathimerini*. <https://www.ekathimerini.com/economy/1269474/mitsotakis-announces-key-agreements-with-italy-on-energy-and-railways/>

Euronews Albania. (2023, September 11). Greece denies it could change its stance on recognition of Kosovo – Euronews Albania. *Euronews Albania*. <https://euronews.al/en/greece-denies-it-could-change-its-stance-on-recognition-of-kosovo/?utm>

European Western Balkans. (2018, September 4). Stoltenberg and Kurz in Macedonia before Merkel – European Western Balkans. European Western Balkans.
<https://europeanwesternbalkans.com/2018/09/04/stoltenberg-kurz-macedonia-merkel/>

European Western Balkans. (2019, January 26). Greek parliament approves the Prespa Agreement: Reactions, what happens next. <https://europeanwesternbalkans.com/2019/01/26/greek-parliament-approves-prespa-agreement-reactions-happens-next/>

Eurostat. (2025). Unemployment rate – Annual data. *Europa.eu*.
<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tipsun20/default/table?lang=en>

Financial Times. (1994, April 6). Embargo strangles Macedonia. *Internet Archive*.
<https://archive.org/details/FinancialTimes1994UKEnglish/Apr%2006%201994%2C%20Financial%20Times%2C%20%236%2C%20UK%20%28en%29/page/n1/mode/2up>

Grammatikakis, O. (2020). After the Prespa Agreement: Why North Macedonia’s accession to EU won’t happen in the near future. *Institute of International Relations Prague*. <https://www.iir.cz/after-the-prespa-agreement-why-north-macedonia-s-accession-to-eu-won-t-happen-in-the-near-future>

Greece–North Macedonia Interreg. (2023). Announcement of the 1st call for project proposals. <https://greece-northmacedonia.eu/announcement-of-the-1st-call-for-project-proposals/>

Greek news agenda. (2017, June 4). Konstantinos Mitsotakis: A statesman that left an indelible mark in Greek political life – Greek News Agenda. Greek News Agenda.
<https://www.greeknewsagenda.gr/konstantinos-mitsotakis-a-century-of-greek-political-life/>

Hellenic National Defence General Staff. (2019). Operation ‘Essential Harvest.’
<https://geetha.mil.gr/en/operation-quot-essential-harvest-quot/>

Hoey, I. (2025, July 22). Greece receives new EU-funded firefighting vehicles to boost fire preparedness. *International Fire & Safety Journal*.
<https://internationalfireandsafetyjournal.com/greece-receives-new-eu-funded-firefighting-vehicles-to-boost-fire-preparedness/?utm>

<https://www.mermeren.com/company.html>

Kotzias, N. (2024, January 14). Why the Prespa Agreement is important. *Ekathimerini*.
<https://www.ekathimerini.com/opinion/1239136/why-the-prespa-agreement-is-important/>

Lungescu, O. (2008, April 3). NATO Macedonia veto stokes tension. *BBC News*.
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7329963.stm>

Makfax. (2007). Nimitz’s talks in Athens included “Alexander the Great.” Makfax.

Maps of World. (2022, March 15). List of Prime Ministers of Greece. *MapsofWorld.com*.
<https://www.mapsofworld.com/list-of-prime-ministers-greece/>

Marusic, S. J. (2011, June 15). Greece slates Skopje’s ‘provocative’ Alexander statue. *Balkan Insight*.
<https://balkaninsight.com/2011/06/15/greece-slates-skopje-s-provocative-alexander-statue/>

Marusic, S. J. (2011, June 15). Greece Slates Skopje’s “Provocative” Alexander Statue. *Balkan Insight*. <https://balkaninsight.com/2011/06/15/greece-slates-skopje-s-provocative-alexander-statue/>

MIA. (2005). Matthew Nimitz Will Not Present a New Proposal on the Name. MIA.
<https://web.archive.org/web/20060903161658/http://see.oneworld.net/article/view/120536/1/>

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey. (2025). Relations between Türkiye and Greece. <https://www.mfa.gov.tr/reasons-between-turkiye-and-greece.en.mfa>

- Nedos, V. (2018, January 2). The heavy steps towards solving the “Macedonian question.” E Kathimerini. <https://www.kathimerini.gr/politics/941339/ta-varia-vimata-pros-tin-epilysi-toy-makedonikoy/>
- Nikolaos, T. (2019, January 30). What the ratification of the Prespa Agreement means for Greek politics – European Western Balkans. European Western Balkans. <https://europeanwesternbalkans.com/2019/01/30/ratification-prespa-agreement-means-greek-politics/>
- Nikolik, N. (2021). Dendias: Greece is, can be your greatest friend and collaborator. *MIA*. <https://mia.mk/en/story/dendias-greece-is-can-be-your-greatest-friend-and-collaborator>
- Papadopoulos, K. (2021, June 16). North Macedonian ambassador presents credentials to Greek President. Greek City Times. <https://greekcitytimes.com/2021/06/16/north-macedonian-ambassador-presents-credentials-to-greek-president/>
- Prime Minister of the Hellenic Republic. (2025a). Meeting of the 1st High-Level Cooperation Council between Greece and Egypt. <https://www.primeminister.gr/en/2025/05/07/36193>
- Prime Minister of the Hellenic Republic. (2025b). Prime Minister Kyriakos Mitsotakis’ participation at the 1st High Level Strategic Cooperation Council between Greece and Saudi Arabia. <https://www.primeminister.gr/en/2025/01/13/35651>
- Reed, M. (2023). Osmani meets Gerapetritis in Vilnius, strong Greek support for North Macedonia’s EU membership. *MIA*. <https://mia.mk/en/story/osmani-meets-gerapetritis-in-vilnius-strong-greek-support-for-north-macedonias-eu-membership>
- Stoltenberg, J. (2016, February 26). NATO and Europe’s refugee and migrant crisis [Speech transcript]. NATO. <https://www.nato.int/en/news-and-events/events/transcripts/2016/02/26/nato-and-europes-refugee-and-migrant-crisis>
- The White House. (2008, April 2). President Bush visits Bucharest, Romania, and discusses NATO. *George W. Bush White House Archives*. <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/04/20080402-2.html>
- Theys, S. (2018, February 23). Introducing constructivism in international relations theory. *E-International Relations*. <https://www.e-ir.info/2018/02/23/introducing-constructivism-in-international-relations-theory/>
- Toumanidis, L. (2023, December 11). The 1st Greece–Cyprus High Level Cooperation Council. *Greek Diplomatic Life*. <https://greekdiplomatlif.com/2023/12/11/the-1st-greece-cyprus-high-level-cooperation-council/>
- Tovima. (2025). Greek FM reiterates support for North Macedonia’s European path. *Tovima*. <https://www.tovima.com/politics/greek-fm-reiterates-support-for-north-macedonias-european-path/>
- Tzifakis, N. (2019, January 30). What the ratification of the Prespa Agreement means for Greek politics. *LSE EUROPP Blog*. <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2019/01/30/what-the-ratification-of-the-prespa-agreement-means-for-greek-politics/>
- UN Comtrade Database. (2025). *Trade data for Greece*. <https://comtradeplus.un.org/>
- Vogel, S. (1994, May 25). Greek blockade, U.N. embargo threaten Macedonia’s future. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1994/05/25/greek-blockade-un-embargo-threaten-macedonias-future/ba3ebab3-8035-44cd-8853-4f0f7b768b23/>
- World Intellectual Property Organization. (2026). Article 6ter. *WIPO*. <https://6ter.wipo.int/result-detail?offset=0&limit=1&keywords=%7B%22offset%22:0>

Ελευθεροτυπία. (2008). Ολόκληρο το κείμενο της πρότασης Νίμιτς. Ελευθεροτυπία.
https://web.archive.org/web/20080228043120/http://www.enet.gr/online/online_text/c/%3D110%2Cdt%3D22.02.2008%2Cid%3D81896072

Α1он. (2021, November 5). Сакеларопулу – Пендаровски: Договорот од Преспа е клучен во односите меѓу С. Македонија и Грција [Sakellaropoulou – Pendarovski: The Prespa Agreement is key in relations between N. Macedonia and Greece]. *Α1он*. <https://a1on.mk/macedonia/sakellaropulu-pendarovski-dogovorot-od-prespa-e-kluchen-vo-odnosite-megju-s-makedonija-i-grcija/>

Α1он. (2023). Алексис Ципрас, единствениот грчки премиер што оствари официјална посета на Скопје [Alexis Tsipras, the only Greek prime minister to make an official visit to Skopje]. *Α1он*. <https://a1on.mk/macedonia/alexis-cipras-edinstveniot-grchki-premier-shto-ostvari-oficijalna-posetana-skopje/>

Атанасова, С. (2017). Осум компании со грчки капитал се дел од листата на 200 најголеми фирми во Македонија. *Meta.mk*. <https://meta.mk/osum-kompanii-so-grchki-kapital-se-del-od-listata-na-200-najgolemi-firmi-vo-makedonija/>

Блажевска, К. (2020, November 12). Заев на средба со Мицотакис, Османи со Дендиас [Zaev meets Mitsotakis, Osmani meets Dendias]. *Deutsche Welle*. <https://www.dw.com/mk/заев-на-средба-со-мицотакис-османи-со-дендиас/a-54943134>

Блажевска, К. (2020, September 16). Заев на средба со Мицотакис, Османи со Дендиас. *Dw.com; Deutsche Welle*. <https://www.dw.com/mk/%D0%B7%D0%B0%D0%B5%D0%B2-%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B1%D0%B0-%D1%81%D0%BE-%D0%BC%D0%B8%D1%86%D0%BE%D1%82%D0%B0%D0%BA%D0%B8%D1%81-%D0%BE%D1%81%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B8-%D1%81%D0%BE-%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B8%D0%B0%D1%81/a-54943134>

Блажевска, К. (2021). Трајанов: За една ноќ ја одзедовме целата воена евиденција! *Deutsche Welle*. <https://www.dw.com/mk/%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%98%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2-%D0%B7%D0%B0-%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%B0-%D0%BD%D0%BE%D1%9C-%D1%98%D0%B0-%D0%BE%D0%B4%D0%B7%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%BC%D0%B5-%D1%86%D0%B5%D0%BB%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%B2%D0%BE%D0%B5%D0%BD%D0%B0-%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0/a-59099581>

Бојациевски, Ј. (2015, September 10). 20 години дипломатски односи САД – Македонија. *Voice of America; Voice of America*. <https://mk.voanews.com/a/macedonian-voa-20-years-of-establishing-relations-us-macedonia/2955771.html>

Георгиевска, А. (2015, October 19). Прв грчко-македонски бизнис форум во Солун. *Денар*. <https://denar.mk/95544/ekonomija/prv-grchko-makedonski-biznis-forum-vo-solun>

Ѓошевска, И. (2021, October 14). Османи-Варвизиотис: Грција е стратешки партнер на Македонија и дава голема поддршка во процесот на интеграција во ЕУ – *IPortal*. *IPortal*. <https://iportal.mk/makedonija/osmani-varviciotis-grcija-e-strateshki-partner-na-makedonija-dava-golema-poddrshka-vo-procesot-na-integracija-vo-eu/>

Грнчаровска, Т. (2019). Заев и Мицотакис на прва средба во Њујорк. *Telma.com.mk*. <https://arhiva.telma.com.mk/zaev-i-mitsotakis-na-prva-sredba-vo-nujork/>

Дамческа, М. (2024). Грчките инвестиции доминантни на Балканот освен во Северна Македонија. Слободен печат. <https://www.slobodenpecat.mk/grchkite-investicii-dominantni-na-balkanot-osven-vo-severna-makedonija/#:~:text=%D0%A1%D0%B5%20%D0%BF%D0%BE%D1%82%D1%81%D0%B5%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D0%B0%20%D0%B3%D1%80%D1%87%D0%BA%D0%B8%D1%82%D0%B5%20%D0%B8%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%B8,%D1%81%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%2C%20%D0%BA%D0%B0%D0%BA%D0%BE%20%D0%B8%20%D1%84%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%BE%D1%82%20%D1%81%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80>

Дневник. (2012, January 11). Интегралната верзија на предлог-документот од медијаторот Нимиц. Дневник. <https://web.archive.org/web/20120111065638/http://www.dnevnik.com.mk/?ItemID=9CE7EEBB4F0F6841AA320398A021C61E>

Дума.мк. (2013, November 13). Македонско-грчки бизнис форум во Атина. ДУМА.мк. <https://duma.mk/vesti-2/ekonomija/vo-atina-makedonsko-grcki-biznis-forum/>

Ивановска, М. (2019, January 26). Заев: Преспанскиот договор стави крај на незавршениот мир на Балканот. CivilMedia. <https://civilmedia.mk/zaev-prespanskiot-dogovor-stavi-kraj-na-nezavrsheniot-mir-na-balkanot/>

Калински, В. (2025, December 10). По деценија застој повторно се активира нафтоводот Солун-Скопје. Радио Слободна Европа. <https://www.slobodnaevropa.mk/amp/naftovod-solun-skorpje-upotreba-srbija-/33617485.html>

Канал 5. (2018). Грчки медиуми: По отфрлањето на „Илинденска“, „Горна“ и „Нова Македонија“ се враќаат во игра. Канал 5. <https://kanal5.com.mk/grchki-mediumi-po-otfrlanjeto-na-ilindenska-gorna-i-nova-makedonija-se-vrakjaat-vo-igra/a335355>

Канал 5. (2019). Прва официјална посета на Ципрас во Скопје. Kanal5.com.mk. <https://kanal5.com.mk/videos/371579/prva-oficijalna-poseta-na-cipras-vo-skopje>

Канал 5. (2022). Со рано откривање на пожарите во Македонија и Грција ќе се спречуваат катастрофи. Kanal5.com.mk. <https://kanal5.com.mk/so-rano-otkrivanje-na-pozharite-vo-makedonija-i-grcija-kje-se-sprechuvaat-katastrofi/a541184>

Локално. (2015, December 17). Што со Името? – Министерот Никола Попоски денеска во Атина. Локално. <https://lokalno.mk/shto-so-imeto-ministerot-nikola-poposki-deneska-vo-atina/>

Македонска радио-телевизија. (2011). 20 години македонска независност.

Македонска радио-телевизија. (2014). Историска позадина на противењето на Грција кон името Македонија, македонскиот јазик и македонската нација.

Макфакс. (2011, June 23). Средба Груевски-Папандреу. Макфакс. <https://makfax.com.mk/makedonija/260288/>

Макфакс. (2015, September 30). Груевски оствари средба со Ципрас. Макфакс. <https://makfax.com.mk/makedonija/nadvoresna-politika/gruevski-ostvari-sredba-so-cipras/>

МЕТА. (2025). По три години, повторно преговори за името. Meta.mk. <https://meta.mk/po-tri-godini-povtorno-pregovori-za-imeto/>

Милошевска, Е. (2019). Грција ќе потпише договор од областа на одбраната со земјава за контрола на македонското небо. Сител Телевизија. <https://sitel.com.mk/grcija-kje-potpishe-dogovor-od-oblasta-na-odbranata-so-zemjava-za-kontrola-na-makedonskoto-nebo>

Милчин, П. (2018, October 30). Со првиот лет од Атина до Скопје ќе лета Бујар Османи. Magazin.mk. <https://www.magazin.mk/%D1%81%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%B2%D0%B8%D0%BE%D1%82-%D0%BB%D0%B5%D1%82-%D0%BE%D0%B4-%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0-%D0%B4%D0%BE-%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D1%98%D0%B5-%D1%9C%D0%B5-%D0%BB%D0%B5%D1%82%D0%B0/>

Министерство за надворешни работи и надворешна трговија [Ministry of Foreign Affairs and Foreign Trade]. (2025a). Билатерални односи на Република Северна Македонија со Република Грција [Bilateral relations of the Republic of North Macedonia with the Republic of Greece]. <https://athens.mfa.gov.mk/mk/page/90/bilateralni-odnosi-na-republika-severna-makedonija-so-republika-grcija>

Муратов, Д. (2018, February 7). Таблите со новите имиња на аеродромот и автопатот по објавување во Службен весник. CivilMedia. <https://civilmedia.mk/tablit-so-novit-imia-na-arodromot-i-avtopatot-po-obavuva-vo-sluzhbn-vsni/>

Народна банка на Република Северна Македонија [National Bank of the Republic of North Macedonia]. (2025). Директни инвестиции во Република Северна Македонија – трансакции – по земји, по години [Foreign direct investment in the Republic of North Macedonia – transactions – by country, by year]. https://nbstat.nbrm.mk/pxweb/mk/Eksterni%20statistiki/Eksterni%20statistiki__Direktni%20investicii__Direktni%20investicii%20-%20Dvizenja/4_DIRMPoZemjiGodisniMK.px/table/tableViewLayout2/

Независен. (2024). Во Солун се случи еден вид „духовна гозба“ посветена на македонскиот јазик и литература. Nezavisen.mk. <https://nezavisen.mk/vo-solun-se-sluchi-eden-vid-duhovna-gozba-posvetena-na-makedonskiot-jazik-i-literatura/>

НетПрес. (2018, September 24). Мицкоски: Мнозинство од вмровците или ќе апстинираат или ќе гласаат против на референдумот. НетПрес. <https://netpress.com.mk/mickoski-mnozinstvo-od-vmrovcite-ili-ke-apstiniraat-ili-ke-glasaat-protiv-na-referendumot/>

ОКТА. (2017). Историјат за ОКТА. ОКТА. <https://www.okta-elpe.com/3a-okta/istorijat/>

Павловска, Ј. (2024, May 30). Грчките политичари не се грчки богови. Нова Македонија. <https://novamakedonija.com.mk/makedonija/politika/grchkite-politichari-ne-se-grhki-bogovi/>

Петровска, А. (2018, October 30). Османи во четврток во првиот лет од Атина за Скопје, претходно ќе се сретне со Катругалос. CivilMedia. <https://civilmedia.mk/osmani-vo-chetvrtok-vo-prviot-let-od-atina-za-skopje-prethodno-ke-se-sretne-so-katrugalos/>

Плусинфо. (2024, June 9). ШТО СОДРЖАТ ТРИТЕ МЕМОРАНДУМИ КОИ ГРЦИЈА НЕ ГИ РАТИФИКУВА? Опозициската СИРИЗА неодамна ги актуелизираше во грчкиот парламент. Plusinfo.mk. <https://plusinfo.mk/shto-sodrzhat-trite-memorandumi-koi-grci-a-ne-gi-ratifikuva-opoziciskata-siriza-neodamna-gi-aktuelizirashe-vo-grchkiot-parlament/>

Радио Слободна Европа [Radio Free Europe]. (2021). Македонија и Грција потпишаа меморандум за културна соработка [Macedonia and Greece signed a memorandum on cultural cooperation]. <https://www.slobodnaevropa.mk/a/31290412.html>

Радио Слободна Европа. (2019a, April 2). Ципрас: Грција ќе биде силна поддршка за Северна Македонија на патот кон ЕУ. Радио Слободна Европа. <https://www.slobodnaevropa.mk/a/29856828.html>

Радио Слободна Европа. (2019b, April 9). Стадионот „Филип Втори“ ќе се вика Национална арена „Тоше Проески“. <https://www.slobodnaevropa.mk/a/29870262.html>

Радио Слободна Европа. (2021, June 4). Македонија и Грција потпишаа меморандум за културна соработка. Радио Слободна Европа. <https://www.slobodnaevropa.mk/a/31290412.html>

Регулаторна комисија за енергетика [Energy Regulatory Commission of North Macedonia]. (2020). *Годишен извештај 2019* [Annual report 2019]. https://www.erc.org.mk/odluki/3RKE%20GI_2019-final.pdf

Ричлиев, З. (2014, November 11). Што им предложил Нимиц на Атина и Скопје за името. Призма. <https://prizma.mk/shto-im-predlozhil-nimits-na-atina-skopje-za-imeto/>

Сакам да кажам. (2018, February 24). „Александар Велики“ си заминува од скопскиот аеродром. Сакам да кажам. <https://sdk.mk/index.php/makedonija/aleksandar-veliki-si-zaminuva-od-skopskiot-aerodrom/>

Сакам да кажам. (2019, January 25). Грција го ратификуваше Договорот од Преспа. Сакам да кажам. <https://sdk.mk/index.php/makedonija/grtsija-go-ratifikuvashe-dogovorot-od-prespa/>

Сиљановска Давкова, Г. (2018, October 2). Зошто Грција и Македонија склучија привремена спогодба, зошто донесоа меморандуми, зошто беа на суд во Хаг? – Нова Македонија. Нова Македонија. <https://novamakedonija.com.mk/zivot/feljton/%D0%B7%D0%BE%D1%88%D1%82%D0%BE-%D0%B3%D1%80%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D0%B8-%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D1%81%D0%BA%D0%BB%D1%83%D1%87%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D0%BF%D1%80/>

Стојанчов, С. (2009, October 30). Средбата Груевски – Папандреу со голема симболика. Радио Слободна Европа. <https://www.slobodnaevropa.mk/a/1865048.html>

Фактор. (2015). МАКЕДОНСКО-ГРЧКИ БИЗНИС ФОРУМ: Кога е во прашање бизнис, политиката нема влијание. Фактор. <https://faktor.mk/makedonsko-grchki-biznis-forum-koga-e-vo-prashane-biznis-politikata-nema-vlijanie/potpishan-memorandum-za-sorabotka-pomegju-mf-i-ekonomskiot-fakultet-od-skopje--zaednichki-chekor-kon-unapreduvanje-na-znaenjeto-vo-javnite-finansii--->